

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klementina Zapušek

OKOLJSKA POLITIKA SLOVENIJE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klementina Zapušek

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

OKOLJSKA POLITIKA SLOVENIJE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV.....	iv
1. UVOD.....	1
2. METODOLOŠKI OKVIR	2
2. 1. PREDMET RAZISKOVANJA IN PROBLEM DIPLOMSKEGA DELA	2
2. 2. HIPOTEZA	2
2. 3. CILJI DIPLOMSKEGA DELA	3
2. 4. UPORABLJENE METODE IN STRUKTURA ANALIZE.....	3
3. OKOLJSKA POLITIKA.....	4
3. 1. DEFINICIJA OKOLJA.....	4
3. 2. OKOLJSKI PROBLEMI.....	5
3. 2. 1. Nepravična razdelitev dohodka.....	6
3. 2. 2. Gospodarska rast.....	7
3. 2. 3. Hitra rast prebivalstva.....	7
3. 2. 4. Okoljski problemi po regijah.....	8
3. 3. OKOLJSKA POLITIKA.....	9
3. 4. RAZVOJ OKOLJSKE POLITIKE PO SVETU	10
3. 4. 1. Agenda 21	13
3. 5. MEDNARODNO PRAVO OKOLJA.....	14
3. 6. KONCEPT TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	16
3. 6. 1. Vloga Svetovne banke in nevladnih organizacij.....	20
3. 6. 2. Vloga vlad in gospodarstva.....	21
3. 6. 3. Vloga mednarodnih organizacij.....	22
4. OKOLJSKA POLITIKA SLOVENIJE	23
4.1 PREGLED ZGODOVINE OKOLJSKE POLITIKE V SLOVENIJI	25
4. 1. 1. Pregled od 16. stoletja do 2. svetovne vojne.....	25
4. 1. 2. Okoljska politika Slovenije po 2. svetovni vojni.....	26
4. 2. OKOLJSKA POLITIKA SLOVENIJE V DEVETDESETIH.....	28
4. 3. PRAVNI IN INSTITUCIONALNI OKVIRI VARSTVA OKOLJA IN NARAVE.....	30
4. 4. SLOVENIJA IN EU.....	30
4. 4. 1. Razvoj okoljske politike v EU	31

4. 4. 2. Vključevanje Slovenije v EU na področju okolja.....	35
4. 4. 3. Evropska agencija za okolje.....	40
4. 5. TRAJNOSTNI RAZVOJ V SLOVENIJI	41
4. 5. 1. Okoljsko poročanje	42
4. 5. 2. Gospodarski in trajnostni razvoj	43
4. 6. PODROČJA OKOLJSKE POLITIKE V SLOVENIJI PO NACIONALNEM PROGRAMU VARSTVA OKOLJA (NPVO)	44
4. 6. 1. Izhodišča in cilji NPVO	45
4. 6. 2. Osnovni cilji varstva okolja v Sloveniji.....	47
4. 6. 3. Akcijski program do leta 2008, z opredelitvijo konkretnih ukrepov do leta 2003 ...	49
4. 7. PREDNOSTNA PODROČJA.....	50
4. 7. 1. Skrb za boljše stanje vodnega okolja.....	50
4. 7. 2. Odpadki.....	57
4. 7. 3. Ohranjanje biotske raznovrstnosti.....	61
4. 8. DRUGA PODROČJA POLITIKE OKOLJA	68
4. 8. 1. Varstvo zraka in podnebja	68
4. 8. 2. Tla in gozd	77
4. 8. 3. Hrup	80
4. 8. 4. Sevanja.....	83
4. 8. 5. Tveganja.....	89
4. 9. PODROČJA OKOLJSKE POLITIKE PO IZBRANIH SEKTORJIH	91
4. 10. OBČUTLJIVA OBMOČJA	92
4. 11. INSTITUCIJE SLOVENSKE OKOLJSKE POLITIKE.....	92
5. VERIFIKACIJA HIPOTEZE IN SKLEP	98
6. VIRI IN LITERATURA.....	101
6. 1. SEKUNDARNI VIRI.....	101
6. 2. INTERNETNI VIRI.....	108

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

Kratica	Pomen
APEC	Azijsko-pacifiški forum za gospodarsko sodelovanje
BDP	Bruto družbeni proizvod
CFC	Klorofluoroogljikovodiki (freoni)
CH ₄	Metan
CITES	Washingtonska konvencija: Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami
CO ₂	Ogljikov dioksid
dB	decibel
DNK	Deoksiribonukleinska kislina
EEA	Evropska agencija za okolje
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EIONET	Evropsko okoljsko informacijsko omrežje
EU	Evropska unija
GSO	Gensko spremenjeni organizmi
HCFC	Delno halogenirani klorofluoroogljikovodiki
HFC	Delno halogenirani fluoroogljikovodiki
IPPC	Direktiva EU o celovitem preprečevanju in nadzoru nad industrijskim onesnaževanjem
ISO	Mednarodna organizacija za standardizacijo
IUCN	Mednarodna zveza za varstvo narave in naravnih bogastev
m ³	Kubični meter
MOP	Ministrstvo za okolje, prostor in energijo
mSv	Tisočinka sieverta
NAFTA	Severnoameriški sporazum o prosti trgovini
NH ₃	Amoniak
NIMBY	Ne na mojem dvorišču
NIMET	Ne v času mojega mandata
NO _x	Dušikovi oksidi
N ₂ O	Didušikov oksid
NPVO	Nacionalni program varstva okolja
NSRAO	Nizko- in srednjeradioaktivni odpadki

ODS	Ozonu škodljive snovi
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
SGRS	Strategija gospodarskega razvoja Slovenije
SO	Žveplov oksid
st.	Stoletje
Sv	Sievert
UNCSD	Konferenca ZN o trajnostnem razvoju in organ ZN za spremljanje izvajanja Agende 21
UNDP	Program, agencija ZN za razvoj, ki širi znanstvene in tehnološke dosežke
UNECE	Ekonomska komisija OZN za Evropo
UNEP	Program, agencija Združenih narodov za preučevanje okoljskih sprememb in pojavov, zlasti globalnih
UNESCO	Organizacija ZN za izobraževanje, znanost in kulturo
VOC	Hlapne organske snovi (topila)
WCED	Komisija za okolje in razvoj
WTO	Svetovna trgovinska organizacija
WWF	Svetovni sklad za naravo
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi
ZVO	Zakon o varstvu okolja

1. UVOD

Kaj natančno sploh je okoljska politika in katera področja zajema? Ali ima Slovenija moderno zasnovano in potrebam prilagojeno okoljsko politiko? Ali se Nacionalni program varstva okolja (NPVO) kot temeljni strateški dokument sploh uresničuje v praksi, in če se, ali to poteka v skladu s terminskim planom, opredeljenim v NPVO? Kakšen je pri tem vpliv Evropske unije (EU)? To je le nekaj vprašanj, ki so služila kot izhodišča za pisanje diplomskega dela, katerega namen je preučiti slovensko okoljsko politiko, osredotočeno predvsem na NPVO, ki predstavlja osnovo zanjo.

Odnos med človekom in naravo se je skozi čas spreminjal. Kontinuum odnosov bi lahko opredelili od čaščenja narave zaradi strahu pred njo do uničevanja, degradacije in izkoriščanja, čemur smo priča danes. Vedno bolj postaja tudi očitno in nujno, da je za globalne okoljske probleme potrebno njihovo globalno reševanje.

Okoljski problemi se kažejo na različnih ravneh – od lokalnega, nacionalnega, regionalnega in globalnega. V tem diplomskem delu se bomo osredotočili predvsem na nacionalni nivo, konkretno na slovensko okoljsko politiko, ki je odgovor na že nastale okoljske probleme, vendar je danes tudi vedno bolj preventiva na možne bodoče probleme.

NPVO je bil sprejet 1999, vendar pa to seveda ne pomeni, da se o varovanju okolja pri nas ni razmišljalo že prej. Zapiski o bogati naravi pri nas segajo v 16. stoletje, nato pa se je miselnost o varovanju narave postopoma razvijala do danes. Posebno pomembno je bilo 19. st., prelomno pa je bilo leto 1920, ko je nastala Spomenica, po mnenju mnogih prvi celoviti slovenski naravovarstveni program. Obe svetovni vojni sta varstvo narave upočasnili, po vojni pa so bili na področju varstva narave ustanovljeni zavodi in sprejeti tovrstni zakoni. Osamosvojitve Slovenije je prinesla nove izzive, na okoljsko politiko pri nas pa trenutno vpliva predvsem vstopanje v Evropsko unijo, ker Slovenija prilagaja okoljsko zakonodajo pravnemu redu EU.

Hkrati s formalnim spreminjanjem našega odnosa do narave pa se počasi krepi tudi razumevanje narave s strani ljudi, dolgoročno bo potrebno sprejeti njene omejitve ter poiskati sožitje med potrebami ljudi in narave, o čemer govori trajnostni razvoj.

2. METODOLOŠKI OKVIR

2. 1. PREDMET RAZISKOVANJA IN PROBLEM DIPLOMSKEGA DELA

Predmet raziskovanja tega diplomskega dela je okoljska politika v Sloveniji. Predstavili bomo izvor okoljske politike v Sloveniji, njene spremembe skozi čas, poudarek pa bo seveda na današnji okoljski politiki in na ključnih procesih, ki potekajo na tem področju, še posebej z vidika približevanja EU.

Osredotočili se bomo na NPVO, ki je temeljni strateški dokument slovenske okoljske politike, s čimer bomo zamejili predmet raziskovanja, saj bi bilo celotno slovensko okoljsko politiko nemogoče v celoti predstaviti v enem diplomskem delu. Zaradi zamejitve problema prav tako ne bomo preučevali sektorjev dejavnosti in posebej občutljivih območij, ki so tudi pomembna tematika NPVO. Obravnavali in analizirali pa bomo področja okoljske politike, in sicer vodno okolje, ravnanje z odpadki, biotsko raznovrstnost in genske vire, zrak, tla in gozd, hrup, sevanja ter tveganja. Preučevali bomo ukrepe za doseganje področnih ciljev, nato pa bomo analizirali, ali se ti ukrepi sploh uresničujejo, in če se, ali to poteka po predvidenem terminskem načrtu, ki je naveden v NPVO. Skušali bomo tudi ugotoviti, kakšna je pri tem vloga EU. Iz tega izhaja tudi naša hipoteza.

2. 2. HIPOTEZA

Slovenija uresničuje Nacionalni program varstva okolja po predvidenem terminskem načrtu predvsem zaradi harmonizacije slovenske okoljske zakonodaje s pravnim redom EU.

Hipotezo bomo preverjali z analizo NPVO in Poročila o stanju okolja 2002. Primerjali bomo časovno določitev ciljev, opredeljenih v NPVO, in njihovo dejansko izvajanje v praksi s pomočjo Poročila o stanju okolja 2002. Ugotavljali bomo, ali se cilji sploh uresničujejo, in če se, ali se uresničujejo pravočasno, ali so sploh še relevantni glede na to, da je bil NPVO sprejet 1999 in kakšen vpliv ima na vse to EU. Ker Slovenija prevzema pravni red EU tudi na področju okolja, predvidevamo, da le-to služi kot dodatna spodbuda za pravočasno sprejemanje zakonodaje, ki jo je opredelil NPVO. NPVO je namreč že v času svojega nastajanja temeljil na evropskih direktivah in tako predstavlja vodilo pri prilagajanju slovenske okoljske politike EU.

2. 3. CILJI DIPLOMSKEGA DELA

S tem diplomskim delom želimo doseči naslednje cilje:

- predstaviti okoljsko politiko v Sloveniji in njene zametke po svetu,
- primerjati področje okoljske politike v Sloveniji in v Evropski uniji v smislu usklajenosti slovenske okoljske zakonodaje s pravnim redom EU,
- interpretirati cilje slovenske okoljske politike,
- in predvsem analizirati sposobnost države za izpolnjevanje obveznosti, ki si jih je zadala v NPVO, in vpliv EU na slovensko okoljsko politiko.

2. 4. UPORABLJENE METODE IN STRUKTURA ANALIZE

Metode proučevanja:

- deskriptivna metoda: opis in razlaga pojmov ter okoljske politike;
- analiza vsebine primarnih (mednarodne pogodbe, konvencije, nacionalni programi, zakoni), sekundarnih (publikacije, zborniki, revije, poročila) in internetnih virov za pridobitev informacij o okoljski politiki v Sloveniji,
- zgodovinsko-razvojna analiza: tendence v zgodovinskem razvoju okoljske politike po svetu in v Sloveniji;
- primerjalno raziskovanje: primerjava okoljske politike v Sloveniji in v EU glede usklajenosti slovenske okoljske zakonodaje s pravnim redom EU;
- študija primera okoljske politike v Sloveniji.

Analiza je zasnovana predvsem na analiziranju NPVO in Poročila o stanju okolja 2002: Izvajanje NPVO, s čimer bomo ugotavljali obseg okoljske politike v Sloveniji, sposobnost države pri izvajanju obveznosti iz NPVO in vpliv EU pri uresničevanju NPVO.

Struktura analize je sledeča:

Prvo poglavje predstavlja uvodna in izhodiščna razmišljanja.

V drugem poglavju je podan metodološki okvir. Opredelili smo predmet raziskovanja in problem, navedli hipotezo, cilje, metode ter strukturo analize diplomskega dela.

Tretje poglavje se ukvarja z okoljsko politiko. Definirani so temeljni pojmi tega diplomskega dela (okolje, okoljska politika). Predstavljeni so okoljski problemi svetovnih razsežnosti, ki so

vzrok okoljskih prizadevanj po svetu, izpostavljeno je srečanje na vrhu v Riu de Janeiru in Agenda 21. Sledi še koncept trajnostnega razvoja.

Četrto poglavje je osrednje in tudi najbolj obsežno. Predstavljena je okoljska politika v Sloveniji, najprej njen razvoj in spreminjanje skozi čas. Izpostavljeni so Nacionalni program varstva okolja in področja okoljske politike v Sloveniji, ki izhajajo iz njega. Najprej so obravnavana prednostna področja okoljske politike, glavni cilji po teh področjih in ukrepi za doseg le-teh, nato pa so na enak način predstavljena še druga področja okoljske politike. V podpoglavjih je po področjih okoljske politike opravljena tudi analiza izpolnjevanja obveznosti iz NPVO in vpliv EU na to.

V petem poglavju sledi verifikacija naše hipoteze in sklep.

Šesto poglavje pa predstavlja pregled uporabljene literature in virov.

3. OKOLJSKA POLITIKA

3. 1. DEFINICIJA OKOLJA

Slovar slovenskega knjižnega jezika definira okolje na sledeč način:

okolje: stvarni in duhovni svet z določenimi značilnostmi, ki obdaja človeka / ... / prostor z določenimi značilnostmi, ki obdaja osebo ali stvar / ... / boj proti onesnaženju okolja; skrb za ureditev, varstvo človekovega okolja / ... /.

Po Zakonu o varstvu okolja, sprejetemu 1993 (http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html, 20. 6. 2003), je okolje:

/ ... / tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja. Naravno okolje je sestav prvobitne in po človeku preoblikovane narave. Življenjsko okolje je del okolja, kjer je vpliv na človeka neposreden. Grajeno in drugo tehnično okolje je po tem zakonu del okolja le kot dejavnik sprememb.

Možna je tudi naslednja definicija okolja (Lah, 2002: 135):

1) prostor z različnimi sestavinami, ki omogoča življenje na Zemlji

2) del narave, ki jo je človek delno prilagodil svojemu bivanju in delovanju (človekovo okolje) / ... /

Poudarjeni enosmernosti človekovih vplivov na okolje v teh definicijah bi bilo mogoče oporekati, saj tudi okolje vpliva na človeka – tudi tako so se rojevale kulture. Človekovi odnosi z okoljem so vsaj dvosmerni in to je temelj partnerskega odnosa z naravo, brez njega pa je narava za človeka še naprej predmet podrejanja (Anko, 2000: 243).

3. 2. OKOLJSKI PROBLEMI

Za 20. st. je značilna eksplozivna rast števila prebivalcev, zato so se povečale tudi zahteve do okolja, zlasti v razvitem svetu v obliki virov, ki jih izrabljamo, in odpadkov, ki pri tem nastajajo. Nastali so naslednji ekološki problemi kot posledica človeške dejavnosti:

- * izginjanje naravnega habitata in izumiranje številnih živalskih vrst;
- * onesnaževanje voda;
- * segrevanje v globalnem okviru;
- * onesnaževanje zraka;
- * tanjšanje ozonskega plašča zaradi uporabe CFC-jev in drugih kemikalij;
- * zastrupljanje zemlje;
- * izkoriščanje naravnih virov do popolne izrabe (fosilnih goriv, tal in tekoče vode) (Strašek, 2000: 208).

Dejstvo, da svet postaja globalna vas, ima svojo negativno dimenzijo tudi v vse večji planetarni onesneženosti okolja, ki ponekod preti s splošno katastrofo neslutnih razsežnosti (učinek tople grede, tanjšanje ozonskega plašča, izginjanje živalskih in rastlinskih vrst itd.). Današnje uničevanje narave je tesno povezano s funkcioniranjem modernih družb, v katerem prevladuje koncept gospostva, kjer je človek edini lastnik in gospodar narave, ki mu je dana v izkoriščanje. Razvoj je pripeljal do takšne proizvodnje in porabe, ki neprestano ruši naravno ravnotežje in ogroža zdravje in življenje vsega živega. Problemi onesneževanja so problemi človeške civilizacije, predvsem zahodne hemisfere, in so glede na obseg njenega vpliva univerzalni, glede na učinke pa globalni, zato ohranjanje narave ni več partikularni interes posameznikov in marginalnih družbenih skupin, ampak to postaja problem mednarodne skupnosti (Pichler, 1995: 153).

Vedno bolj se poudarja razvijanje takšnih družbenih razmerij, ki bodo omogočala razvoj človeške družbe, obenem pa bodo ohranjala naravo. Ta spoznanja so 1972 pripeljala do svetovne konference Združenih narodov v Stockholmu, ki je bila prvič v celoti posvečena človekovemu okolju, 1992 pa je bila konfenca Združenih narodov v Riu de Janeiru, posvečena okolju in razvoju, na kateri so bili sprejeti dokumenti, ki jasno določajo človekovo odgovornost za trajnosten razvoj, hkrati pa njegovo pravico do zdravega življenja v skladu z naravo. Ta odgovornost je nedeljiva, vendar pa je zaradi različne stopnje razvitosti držav in njihovega prispevka k onesnaževanju različna (Pichler, 1995: 153-154).

Države imajo sicer suvereno pravico do izkoriščanja naravnih virov na svojem področju, vendar pa to ne sme imeti negativnih posledic v drugih državah. Pravica do razvoja je povezana tudi z zahtevo po enakopravnem srečevanju razvojnih in okoljskih potreb zdajšnjih in prihodnjih generacij. Države si morajo prizadevati omejiti in odpraviti takšne načine produkcije in potrošnje, ki producirajo ekološko krizo. Eden od mehanizmov je izgradnja takšnega ekonomskega sistema, ki omogoča razvoj, vendar ne onesnažuje okolja in ruši naravnega ravnovesja (Pichler, 1995: 154).

3. 2. 1. Nepravična razdelitev dohodka

Zmanjšanje neenakosti v bogastvu bo v prihodnosti odvisna od zmanjševanja revščine. Tu je potrebna etika, ki bo imela cilj prerazporejati bogastvo. K zmanjšanju razlike v bogastvu sodi tudi zmanjšanje dolga držav tretjega sveta in usmerjanje pomoči, trgovine in mednarodne politike posojil direktno k izboljšanju življenjskega standarda revnih. Še posebej v najbolj revnih državah se lahko veliko naredi z nešteti organizacijami in skupinami, ki predstavljajo močno spodbudo za doseganje trajnostnega razvoja z akcijami od spodaj navzgor na lokalnih ravneh. Ljudje s tem namreč spoznajo, da skrb za okolje ni le naloga vlade, ampak tudi državljanov samih. Ta zavest se krepi in približuje okolje ljudem. Le če se to zgodi, je ljudem mar za okolje (Brown in drugi, 1994: 20).

Družba napreduje, čeprav si uničuje ekološke temelje in potrebno je svarilo, ki vodi k trajnostnemu razvoju. Organizacija združenih narodov in nekatere vlade se trudijo za to, vendar je napredek na tem področju počasen. Ne le politični voditelji, tudi posamezniki v bogatejših državah lahko zmanjšajo obremenitev okolja s prostovoljnim zmanjševanjem svoje potrošnje oz. s potrošnjo »zelenih izdelkov« (Brown in drugi, 1994: 20).

3. 2. 2. Gospodarska rast

Zaradi gospodarske rasti se povečuje pritisk na naravne sisteme in vire, saj se je npr. v obdobju 1950-1997 poraba hlodovine potrojila, poraba papirja povečala za šestkrat, ulov rib za petkrat, poraba žita se je potrojila, poraba fosilnih goriv se povečala za štirikrat, nekajkrat pa se je povečalo onesnaževanje zraka in vode. Ključni okoljski kazalci so vse bolj negativni: gozdovi se krčijo, gladina podtalnic se znižuje, prsti so vse bolj erodirane, mokrišča izginjajo, populacije rib so zdesetkane, pašne površine vse manj produktivne, reke usihajo, temperature se zvišujejo, koralni grebeni umirajo, rastlinske in živalske vrste pa izginjajo (Brown in drugi, 1998: 3-4).

Za zmanjšanje ekonomske rasti, ki škoduje okolju, je potrebno ponotranjiti okoljske stroške, kar se doseže z okoljskimi davki. Potrebno je izboljšati tudi izračun bruto domačega produkta, ki zdaj ne upošteva uničevanja naravnih virov in je zato zavajajoč. Načeloma naj bi onesnaževalec nosil stroške onesnaževanja, pred začetkom izvajanja projektov bi bilo potrebno izdelati presoje vplivov na okolje in ukiniti subvencije, ki niso v skadu s trajnostnim razvojem (Brown in drugi, 1994: 20).

Abbey (v Brown in drugi, 1998: 4) govori o rasti zaradi rasti, ki je značilna za rakaste celice. Rak namreč s svojo rastjo uničuje svojega gostitelja in podobno svetovno gospodarstvo s svojim širjenjem počasi uničuje svetovni ekosistem.

Herman Daly (v Brown in drugi, 1994: 19) poudarja, da stopnja človeške aktivnosti lahko doseže stopnjo, ki jo naravni sistem Zemlje ne bo prenesel in se bo le-ta začel slabšati. Na to je leta 1992 opozorilo več kot 1600 znanstvenikov v izjavi »Warning to Humanity«. V njej so zahtevali novo etiko in novo odgovornost do Zemlje, ki mora prepričati voditelje, vlade in ljudi, da so potrebne spremembe.

3. 2. 3. Hitra rast prebivalstva

1994 so se v Kairu zbrali vladni predstavniki na Mednarodni konferenci o prebivalstvu in razvoju. To je bila priložnost za pritegnitev pozornosti na povezave med revščino, rastjo prebivalstva in uničevanjem okolja ter možnost za razvoj strategije, ki bi odpravile vzroke za to. Če se npr. izboljša družbeni in ekonomski položaj žensk, lahko ženske uidejo revščini in imajo manj otrok. Na področju načrtovanja družine je ključni korak zadovoljiti potrebe 100-ih milijonov parov, ki želijo načrtovati družino, pa za to nimajo varnega in učinkovitega

dostopa. Napredek na tem področju je bil zaustavljen v 80-ih, ko je bilo področje načrtovanja otrok spolitizirano (v obdobju Reaganove administracije in administracije Busha starejšega), saj so ZDA prenehale financirati Prebivalstveni sklad OZN in Mednarodno federacijo za načrtovanje družine. Financiranje se je ponovno vzpostavilo s Clintonovo administracijo (Brown in drugi, 1994: 20-21).

Temeljni problem je pomanjkanje zmogljivosti okolja, ki se nanaša na preobremenjenost z ljudmi. Ta problem je prvi izpostavil Malthus, ki je poudaril nujnost različnih ekoloških katastrof in vojn za zmanjšanje števila prebivalstva na raven, ki ne presega zmogljivosti okolja. Problema ne predstavlja le številčno povečanje prebivalstva, ampak tudi vse večje potrebe ljudi, ki jih tehnologija le še povečuje (dober kazalec tega je poraba energije in vode na osebo). Ko se breme za okolje poveča predvsem zaradi številčnega prirasta, gre za nerazvite družbe, ko pa se poveča črpanje virov na osebo, govorimo o razvitih družbah. Demografsko breme za okolje je v obeh primerih veliko, vendar se razlikuje. Posledično je zaradi presežene zmogljivosti okolja ogrožena svoboda človeštva. Dejavniki, ki to svobodo omejujejo, so: pomanjkanje obnovljivih in neobnovljivih virov, onesnaževanje ter pomanjkanje življenjskega prostora zaradi porasta prebivalstva (Catton, 1987: 491-506).

3. 2. 4. Okoljski problemi po regijah

Okoljski problemi se razlikujejo glede na regije. Za razvite zahodne države je značilna visoka stopnja gospodarske aktivnosti. Države so doživele hiter razvoj, ki je temeljil na izkoriščanju naravnih virov, ki so jih uvozili (ponavadi iz držav v razvoju) in na tehnoloških inovacijah, danes pa so to že postindustrijske države. Okoljski problemi so tesno povezani z življenjskim stilom – potrošništvom. Te države nosijo precejšnjo odgovornost za okoljske probleme v drugih delih sveta, ki je bila sicer široko sprejeta, vendar do praktičnih ukrepov še ni prišlo (Glasbergen in Cörvers, 1995: 8).

Za države srednje in vzhodne Evrope je značilna relativno nizka stopnja gospodarske aktivnosti, večina ima dokaj obilne količine naravnih virov. Skupna jim je socialistična izkušnja. Velik poudarek so dale na industrializacijo in na tehnološki razvoj, vendar na račun izkoriščanja naravnih virov, neučinkovite izrabe energije in prekomernega onesnaževanja (tudi pri nas nekatera območja ogrožajo življenje – Mežiška, Šaleška dolina, Zasavje). Te države so sedaj v procesu gospodarske rekonstrukcije, kar daje možnost za razvoj v skladu z

okoljskimi zmožnostmi, vendar te države za to nimajo sredstev, niti za čiščenje onesnaženja iz prejšnjega režima (Glasbergen in Cörvers, 1995: 8-9).

Države tretjega sveta so zelo raznolike, na splošno jih označujeta nizka stopnja gospodarske aktivnosti in bogastvo naravnih virov. Okoljski problemi, s katerimi se soočajo, so v veliki meri posledica njihovega boja zoper revščino, ki je ljudi potisnil v začaran krog. Zaradi revščine so ljudje prisiljeni prekomerno izkoriščati naravne vire za kmetijstvo in industrijo. To vodi k izginjanju naravnih virov, s čimer izginjajo tudi temelji za obstoj prihodnjih generacij. To povzroča nadaljnjo revščino, proces pa spremlja še skokovito naraščanje prebivalstva. V večini držav iz te skupine le zelo majhna elita uživa dobičke prekomernega izkoriščanja naravnih virov. Gospodarska rast po zahodnem zgledu je cilj politike, kar vodi v hitro rast in v še dodatno onesnaževanje okolja. Brez zunanje pomoči mnoge od teh držav ne bodo zmogle povezati razvoja z zaščito okolja. Zanje je prvi cilj gospodarska rast, zaščita okolja pa je na robu (Glasbergen in Cörvers, 1995: 9).

Svet je razdeljen na razvite postindustrijske države in k izkoriščanju naravnih virov usmerjene države v razvoju. Posedovanje virov ne pomeni nujno tudi bogastva, saj mednarodna delitev dela favorizira tiste, ki imajo visoko kvalificirano delovno silo in niso odvisni od naravnih virov ter lahko s svojo tehnologijo uspešno tekmujejo na svetovnem trgu. Države, ki so bogate z viri, z izvozom le-teh le ohranjajo primat bogatih držav na svetovnem tržišču (Altvater, 1998: 28).

3. 3. OKOLJSKA POLITIKA

Varstvo narave je dejavnost, ki je zanesljiv znak nenaravnega razvoja in se pojavi, ko se človeška skupnost oddalji od sonaravnega življenja. Dejavnost varstva narave je usmerjena predvsem v odstranjevanje ali zmanjševanje posledic človekovih posegov, manj uspešna pa je pri odpravljanju vzrokov. Obstajata dva zorna kota pogleda na naravo:

Ekocentrični ali biocentrični pogled:

- vsak del narave je enako pomemben – pomemben je sistem v celoti, njegova struktura, delovanje in razvoj;
- veljajo ekološke zakonitosti, pretežno etične vrednote;
- ekološko merilo za uspešnost delovanja sistema;
- pretoki energije in snovi so zaključeni (zaprti sistemi);

- sonaraven način življenja: spoštljiv odnos do narave, upoštevanje drugih bitij, človek je enakovreden del narave;
- cilj je polnost življenja;
- dolgoročno naravnani cilji (Skoberne, 1995: 40).

Antropocentrični pogled:

- v središču je človek;
- vrednostna lestvica: na vrhu so najpomembnejši deli narave, nato pa se vrednost delov narave zmanjšuje;
- veljajo ekonomske zakonitosti, norme so pretežno pravne;
- merilo za uspešnost delovanja sistema je ekonomsko;
- pretoki energije in snovi so odprti;
- potrošniški način življenja (neracionalna poraba surovin in energije, kopičenje odpadkov); cilj je čim več prodati;
- človek je nad naravo, ki predstavlja zastojni vir surovin, in postavlja pravila igre; cilj je čim boljši življenjski standard;
- kratkoročni cilji (Skoberne, 1995: 41).

To razlikovanje je seveda črno-belo, vendar pa prikaže bistvene razlike. Ekocentrizem ne pozna varstva narave, ker ga ne potrebuje, saj so varstvena načela zajeta in udejanjena že v načinu razmišljanja. Antropocentrizem pa sproži nastanek varstva narave, deloma zaradi potrebe po omiljenju posledic načina življenja, deloma pa kot alibi (češ, za varstvo narave smo prispevali toliko in toliko). Živimo v antropocentričnih sistemih, ekocentrični se nam zdijo utopični, vendar obstajajo primeri tudi zanje (plemena v Kanadi in obeh Amerikah, na tihomorskih otokih). Iz tega sledi, da je glavna naloga varstva narave opozarjati na vzroke sedanjih težav in spreminjati miselnost ljudi, kar bo privedlo tudi do spremembe načina življenja (Skoberne, 1995: 41).

3. 4. RAZVOJ OKOLJSKE POLITIKE PO SVETU

Zahteve po ocenjevanju vplivov na okolje sežejo v 70. leta prejšnjega stoletja. V tem obdobju so se začeli pojavljati protesti različnih neformalnih skupin, ki so zahtevale boljši odnos do okolja. Okoljska ozaveščenost se je počasi razvijala in kmalu so se pojavile prve konference o okolju in prve ekološke presoje ter ocene različnih vplivov na okolje. 1992 so bili v Riu de Janeiru postavljeni temelji nadaljnjega razvoja ekologije. V Veliki Britaniji so 1990 začeli

pripravljati prve standarde na področju varovanja okolja, v EU pa so bili le-ti sprejeti 1995 (Strašek, 2000: 209-210).

Obstoj okoljskih problemov, ki segajo preko nacionalnih meja, kaže na potrebo po mednarodnem reševanju teh problemov, vendar zaenkrat ostaja v pristojnosti držav. Obstoj različnih okoljskih problemov v razvitih in nerazvitih državah narekuje tudi različne strategije upravljanja z okoljem. Revne države okoljskih problemov pogosto sploh ne upoštevajo, bogatejše države pa jih upoštevajo znotraj svojih mej in nanje pozabijo, ko izkoriščajo poceni delovno silo in nižje okoljevarstvene standarde revnejših držav (Car, 2000: 32).

Vendar pa obstajajo zametki mednarodnega reševanja okoljskih problemov oz. sporazumi mednarodne skupnosti o upravljanju z okoljem. Pogosto so podlaga le-tem svetovna srečanja, v nadaljevanju izpostavljam le najpomembnejša:

- 1972, Stockholm: prva konferenca Združenih narodov o okolju, na kateri so ustanovili Program Združenih narodov za okolje (UNEP);
- 1982, Nairobi: ustanovitev Komisije za okolje in razvoj (WCED) na srečanju Združenih narodov;
- 1987, Montreal: sprejetje Protokola o zaščiti ozonskega plašča;
- 1989, Basel: sprejetje Baselske konvencije o nadzoru prehoda nevarnih odpadkov preko meja in njihovega odstranjevanja;
- 1992, Rio de Janeiro: Konferenca Združenih narodov o okolju in razvoju, na kateri so sprejeli: Agendo 21, Deklaracijo o okolju in razvoju, Konvencijo o biološki raznovrstnosti in Okvirno konvencijo o spremembi podnebja;
- 1997, Kioto: sprejetje Kiotskega protokola k Okvirni konvenciji Združenih narodov o spremembi podnebja (Car, 2000: 32).

Formalne strategije, ki so se nanašale na okolje, so se pojavile v poznih šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih 20. stoletja kot odgovor na zaskrbljenost zaradi nenadzorovanega izkoriščanja gozdov, oceanov in estuarjev. Ni si bilo mogoče več zatiskati oči pred tem, kako onesnaževanje, nastajanje puščav, erozija in salinacija prispevajo k vedno večji revščini in migraciji s podeželja. Zaradi vsega tega je 1972 v Stockholmu potekala svetovna konferenca o človekovem okolju. Med drugim sta bila rezultat le-te ovrednotenje in ocenitev okolja. V dvajsetih letih do Ria de Janeira se je ta proces ovrednotenja pomembno razširil, prav tako pa tudi metode in tehnike načrtovanja okolja (Brown in drugi, 1994: 20).

Sporočilo s Konference Združenih narodov o okolju in razvoju v Rio de Janeiru (1992) je bilo, da je potrebno varovanje okolja in doseganje trajnostnega razvoja deliti kot skupno svetovno odgovornost, potrebne pa so temeljite spremembe netrajnostnih vzorcev proizvodnje in potrošnje. Postalo je jasno, da so tako bogati in revni izpostavljeni tveganjem, ki jih povzroča degradacija okolja ter da si je potrebno razdeliti odgovornost pri preusmerjanju Zemlje na bolj trajnostno pot (Keating, 1995: 6-7).

Temelji za proces v Riu so bili položeni 1972 na Konferenci o človekovem okolju v Stockholmu, ki je bilo prvo svetovno srečanje o okolju. Tam sprejeta Deklaracija o človekovem razvoju je utemeljila okoljsko etiko. 1983 je bila pri Organizaciji združenih narodov ustanovljena Svetovna komisija za okolje in razvoj. 1987 je komisija¹ v svojem prelomnem poročilu z naslovom Naša skupna prihodnost (Our Common Future) opozorila, da je potrebno spremeniti načine življenja ali pa bo svet zajel val ekološke škode. Komisija je opozorila, da mora svetovno gospodarstvo zadovoljiti potrebe in legitimne zahteve človeštva, vendar ta rast ne sme preseči ekoloških meja planeta. Bila je tudi mnenja, da je človeštvo zmožno doseči trajnostni razvoj – zadovoljiti sedanje potrebe, ne da bi bile ogrožene možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje svojih potreb (Keating, 1995: 7).

V Rio de Janeiru so sprejeli dva mednarodna sporazuma, dve načelni izjavi in obsežen seznam ukrepov za trajnostni razvoj v svetu.

- ✓ Deklaracija o okolju in razvoju: določa pravice in odgovornosti držav pri njihovem prizadevanju za razvoj in blagostanje.
- ✓ Agenda 21: načrt za uveljavljanje trajnostnega razvoja (družbeno, gospodarsko in okoljsko).
- ✓ Načelna izjava o gozdovih: smernice za upravljanje, varovanje in trajnostni razvoj v vseh gozdovih, ki so pomembni za gospodarski razvoj in ohranitev vseh oblik življenja.

Mednarodni konvenciji sta bili sprejeti ločeno od Srečanja na vrhu, vendar pa vzporedno s pripravami nanj.

- ✓ Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah: cilj je stabilizirati pline tople grede v ozračju na stopnji, ki ne bo nevarno spremenila svetovnega podnebnega sistema (potrebno je zmanjšanje emisij plinov, npr. ogljikovega dioksida).

- ✓ Konvencija o biološki raznovrstnosti: države naj sprejmejo ukrepe za ohranitev pestrosti rastlinskega in živalskega sveta in zagotovijo, da se pridobitve izkoriščanja biološke raznovrstnosti pravično porazdelijo (Keating, 1995: 8).

3. 4. 1. Agenda 21

Agenda 21 je program ukrepov za uresničitev načel in sporazumov iz Ria de Janeira iz leta 1992. Prebivalstvo, potrošnja in tehnologijo navaja kot gonilne sile sprememb v okolju in našteva ukrepe za zmanjšanje neučinkovitih in razsipnih vzorcev potrošnje. Ponuja politične rešitve in programe za doseg trajnostnega ravnovesja med potrošnjo, prebivalstvom in nosilno sposobnostjo Zemlje, podaja rešitve za: boj proti degradaciji prsti, zraka, vode, varovanje gozdov in pestrosti rastlinskih in živalskih vrst. Eden najbolj perečih problemov je odpravljanje revščine (Keating, 1995: 6-8).

Ko so razvite države sprejele Agendo 21, so s tem priznale, da imajo pri sanaciji okolja pomembnejšo vlogo kot revne države, ki relativno manj onesnažujejo okolje. Obljubile so tudi več finančne pomoči za razvoj drugih držav z manjšim negativnim vplivom na okolje. Države potrebujejo pomoč tudi pri razvijanju strokovnega znanja², ki bo privedlo do trajnostnega razvoja. Agenda tudi poziva vlade, naj sprejmejo nacionalne strategije trajnostnega razvoja, katerih oblikovanje naj vključuje čim širšo javnost (Keating, 1995: 8).

Agenda vsebuje širok spekter področij in je razdeljena na štiri dele.

- Prvi del (družbene in gospodarske razsežnosti) zajema: mednarodno sodelovanje, odpravljanje revščine, spreminjanje potrošniških navad, prebivalstvo in trajnostni razvoj, zdravje, trajnostna naselja in odločitve za trajnostni razvoj.
- Drugi del (gospodarjenje z naravnimi viri in njihovo varovanje) obsega: varovanje ozračja, trajnostno gospodarjenje z zemljo, ohranjanje gozdov, boj proti suši in širjenju puščav, trajnostni razvoj v gorskih območjih, trajnostno kmetijstvo in razvoj podeželja, ohranjanje biološke raznovrstnosti, uporabo biotehnologije, varovanje oceanov, gospodarjenje s sladko vodo, varnejšo uporabo strupenih kemikalij, ravnanje z nevarnimi in s komunalnimi odpadki in odplakami ter ravnanje z radioaktivnimi odpadki.

¹ Komisija je bila po svoji predsednici imenovana Brundtlandska komisija.

² Potreben je prenos znanja in informacij.

- Tretji del (krepitev vloge pomembnejših skupin) zajema: preambulo, ženske in trajnostni razvoj, vlogo otrok in mladine, krepitev vloge domorodnih ljudstev, sodelovanje z nevladnimi organizacijami, lokalne oblasti, delavce in sindikate, podjetništvo in industrijo, znanstvenike in tehnologe ter krepitev vloge kmetov.
- Četrti dela pa navaja sredstva za izvedbo: financiranje trajnostnega razvoja, prenos tehnologije, znanost za trajnostni razvoj, izobraževanje, usposabljanje in javno zavest, ustvarjanje zmožnosti za trajnostni razvoj, organiziranje za trajnostni razvoj, mednarodno zakonodajo ter informacije za sprejemanje odločitev (Keating, 1995).

Realnost kaže, da so okoljski problemi in spoznane poti za njihovo reševanje bolje preučeni, ni pa odločne akcije reševanja, ker nerazvite države nimajo sredstev, razvite pa imajo preveč problemov (Lah, 1998: 13).

Redclift (1995: 105) meni, da obstaja več razlogov, zakaj ne moremo upravljati mednarodnega okolja, tudi če okoljski problemi kažejo na nujnost mednarodne akcije. Instrumenti za usklajeno mednarodno delovanje so namreč odvisni od politične podpore v državah v razvoju. Položaj teh držav, ki ga označujeta revščina in zadolženost, le otežuje okoljevarstvene ukrepe, še posebej če gre za zunanje vključevanje v notranje zadeve. Tehnike upravljanja z okoljem v državah v razvoju najpogosteje niso ustrezne, saj lokalnega prebivalstva ne vključujejo v zadostni meri.

3. 5. MEDNARODNO PRAVO OKOLJA

Današnja okoljska razmišljanja imajo tri dimenzije:

- globalno, ki zajema podnebne spremembe in skrb za ohranitev žive narave;
- regionalno ali državno, ki povezuje celoten sistem dejavnosti;
- lokalno, ki se odziva na probleme v neposrednem okolju.

Vse tri se rešujejo hkrati (Pavšer, 1998: 72).

Pravni ureditvi človekove interakcije z naravo je namenjena vse večja pozornost, saj gre za preobrazbo vrednostnega sistema zahodnih kultur, osrednji pomen pa ima sprememba človekovega razmerja do drugih delov narave v smeri ekocentrizma kot spoznanja o medsebojni povezanosti in prirejenosti živih in neživih delov narave. Novonastala zavest se

zrcali na filozofski (etični) in politični ravni (konsenz o trajnostnem razvoju) (Pličanič, 2000: 65).

Predpisi o varstvu okolja pred onesnaževanjem, nastali v zadnjih 30-ih letih, postajajo vse bolj zaokroženi in se oblikujejo v pravo varstva okolja. Obstoje in uveljavljanje predpisov je začetek procesa vključevanja spoznanj nove filozofije v pravo. Vendar je to prvi korak, saj mora proces ekologizacije pravne regulacije človekovih medsebojnih razmerij in razmerij z naravo zajeti vse sestavne dele prava. Pri tem so posebej pomembni tisti deli prava, ki neposredno urejajo človekovo komunikacijo s posameznimi deli narave (vode, gozdovi, živalski in rastlinski svet, rudnine ipd.) (Pličanič, 2000: 66).

Kljub vse večjemu vključevanju ekoloških vprašanj v pravo pa le-to ni obrodilo sadov, saj je morala še vedno utilitaristična. Ekološki razlog izhaja iz prepričanja, da je šlo človekovo izkoriščanje narave predaleč, zato se zavzema za omejevanje in preprečevanje onesnaževanja narave. To pomeni bolj racionalno izkoriščanje narave, kljub temu pa človekova interakcija z drugimi deli narave ostaja še naprej uničujoča, zato je zelo pomembna vključitev ekološkega razloga v vse dele prava (Pličanič, 2000: 66).

Mednarodno pravo se je premaknilo od državne odgovornosti za okoljsko škodo k postavljanju mednarodnih standardov za preprečevanje navarnih posledic in ohranjanja okolja. To se kaže tudi v formulaciji mednarodnih dogovorov iz neobvezujočih priporočil in resolucij v zavezujoče pogodbe, konvencije in protokole. Še vedno pa ni nobene mednarodne listine, ki bi vsebovala glavna načela mednarodnega prava o okolju, kar je posledica okoljskih konfliktov interesov (Car, 2000: 33).

Razvoj institucionalizirane mednarodne dejavnosti glede varstva okolja pred škodljivimi transnacionalnimi učinki je privedel do mednarodnega prava okolja. To je razmeroma mlada znanstvena disciplina, ki izhaja iz tega, da škodljive dejavnosti na ozemju ene države pogosto prehajajo na ozemlje tretjih držav. V mednarodno prakso je prodrlo načelo, zapisano v stockholmski deklaraciji o človekovem okolju iz 1972, ki pravi, da imajo države suvereno pravico izkoriščati svoja naravna bogastva v skladu s svojo politiko varstva okolja, vendar morajo hkrati zagotavljati, da njihove dejavnosti ne povzročijo škode okolju drugih držav (Škrk, 1994: 176-177).

Pri urejanju meddržavnih odnosov je še vedno eno najbolj zapletenih vprašanj odgovornost držav za ekološko škodo, povzročeno drugim državam. Vse bolj se uveljavlja objektivna odgovornost države za ekološko škodo drugim državam, vendar splošno izdelanih instrumentov za uveljavitev odškodninske odgovornosti držav mednarodno pravo še nima. Pri tem je glavna ovira načelo suverene neodvisnosti držav (Škrk, 1994: 177).

Če pa vir onesnaževanja ni znan oz. ga ni mogoče z gotovostjo določiti, govorimo o onesnaženju na velike razdalje. Na tem področju je bila 1979 v Ženevi sprejeta konvencija o onesnaženju zraka na velike razdalje, nato pa še trije protokoli k okvirni konvenciji (1984, 1985, 1988), nadalje Dunajska konvencija za zaščito ozonskega plašča in Montrealski protokol o snoveh, ki uničujejo ozonski plašč (Škrk, 1994: 177-178).

Mednarodno pravo okolja je eno najhitreje rastočih področij mednarodnega prava. Postavljeni so bili različni koncepti in standardi, in sicer okvirne konvencije v kombinaciji s kasnejšimi protokoli, ki vsebujejo natančnejše standarde; uporaba preprostejših postopkov ratificiranja in uporaba spodbud (finančna in tehnološka pomoč) za pridruževanje držav k sporazumom. Pa vendar, kakšni so dejanski rezultati te legislativne aktivnosti? Metoda nadzovanja, ki je največkrat uporabljena na področju mednarodnih okoljskih instrumentov, pomeni obveznost podpisnic, da redno poročajo o izpolnjevanju svojih obveznosti. Kvaliteta teh poročanj zelo niha in zato ne moremo sklepati, da so obveznosti izpolnjene. Ima pa mednarodno pravo okolja zelo pomembno vlogo za nevladne organizacije. Različni standardi namreč služijo kot temelj za pritisk teh organizacij na države, da jih spoštujejo in postanejo partnerice v mednarodnih sporazumih. Brez mehanizmov mednarodnega prava bi bilo še težje izvajati takšne pritiske (Kamminga, 1995: 129-130).

Za Slovenijo je bilo sprejetje zakona o varstvu okolja 1993 prvi korak v smeri ekologizacije prava. Kot krovni zakon je postavil okvir pravne ureditve človekovega razmerja do drugih delov narave. Naslednje korake sta predstavljala priprava in sprejetje zakonskih predpisov, ki urejajo človekovo interakcijo z naravo (Pličanič, 2000: 67).

3. 6. KONCEPT TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Svetovna komisija za okolje in razvoj (WCED) je 1987 izdala poročilo z naslovom »Naša skupna prihodnost«, bolj znano kot »Bruntland report«. V njem je pogosto citirana definicija trajnostnega razvoja (Glasbergen in Cörvers, 1995: 22):

Trajnostni razvoj je razvoj, ki je v skladu s potrebami sedanje generacije, ne da bi pri tem ogrožal možnosti za zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij / ... / V osnovi je trajnostni razvoj proces sprememb, v katerem so izkoriščanje virov, smer investicij, orientacija tehnološkega razvoja in institucionalne spremembe v harmoniji in povečujejo tako sedanji kot prihodnji potencial za zadovoljevanje človeških potreb in želja.

Okoljska etika, ki je predpostavka sonaravnega razvoja, pa označuje:

- medgeneracijsko enakost oz. odgovornost (pravična razdelitev naravnih virov in okoljskih stroškov ter koristi med generacije);
- planetarno in regionalno odgovornost (organizacija življenja in proizvodnje na način, ki ne bo ogrožal okolja);
- odgovornost do živalskih in rastlinskih vrst (prepoznavanje vrednosti narave);
- socialno pravičnost (človeka vreden materialni standard za vse prebivalce);
- ravnovesje med ekonomskimi, socialnimi, regionalnimi in okoljskimi koristmi (Plut, 1997: 31).

Načela trajnostne družbe so medsebojno povezana. Med načeli, ki sledijo, je prvo temeljno, ker je etična podlaga za druga. Naslednja štiri določajo kriterije, ki jim je potrebno zadostiti, zadnja štiri pa smeri, ki jih je potrebno izbrati na poti v trajnostno družbo. Ta načela so:

- * Spoštovanje življenja in skrb zanj: To je etično načelo in pomeni, da ne bi smelo biti razvoja na račun drugih ali naslednjih generacij. Koristi in stroški rabe virov bi morali biti pošteno razdeljeni med revnimi in bogatimi. Ker človeško delovanje vpliva na naravo, mora biti razvoj usmerjen tako, da ne ogroža preživetja drugih vrst ali uničuje njihove habitate.
- * Izboljšanje kakovosti človekovega življenja, kar zajema dolgo in zdravo življenje, izobrazbo, dostop do virov, potrebnih za dostojen življenjski standard, politično svobodo, zagotovljene človekove pravice in svobodo pred nasiljem.
- * Ohranjanje vitalnosti in pestrosti Zemlje: Potrebno je ohranjati sisteme, ki vzdržujejo življenje (ekološki procesi, ki oblikujejo klimo, čistijo zrak in vodo, uravnavajo vodni cikel, reciklirajo bistvene elemente, ustvarjajo in obnavljajo tla ter omogočajo ekosistemom, da se obnavljajo). Ohranjati je treba biološko pestrost (vse vrste rastlin, živali in drugih organizmov, genskega materiala). Zagotavljati moramo, da je raba obnovljivih virov (tla, prstoživeči ali udomačeni organizmi, gozdovi, pašne površine,

obdelovalna zemlja, morski in sladkovodni ekosistemi) trajnostna, kar pomeni, da ne preseže obnovitvene sposobnosti vira.

- * Kar največje zmanjšanje izčrpavanja neobnovljivih virov (minerali, nafta, plin, premog), ki jih ni mogoče uporabljati trajnostno, jih je pa mogoče uporabljati v manjšem obsegu.
- * Upoštevanje nosilne zmogljivosti Zemlje: Zemeljski ekosistemi imajo določene meje nosilne zmogljivosti, ki jih glede na učinke še lahko prenesejo, ne da bi se nevarno poslabšali. Razviti je potrebno strategije, ki bodo uravnotežile številčnost in načine življenja ljudi z zmogljivostmi narave.
- * Spreminjanje osebnega odnosa in ravnanja: Družba mora pospešiti vrednote, ki podpirajo novo etiko in zavirati tiste, ki so v neskladju s trajnostnim razvojem.
- * Usposabljanje skupnosti, da same skrbijo za svoje okolje: Te skupnosti morajo biti ustrezno pooblašene in obveščene, da lahko prispevajo k odločitvam, ki prispevajo k trajnostnemu razvoju.
- * Oblikovanje državnega okvira za povezovanje razvoja in ohranitve: Vse družbe potrebujejo informacije, znanja, okvir zakonodaje in ustanov, dosledno ekonomsko in socialno politiko ter nacionalni program za doseganje trajnosti, če hočejo racionalno napredovati.
- * Ustvarjanje svetovnega zavezništva med državami: Državam z nižjim dohodkom je potrebno pomagati, da razvijejo trajnost in obvarujejo svoja okolja. Globalne vire (atmosfera, oceane in deljene ekosisteme) je mogoče upravljati le s skupnimi cilji. Vse države imajo od svetovne trajnosti korist in bodo v primeru neuresničevanja le-te ogrožene (Anko, 1993: 7-10).

Trajnostni razvoj se lahko doseže le tako, da se najprej odpravijo netrajnostni družbeni odnosi, ki temeljijo na prisvajanju materialnih dobrin, še posebej struktur, institucij in praks, ki jih vzdržujejo. Znebiti se je potrebno sistema dominacije in gospodarstva, ki temelji na rasti. Družbene odnose je potrebno spremeniti tako, da se upošteva nenehno medsebojno vplivanje družbenih in okoljskih sil. Začeti moramo z institucijami in strukturami, ki tvorijo družbene odnose, ki vključujejo družino, skupnost, kulturne institucije, državo in gospodarstvo. Vzpostaviti se mora torej takšen sistem odločanja, ki upošteva potrebe ljudi in okolja (Hartmann, 1998: 345).

Trajnostni razvoj zahteva temeljne spremembe v tehnologiji, gospodarstvu in družbi z vpeljavo novih politik in institucij. Do velikih sprememb pa bo prišlo le, če bodo dokazi, ki bodo podpirali te politike, znanstveno kredibilni, alternativne oblike institucij pa politično izvedljive (Blowers in Glasbergen, 1995: 170).

Trajnostni razvoj je koncept, ki izhaja iz dveh nasprotujočih si intelektualnih tradicij: ena se ukvarja z mejami, ki jih narava postavlja človekovemu obstoju, druga pa s potencialom za človeški razvoj, ki se skriva v naravi. Trajnostni razvoj je več kot le iskanje kompromisa med naravnim okoljem in gospodarskim razvojem, saj pomeni definicijo razvoja, ki upošteva, da imajo meje, ki temeljijo na načelu trajnosti, naraven izvor (Redclift, 1995: 199).

Vlade, podjetja in posamezniki sprejemajo odločitve tako, da ločijo gospodarske, družbene in okoljske dejavnike, vendar je potrebno le-te povezati, da se sprejmejo razvojne odločitve, ki so gospodarsko učinkovite, družbeno pravične in okolju prijazne. Pri tem morajo potekati razprave med državnimi in lokalnimi oblastmi, industrijo, znanostjo, okoljevarstvenimi organizacijami in javnostjo. Nato lahko vlade izdelajo trajnostne razvojne strategije za integracijo družbene in okoljske politike na vseh ministrstvih in na vseh nivojih. Cilj strategij, izdelanih ob najširši možni udeležbi, bi moral biti družbeno odgovoren gospodarski razvoj ob hkratnem varovanju naravnih virov in okolja. Za takšne strategije so potrebna redna poročila o napredku na področju trajnostnega razvoja, ki združujejo gospodarske in družbene razmere in informacije o stanju okolja in naravnih virov (Keating, 1995: 24).

Cene, trg, vladna davčna in gospodarska politika oblikujejo odnos do okolja. Danes se okolje največkrat obravnava kot prosto dobrino, stroški degradacije pa se prenašajo na druge družbene sloje, druge države ali na prihodnje generacije. Okoljski stroški morajo biti jasno razvidni tako proizvajalcem kot potrošnikom, to pa morajo izražati tudi cene. Takšne spremembe so potrebne na področjih, kot so energetika, promet, kmetijstvo, gozdarstvo, vodno gospodarstvo, ravnanje z odpadki, zdravstvo in turizem. Vlade bi morale ukiniti ali zmanjšati subvencije, ki niso v skladu s cilji trajnostnega razvoja in oblikovati cenovno politiko, skladno z njimi. Nasveti in tehnična pomoč pri uporabi trga za doseg trajnostnega razvoja bi morali biti zagotovljeni vsem državam, katerih gospodarstva prehajajo na tržne sisteme (Keating, 1995: 24).

Gospodarski sistem, ki je trajnosten, upošteva omejitve oz. nosilnost naravnih sistemov. Osnova trajnostnemu gospodarstvu je energija obnovljivih energijskih virov – ponovne uporabe/recikliranja. Ekološke zahteve, ki jih mora tako gospodarstvo izpolnjevati, so preproste: dolgoročno emisije CO₂ ne smejo presegati določenih meja emisij CO₂; količina erozije prsti ne sme presegati količine prsti, ki nastane z naravnimi procesi; sečnja dreves ne sme preseči trajnostnega prirasta gozdov; število izumrlih rastlinskih in živalskih vrst ne sme presegati števila novonastalih vrst; črpanje vode ne sme presegati trajnostnega donosa vodonosnikov ipd. Za vzpostavitev takšnega gospodarstva je potrebno stabilizirati število prebivalcev in nadomestiti energijo na temelju fosilnih goriv s sončno in vodikovo energijo. V zrelih industrijskih gospodarstvih s stabilnim številom prebivalcev se izkoriščanje Zemlje uravnoveša – EU je prva regija na svetu, ki ji je to uspelo (Brown in drugi, 1998: 209-210). Za izgradnjo takšnega gospodarstva je na voljo instrument, ki je še precej slabo izkoriščen – davčna politika. Davki na okolju škodljive dejavnosti so zanemarljivi. Preusmeritev dela davčne obremenitve je najbolj napredovala v Evropi. Pri uporabi davčne politike za izgradnjo okoljsko trajnostnega gospodarstva so vodilne Danska, Nizozemska in Švedska (Brown in drugi, 1998: 221-222.).

Obstajajo primeri, ki pričajo o tem, da je z inovativnim pristopom mogoče trajnostno rešiti socialne in okoljske probleme držav v razvoju, ne da bi pri tem družba postala odvisna od držav prvega sveta. Primer takšne prakse je brazilsko mesto Curitiba, ki so ga razdelili na koncentrične kroge, uvedli javne avtobuse, kar je kljub hitremu naraščanju števila prebivalstva omogočilo prehodnost in transport delavcev iz revnih predelov mesta v bogatejše dele z večjimi možnostmi zaposlovanja. Problem odpadkov je bil rešen tako, da so prebivalcem revnih delov mesta, ki se običajno kopljejo v odpadkih, v zameno za odpadke, ki so jih sami prinesli, ponudili hrano, obleko ali zdravstveno oskrbo. S tem so močno zmanjšali tako socialne kot tudi okoljske probleme in postali družba s trajnostnim razvojem (<http://www.globalideasbank.org/BI/BI-262.HTML>, 11. 6. 2003).

3. 6. 1. Vloga Svetovne banke in nevladnih organizacij

Svetovna banka ima veliko število okoljskih in socialnih strategij, ki zahtevajo presoje o vplivih na okolje in varovanje pravic domorodnih ljudstev. Teoretično so te strategije obvezujoče za vse agencije Svetovne banke, čeprav njeni uradniki priznavajo, da se dejanski

delovni postopki razlikujejo in tudi kritiki obtožujejo Svetovno banko, da sama pogosto krši pravila³ (Brown in drugi, 1998: 198-199).

Svetovni okoljski program je skupen projekt Razvojnega programa Združenih narodov, Programa Združenih narodov za okolje in Svetovne banke za oblikovanje izrecno ekološko usmerjenega investicijskega programa, ki bo ustrezna dopolnitev dosedanjih strategij. Gre za finančni dotok projektom, povezanimi z majhnimi podjetji. Denarna sredstva se usmerjajo preko okoljevarstvenih nevladnih organizacij in neprofitnih podjetij do okoljevarstvenih podjetij. Osnovni cilji programa so uporaba obnovljivih virov energije, energetska učinkovitost, vzpostavitev trajnostnega gozdarstva in kmetijstva ter ekoturizem (Brown in drugi, 1998: 199).

Okoljevarstvene nevladne organizacije so se tradicionalno opirale na državne posojilodajalce, danes pa imajo tudi zasebne posojilodajalce. Gentry (v Brown in drugi, 1998: 200) trdi, da so mednarodne poslovne banke pogosto, če to hočejo ali ne, učinkoviti uresničevalci lokalnih ali mednarodnih okoljevarstvenih zahtev. Vendar pa National Wildlife Federation ugotavlja, da je na tem področju še veliko možnosti – manj kot polovica od 51 finančnih ustanov iz 13 držav na štirih celinah redno opravlja presoje o okoljski skrbnosti za vse transakcije. Tudi študije kažejo, da so lahko okoljsko ozaveščena podjetja v povprečju uspešnejša kot podjetja, ki jih bremenijo okoljske obveznosti, kar se kaže tudi v zanimanju borznih vlagateljev (Brown in drugi, 1998: 200).

3. 6. 2. Vloga vlad in gospodarstva

Družbeni in zasebni vlagatelji imajo pomembno vlogo pri oblikovanju okoljevarstvenega deleža v tokovih investicij, pravila igre le-teh pa določajo vlade. Zastavlja se vprašanje, ali so zaradi vse močnejših finančnih trgov pri tem še vedno uspešne. Države imajo še vedno na razpolago veliko orodij, ki jih lahko uporabljajo za ta namen. Tradicionalna okoljevarstvena zakonodaja in njeno izvajanje se mora okrepiti v številnih državah (predvsem v razvoju), velik napredek je mogoč v davčni politiki (z ukinjanjem subvencij za okolju škodljive dejavnosti, kar povzroči, da okoljevarstveno usmerjeni projekti nadomestijo okolju škodljive). Vedno bolj je pomembno sodelovanje držav na mednarodni ravni, saj je malo možnosti, da ima država povsem samosvojo okoljsko politiko. Multinacionalke, ki delujejo po vsem svetu,

³ Npr. posojilo mednarodne finančne korporacije zasebnemu čilskemu elektropodjetju za izgradnjo več jezov na slikoviti reki Bío Bío (področje je dom 8.000 staroselcev in nešteti živalskih in rastlinskih vrst). Revizija

se večinoma držijo podobnih okoljevarstvenih standardov. Tudi mnoge mednarodne industrijske skupine so prostovoljno oblikovale svoje okoljevarstvene kodekse⁴. S spoštovanjem okoljevarstvenih standardov podjetja pokažejo tudi svojo okoljevarstveno verodostojnost, ki postaja vedno bolj pomembna. Dodatna spodbuda za spoštovanje okoljevarstvenih predpisov je tudi želja izogniti se slabi publiciteti, v primeru kršitev pa dragim sodnim postopkom na sodiščih (Brown in drugi, 1998: 202).

V svetu se vse bolj uveljavlja t. i. globalni sistem kakovosti, kjer je poudarek na vključevanju skrbi za okolje, zdravju in varnosti zaposlenih. V proces zagotavljanja kakovosti v podjetju se mora vključiti vsak, ki je v njem zaposlen. Tako država kot kupci storitev, nevladne organizacije, zavarovalnice in vlagatelji – vsi zahtevajo, da podjetje z okoljem ravna prijazno. Tudi zakonodajne zahteve postajajo vse ostrejšje in pričakovati je le še njihovo zaostrovanje. Stroški, povezani z vsakodnevnim onesnaževanjem okolja in z ekološkimi nesrečami, so vse višji in se ne nanašajo le na plačevanje kazni, ampak tudi na ugled podjetja v javnosti (Strašek, 2000: 212).

Podjetja si prizadevajo pridobiti certifikate za okoljsko upravljanje, ki jih je oblikovala Mednarodna organizacija za standardizacijo (International Organization for Standardization – ISO). Prva skupina standardov je serija ISO 14.000, ki določa notranje upravljanje in revizijske postopke v podjetjih. Glavna slabost procesa ISO je relativno ozka baza, saj je industrija v njem dejavno sodelovala od začetka, okoljevarstvene skupine pa so se priključile sorazmerno pozno (Brown in drugi, 1998: 202).

3. 6. 3. Vloga mednarodnih organizacij

Neodvisne iniciative imajo pomembno vlogo, vendar je bistveno, da se o okoljevarstvenih politikah razpravlja v uradnih posvetovalnih telesih, kjer se oblikujejo pravila mednarodne trgovine.

Razprave o Severnoameriškem sporazumu o prosti trgovini (NAFTA) leta 1993 so bile ena prvih potrditev visoko vrednotenega mesta okoljevarstvenih vprašanj v gospodarskih pogajanjih. Vse tri podpisnice sporazuma NAFTA (Kanada, ZDA in Mehika) so se

projekta je pokazala, da je podjetje velikokrat kršilo okoljevarstvena in socialna določila pogodbe.

⁴ Mnogi kodeksi zahtevajo od podjetij spoštovanje okoljevarstvene zakonodaje domovine ne glede na to, v kateri državi opravljajo svojo dejavnost, kar je tudi bolj praktično.

dogovorile, da si bodo prizadevale za uveljavitev doslednejšega izvajanja okoljevarstvene zakonodaje. Podpisnice so se tudi zavezale, da ne bodo znižale okoljevarstvenih standardov, da bi s tem pritegnile tuje naložbe (Brown in drugi, 1998: 203).

Tudi Azijsko-pacifiški forum za gospodarsko sodelovanje (APEC) posveča okoljevarstvenim problemom veliko pozornost, osredotoča se na ustvarjanje trajnostnih mest, čistejše industrijske panoge, bolj zdrave oceane (Brown in drugi, 1998: 204).

V nasprotju s tem OECD (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj) ne posveča velike pozornosti okoljski problematiki kljub prizadevanju okoljevarstvenih skupin. Pobude OECD pa so pogosto tudi osnova za kasnejše sporazume Svetovne trgovinske organizacije (WTO) (Brown in drugi, 1998: 204).

OZN lahko pomembno prispeva k trajnostno usmerjeni trgovini. Močnejša okoljevarstvena agencija pri OZN lahko poskrbi za razvoj okoljevarstvenih standardov. Ta prizadevanja lahko okrepijo sedanjo pobudo Programa Združenih narodov za okolje (UNEP), v okviru katere delovne skupine pripravljajo tehnične smernice, preučujejo primere in ugotavljajo najboljše metode za industrijske panoge (Brown in drugi, 1998: 204).

Če naj bodo mednarodni standardi učinkoviti, morajo izpolnjevati tri pogoje: biti morajo minimalni, ki jih lahko podjetja in države presežejo, če želijo; postavljeni morajo biti dovolj visoko, da bodo učinkoviti; oblikovani morajo biti v odprtem procesu s široko udeležbo, da se doseže soglasna podpora (Brown in drugi, 1998: 204).

4. OKOLJSKA POLITIKA SLOVENIJE

Lobnik (1998: 6) definira okoljsko politiko na naslednji način:

Okoljska politika je tisti del gospodarske, raziskovalne, kulturne, zdravstvene in razvojne politike, ki z naravnih in družbenih vidikov usklajuje odnose med človekovimi dejavnostmi in okoljem. Cilj te politike je varovati naravo kot vir življenja in nacionalno bogastvo, zaščititi pa tudi prebivalstvo, ki živi tako po naravnih kakor po družbenih zakonitostih razvoja.

Okoljevarstvena politika po Lahu (2002: 135) je:

celota smernic in ukrepov za varovanje, ohranjanje okolja, njegove kakovosti in izvajanje okoljske politike, katere vodilo so Nacionalni program varstva okolja (1999), strategije razvoja posameznih področij, okoljska politika Evropske unije in s tem usklajena zakonodaja.

Vse človekove dejavnosti so vezane na naravo, ker si je človek med svojim razvojem prisvajal njen vedno večji del, tako v ekonomskem kakor tudi v prostorskem smislu. Ločimo med prvotno, zdaj bistveno zmanjšano in degradirano naravo ter med človekovim okoljem, spremenjeno naravo, kjer so številni umetni objekti. Razlika je tudi v pestrosti rastlin in živali v prvotni travnati in gozdnati naravi ter med ozkim izborom rastlinskih in živalskih kultur (Lobnik, 1998: 6).

Varovanje zdravja je prvo pravilo sonaravnega ravnanja. Ker so številne bolezni nastale v onesnaženem okolju, je varovanje narave tudi del zdravstvene politike. Temeljno načelo varstva okolja je usklajevanje vseh dejavnosti na sonaravnih in v prihodnost naravnanih osnovah. Načrtno in intenzivno je potrebno raziskovati naravo in pojave, da je možno izbrati in izvajati zaščitne in razvojne projekte ter ukrepe. Kljub temu, da ima okoljska politika dva temeljna cilja, zaščito narave in varstvo zdravja ljudi, mora biti celovita in daljnovidna. V 70. letih se je onesnaževanje predvsem odkrivalo in omejevalo, bolj s predpisi kot z akcijami. V 80. je okoljska politika pridobila politične in ekonomske usmeritve. V 90-ih je okoljska politika poudarila globalne cilje: omejevanje dejavnosti in porabe snovi, ki vplivajo na podnebne značilnosti, varovanje biotske raznovrstnosti in napor za obvladovanje odpadkov (Lobnik, 1998: 6-7).

Za gospodarjenje po načelih okoljske varnosti in ekonomske učinkovitosti v vseh panogah in gospodinjstvih mora biti okoljska politika aktivna – razvojno usmerjena, ekonomsko sprejemljiva, racionalna in učinkovita. Nedvomno je utiranje poti novim, okolju ustreznim in za človeka varnim dejavnostim ali tehnologijam zahtevno, vendar najpomembnejše, ker povezuje ekonomske in okoljske razvojne poti. Na teh načelih je zasnovan tudi Nacionalni program varstva okolja (NPVO). Poudarjene so štiri prioritete, toda problematika in reševanje sta celovita, ker se bo uresničevala na vseh ravneh. Država je le en člen, ki se usklajuje s trgom, upoštevati pa je potrebno še javnost oz. prebivalstvo (Lobnik, 1998: 7).

4.1 PREGLED ZGODOVINE OKOLJSKE POLITIKE V SLOVENIJI

4.1.1. Pregled od 16. stoletja do 2. svetovne vojne

Prvi zapiski o bogati flori in favni na naših tleh spadajo v 16. stoletje (Pietro Andrea Mattioli, 1544). Janez Vajkard Valvasor je v svojem delu Slava Vojvodine Kranjske (1689) na kratko opisal nekatere naravne redkosti, obširneje pa Cerkniško jezero in s tem vzpodbudil zanimanje za kranjsko deželo. Od 18. stoletja dalje (Giovanni Antonio Scopoli, Belsazar Hacquet) pa sledi neprekinjeno in zavzeto naravoslovno raziskovanje, ki je svoj vrh doseglo v 19. st. s Ferdinandom Schmidtom, ki je 1832 opisal prvega znanega jamskega hrošča na svetu, in Henrikom Freyerjem, ki je 1838 opisal znameniti Blagajev volčin (Aljančič, 1995: 15).

Med prva zavestna dejanja na področju varovanja narave na območju Slovenije sodi odločitev dr. Leopolda Hufnagla (centralni ravnatelj Auerspergovih posestev), ki se je nanašala na dva oddelka v Kočevskem Rogu, in sicer sta se izločila iz gospodarjenja z namenom, da se ohranita kot pragozd. Ta odločitev je bila sprejeta 1892. Šest let kasneje sta bila na Kranjskem zavarovana planika in Blagajev volčin (Skoberne, 1995b: 42).

Naravovarstvene ideje so k nam prihajale predvsem iz Nemčije, kjer je na prelomu stoletja Hugo von Conwentz dal praktične pobude za varovanje narave, poudarjal je pomembnost varstva narave, pripravil je priročnik o varovanju naravnih spomenikov in predlagal ustanovitev službe, ki bi zbirala podatke in pripravljala predloge za zavarovanje (Skoberne, 1995b: 41). Njegove ideje je poznal botanik Alfonz Paulin, ki je 1906 pripravil predlog botaničnih naravnih spomenikov na Kranjskem (Mayer v Skoberne, 1995b: 42). Alfonz Paulin je bil tudi član skupine, ki je 1919 ustanovila Odsek za varstvo prirode pri Muzejskem društvu, ki bi ga danes lahko pojmovali kot prvo nevladno naravovarstveno organizacijo v Sloveniji. Naredili so pregled stanja na področju varstva narave in pripravili Spomenico, peticijo, ki so jo 1920 predložili pokrajinski vladi (Skoberne, 1995b: 42).

Spomenica vsebuje štiri točke s konkretnimi predlogi:

- 1) zavarovanje večjih območij (Dolina Triglavskih jezer, Kamniško-Savinjske Alpe, deli Kočevskih gozdov, vrh Snežnika);
- 2) varstvo rastlinskih in živalskih vrst;
- 3) varstvo podzemnih jam in živalstva;
- 4) popularizacija varstva (Skoberne, 1995b: 42).

Spomenica je prvi celoviti slovenski naravovarstveni program, kakršnih takrat ni bilo veliko. Izjema so bile nemške dežele in nekatere naslednice Avstro-Ogrske, kjer se je do prve svetovne vojne že uveljavila šola in organizacija Huga Conwentza (Peterlin, 1995: 9).

Spomenica je sprožila prva večja zavarovanja: 1922 so bile zavarovane jame, razširjena sta bila seznama zavarovanih rastlin in živali, 1924 je bil ustanovljen alpski varstveni park Dolina Triglavskih jezer, ki je pomenil začetek Triglavskega narodnega parka. Služba za varstvo narave je bila ustanovljena 1944 (zavleklo se je zaradi obeh vojn) pod italijansko okupacijo in je delo nadaljevala takoj po vojni kot referat za varstvo prirode pri Zavodu za varstvo in znanstveno preučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti (Skoberne, 1995b: 42).

4. 1. 2. Okoljska politika Slovenije po 2. svetovni vojni

V Sloveniji so okoljske posledice nekdanjega socialističnega tipa gospodarstva manj izrazite, vendar pa sta hitra in okoljsko neobvladana industrializacija in urbanizacija (predvsem v obdobju prvih desetletij po drugi svetovni vojni) povzročili degradacijo praktično vseh prvin okolja. Po nekaterih ocenah gospodarske izgube in stroški degradacije okolja v Sloveniji nekajkrat presegajo javnofinančne izdatke za okolje⁵ (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Slovenija je sledila prvim korakom na področju varovanja okolja v svetu, saj je z zeleno knjigo o okolju pospremila prvo konferenco Združenih narodov o okolju leta 1972 v Stockholmu. Vendar pa sta na praktični razvoj in učinkovitost varovanja okolja do konca osemdesetih let vplivala predvsem družbena lastnina in samoupravljanje, saj je bilo varovanje okolja pretežno deklarativno z očitnim odstopanjem od ustavne pravice do zdravega in človeku primernega okolja (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Poleg republiškega Zavoda za spomeniško varstvo so bili ustanovljeni tudi regionalni zavodi (mariborski, kranjski, novogoriški) (Skoberne, 1995a: 81). 1970 je bil sprejet prvi zakon o varstvu narave, ki je bil zastavljen ambiciozno, vendar pa je v dolgotrajnem postopku izgubil precej širine in ostrine. 1981 je bil sprejet zakon o naravni in kulturni dediščini, ki je obravnaval zelo obsežno področje (naravno in kulturno dediščino, arhive, muzeje in galerije). Zakon je sledil tudi političnim težnjam po decentralizaciji, kar je pomenilo, da so mnoge

republiške pristojnosti prevzele občine. Posledično so se začele krepiti regionalne službe, s čimer je Slovenija med jugoslovanskimi republikami dobila najštevilčnejšo naravovarstveno službo. Slabosti zakona sta bili predvsem njegova neoperativnost in prevelika odvisnost od dobre volje investitorjev in občinskih upravnih organov (Skoberne, 1995b: 42).

V drugi polovici osemdesetih let je bilo varstvo okolja eno tistih področij, ki je (tudi zaradi pomena v javnosti) prispevalo k odpiranju prostora za uveljavljanje širših družbenih sprememb. Slovenija je v tem času kot prva med vsemi državami srednje in vzhodne Evrope dobila sklad za okolje, ki ga je polnil t. i. ekološki dinar. Tako zbrana sredstva naj bi bila porabljena v skladu s posebnim programom, ki ga je sprejela takratna Skupščina RS in je že vseboval nekatere elemente nacionalnega programa, ki so aktualni še danes (sanacija termoenergetskih objektov, izboljšanje kakovosti vodotokov, izvedba strategije in operativnega programa ravnanja z odpadki ter varstvo tal pred onesnaževanjem) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Nevladne organizacije za varstvo narave kot mehanizem civilne družbe postajajo v svetovnih naravovarstvenih prizadevanjih vse bolj pomembne. Slovenija ima pri tem dolgo tradicijo, ki se je začela z Odsekom za varstvo prirode pri Muzejskem društvu, predhodnikom današnjega Prirodoslovnega društva Slovenije, ki je osrednje naravoslovno društvo pri nas. Dejavní so še Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Jamarska zveza Slovenije, Lovska zveza Slovenije, Ribiška zveza Slovenije, Planinska zveza Slovenije in drugi. S problemi varstva okolja se ubada Zveza društev za varstvo okolja Slovenije, Društvo ekologov, Društvo inženirjev in tehnikov, Geološko društvo, Geografsko društvo pa tudi nekatere politične stranke. Nevladne organizacije so premalo odmevne, predvsem pa niso finančno in organizacijsko dovolj močne za izvedbe samostojnih varstvenih akcij. Slovenija je bila 1993 sprejeta kot polnopravna članica v Mednarodno zvezo za varstvo narave in naravnih bogastev (IUCN), ki je najpomembnejša nevladna organizacija na področju varstva narave na svetu. Slovenijo zastopa Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine. 1992 je bil v okviru Prirodoslovnega društva Slovenije ustanovljen Sklad za naravo Slovenije, ki ima podobne cilje kot Svetovni sklad za naravo (WWF) (Skoberne, 1995a: 83).

Slovenija je ohranila svojo pestrost deloma zaradi svoje lege in zgodovine ter načina življenja. Dologoročno usmerjena kmečka logika izhaja iz boja za preživetje in je ključ do sonaravnega

⁵ Strategija gospodarskega razvoja Slovenije navaja okvirno oceno okoljskih škod 4–6 % BDP / leto.

načina življenja. To je naša primerjalna prednost v Evropi in tudi naša istovetnost (Skoberne, 1995b: 43).

4. 2. OKOLJSKA POLITIKA SLOVENIJE V DEVETDESETIH

Osamosvojitve Slovenije je prinesla temeljite spremembe glede pravnega, ekonomskega in socialnega okvira varovanja okolja⁶. Sprememba lastništva in podreditev odločanja dobičku sta bistveno spremenili motive in cilje odločanja. Po analogiji z razvitimi državami je bilo mogoče pričakovati, da se bo, vsaj v prvi fazi, okrepila vloga države kot nosilke uvajanja mehanizmov za preprečevanje večanja dobička na račun okolja⁷ (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Z osamosvojitvijo so se na področju varstva narave pojavili novi izzivi (privatizacija, drugačne ekonomske in politične razmere, spremenjena lestvica vrednot), ki so presenetili naravovarstveno službo (Skoberne, 1995b: 43). Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine je iz samostojne strokovne organizacije postajal vedno bolj del Ministrstva za kulturo in je 1991 tudi postal organ v sestavi tega ministrstva. Z reorganizacijo državne uprave 1994 je postal Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine. Nastala sta sektor v Upravi RS za varstvo narave v sklopu Ministrstva za okolje in prostor in Uprava za kulturno dediščino Ministrstva za kulturo. Problem pa so ostali regionalni zavodi. Njihove ustanoviteljice so občine, ki so se pri preoblikovanju lokalne samouprave pomnožile, njihove pristojnosti pa so se zmanjšale (Skoberne, 1995a: 82-83).

Začetki politike varstva okolja v svetu so temeljili na zakonodaji in neposrednem nadzoru. Edina partnerja sta bila država na eni ter onesnaževalci na drugi strani. To fazo je danes nadomestil **koncept deljene odgovornosti**, ki zahteva aktivno vključitev in sodelovanje vseh relevantnih dejavnikov: državnih organov, javnih in privatnih podjetij ter javnosti. Tudi

⁶ To se ni zgodilo le v Sloveniji, ampak v vseh državah srednje in vzhodne Evrope ob propadu socializma. Pritiski za hitro gospodarsko rast in politične reforme so v celotni regiji spremenili pogled na okolje. Splošne okoljske statistike v regiji so se izboljšale. Sprejeti so bili novi okoljski zakoni, agencije za nadzor okolja so se okrepile, industrijski kolaps je izboljšal kvaliteto zraka, zmanjšal porabo vode za industrijske in kmetijske namene in zmanjšal industrijske emisije. Industrije, ki so močno onesnaževale okolje, so bile deloma nadomeščene s čistejšimi tehnologijami. Pomemben pa je tudi vpliv okoljskih zahtev EU-ja (Pavlínek in Pickles, 2000: 290-295).

⁷ Opaziti je mogoče, da nove politične in ekonomske elite podobno vrednotijo okolje kot prej, kar pomeni, da je okolje še vedno drugotnega pomena, ekonomija in ekonomski problemi pa so primarni. (Pavlínek in Pickles, 2000: 296).

NPVO opredeljuje osnovne dejavnike varstva okolja: državo, privatna in javna podjetja ter javnost (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

- Primarna vloga **države** se ne nanaša le na zakonodajo, ampak tudi na področje ekonomskega planiranja, vzpostavljanja razmer za gospodarski razvoj, rabo prostora in naravnih virov, zagotavljanje dostopnosti do informacij, izobraževanje in spreminjanje razmer na trgu (z davki). Država je tudi lastnik nekaterih podjetij in je s tem odgovorna za njihove okoljske značilnosti kot pomemben investitor, ki mora ne samo spoštovati okoljske zahteve, ampak z investicijami posredno ali neposredno tudi maksimirati okoljske cilje. V skladu z zakonom o varstvu okolja je država odgovorna za dejavnost nekaterih javnih služb varstva okolja. V ta sklop sodi tudi **lokalna samouprava** s svojimi pristojnostmi na področju varstva okolja (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).
- **Podjetja** vplivajo na okolje kot porabnik naravnih virov ali z vplivi na okolje. Glede na to se delijo v dve skupini: na podjetja, ki v varstvu okolja iščejo poslovni interes za izboljšanje tržnega položaja in podjetja, ki dajejo prednost dobičku na račun okolja. NPVO opredeljuje cilje in ukrepe za obe skupini z dvojnimi pristopom, ki vključuje tako koncept prisile in koncept spodbude⁸. Obravnava podjetij se ne zaključuje z obvladovanjem njihove dejavnosti, ampak vključuje tudi obvladovanje in odgovornost za proizvod v tem smislu, da omogoči potrošniku izbor med proizvodi glede njihovih okoljskih značilnosti (eco-labelling) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).
- Vsak **posamezen član družbe** (javnosti) nastopa v treh oblikah: kot zainteresirani posameznik za stanje okolja, kot onesnaževalec zaradi bivanja ali dela in kot potrošnik. Da posameznik lahko odigra svojo vlogo aktivnega dejavnika na področju varovanja okolja, morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji: znanje, ozaveščenost, informiranost in obstoj dejansko razpoložljivih, okolju prijaznejših možnosti (npr. dokler ni vzpostavljen sistem ločenega zbiranja odpadkov ali alternativna oblika transporta, je vsaka širša akcija neuspešna). Pri doseganju ciljev varstva okolja je tudi pomembna vloga nevladnih in drugih za varstvo okolja zainteresiranih organizacij, sindikatov, strokovnih združenj ipd. (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

⁸ Tudi zakon o varstvu okolja določa, da ima lastna pobuda povzročitelja ob enakih učinkih prednost pred institucionalnim urejanjem.

4. 3. PRAVNI IN INSTITUCIONALNI OKVIRI VARSTVA OKOLJA IN NARAVE

Naloge na področju varstva okolja in narave v Sloveniji razdelimo na:

- Zakonodajne: Dejavnost MOP določajo sistemski zakoni – zakon o varstvu okolja, zakon o ohranjanju narave ter zakon o vodah. Sem sodi tudi zakon o urejanju prostora, ki ni klasičen okoljski zakon, vendar se neposredno nanaša na urejanje okolja in narave. V okviru prilagajanja okoljskega pravnega reda pravnemu redu EU je potrebno še obsežno sprejemanje podzakonskih aktov, ki mora biti končano do vstopa Slovenije v EU (Gantar, 2000: 9).
- Programske: Okoljevarstveno politiko opredeljuje Nacionalni program varstva okolja in operativni programi za uresničevanje zahtev smernic EU. NPVO opredeljuje okoljevarstvene prioritete: a) skrb za izboljšanje vodnega okolja (izboljšanje kakovosti voda, tako površinskih kot podzemnih, zagotavljanje potrebnih količin voda ter zagotavljanje poplavne varnosti); b) izpopolnjevanje in dograjevanje sistemov za ravnanje z odpadki; c) skrb za kakovost zraka; d) ukrepi za zagotavljanje biotske raznovrstnosti (Gantar, 2000: 11).
- Implementacijske: Sem sodijo ukrepi in programi graditve čistilnih naprav, ustanavljanje regijskih centrov za ravnanje z odpadki ipd. Na področju varstva narave je potreben popis habitatov in uresničevanje zakona o ohranjanju narave ter ustanavljanje novih regijskih parkov (Gantar, 2000: 11).

Tradicionalno varstvo okolja se vse bolj spreminja v gospodarjenje z naravnimi dobrinami in vrednotami. Temu sonaravnemu (naravo ohranjajočemu) trajnostnemu (tudi prihodnjim generacijam omogočenemu) gospodarjenju se prilagaja tudi vloga države. Ta je po Lahu trojna (v Plut, 1997: 253):

- z zakoni in predpisi mora odmeriti standarde in potreben red za varno življenje,
- svetovati in usmerjati primerno ravnanje z naravo in varstvom okolja;
- pokazati z upravljanjem državnih dobrin, kako naj se uspešno gospodari.

4. 4. SLOVENIJA IN EU

EU je med vsemi svetovnimi makroregijami dosegla največji sonaravni (trajnostni) in socialni napredek ter predvideva še nadaljnjo postopno ekologizacijo gospodarstva in življenjskega sloga. Strah pred zmanjšanjem konkurenčnih sposobnosti pred drugimi gospodarsko uspešnejšimi makroregijami je osnovni vzrok za uvajanje t. i. šibkega sonaravnega razvojnega

modela⁹. Glede na stanje okoljske politike v Sloveniji je okoljska politika EU veliko bolj sonaravna, saj Slovenija na okoljskem področju zanjo zaostaja petnajst do dvajset let. Zaostanek na gospodarskem področju je dvajset- do tridesetleten, pri socialnem razvoju pa deset- do petnajstleten. Zaradi gospodarskega zaostanka obstaja nevarnost, da se bo le-ta poskušal nadoknaditi s pospešenim izčrpavanjem naravnih virov in okolja ter socialnim in regionalnim razslojevanjem. Potrebno visoko gospodarsko rast bomo morali doseči s sonaravnim razvojem, zasnovanim na smotrni rabi regionalnih virov, skladnejšemu regionalnemu in socialnemu razvoju (Plut, 1997: 369).

Izkušnje evropskih držav potrjujejo, da je vloga države največja v prvi fazi uvajanja sonaravnega (trajnostnega) razvoja, vendar je nemogoče pričakovati, da bo le država reševala okoljske probleme. Vsak posameznik mora prevzeti del konkretnih nalog zmanjševanja obremenjenosti okolja. Prihaja obdobje druge stopnje okoljske odgovornosti, ko bo potrebno opustiti v prvi fazi potreben sindrom »ne na mojem dvorišču« in v odprtem dialogu reševati okoljske probleme (Plut, 1997: 369).

4. 4. 1. Razvoj okoljske politike v EU

Čeprav je Evropska gospodarska skupnost (EGS) nastala v petdesetih letih 20. stoletja, je šele sredi sedemdesetih let zaradi povečanja posledic onesnaževanja prišlo do večjega zanimanja za okoljske razsežnosti gospodarskega razvoja. V Rimsko pogodbo, s katero je bila ustanovljena EGS, varstvo okolja še ni bilo zajeto. Prvi okoljski ukrepi EGS v 70-ih so bili povezani s kakovostjo zraka. 1970 so bile pripravljene prve smernice za emisije osebnih vozil, sprejete so bile tudi prve smernice za kakovost površinskih in kopalnih vod, talne in pitne vode. Na začetku se je torej okoljska politika EGS osredotočala predvsem na reševanje akutnih problemov znotraj EGS (Plut, 1997: 54).

Takoj po prvi svetovni konferenci OZN o okolju (1972) je EGS sprejela prvi akcijski program za varstvo okolja, ki je vseboval temelje in prioritete bodoče okoljske politike (Plut, 1997: 54). Drugi program (1977-1981) je potrdil cilje prejšnjega in poudaril ukrepe za obvladovanje onesnaževanja voda, zraka in hrupa. V primerjavi s prvim programom, ki je pretežno

⁹ EU temelji na šibkem trajnostnem razvoju – konceptu ekološke modernizacije. Glede na to, da je bila EU prvotno posvečena ekonomski rasti, to ni presenetljivo. EU je skoraj vedno zaostajala za okoljskimi obvezami nekaterih svojih držav članic, ki menijo, da je evropska okoljska politika šibka in neučinkovita. Vendar je potrebno razumeti, da je na tem področju težko doseči dogovor in delovanje. Pomembno je, da je bila prvotno

obravnaval odstranjevanje odpadkov, je drugi program problem zastavil širše – gospodarstvo z odpadki v okviru obsežne politike preprečevanja njihovega nastanka, predelave in ponovne rabe (Šinkovec, 1994: 190). V osemdesetih je prišlo do harmoniziranja okoljskih predpisov in okoljskih standardov. Prva dva akcijska programa sta bila politični usmeritvi in nista bila pravno obvezna. Tretji akcijski program EGS za varstvo okolja (1982-1986) je bil skupna strategija za varstvo okolja in naravnih virov. Težišče s kontrole onesnaževanja se je delno prestavilo na preprečevanje onesnaževanja. Četrty akcijski program (1987-1992) je pomenil nove obveznosti pri integraciji okoljskih razsežnosti politike EU, in sicer obvezno uporabo sprejetih zakonov EU v vseh državah članicah, uporabo zakonskih določil glede vseh vplivov obremenjujočih snovi in virov emisij na okolje, izboljšanje dostopa javnosti do širših informacij o okolju in ustvarjanje delovnih mest. Ta okoljski akcijski program je predstavljal osnovo za celostno zasnovano okoljsko politiko (Plut, 1997: 54).

Že 1993 so na drugi ministrski konferenci o okolju v Evropi potrdili akcijski okoljski program za srednjo in vzhodno Evropo, v katerem je opredeljeno, kaj je potrebno storiti za obnovo in zaščito okolja na tem območju (Evropska komisija, 1997: 25).

Peti akcijski okoljski program (1993-2000) je izhajal iz sonaravnega razvoja, ki je oblikovan v Agendi 21. Maastrichtska pogodba je razglasila nujnost povezave varstva okolja in drugih politik EU. S tem se je uvedla širša uporaba davčnih, gospodarskih in finančnih okoljskih instrumentov in odprl dostop javnosti do okoljskih informacij, izobraževanja in okoljske vzgoje. Okoljska zakonodaja ostaja pomemben instrument okoljske politike. Velja, da so okoljski zakoni EU le spodnja meja in članic ne omejuje pri sprejemanju strožjih okoljskih zakonov. Peti okoljski program EU je poudarjal, da le temeljna sprememba načina proizvodnje in potrošnje resnično omogoča uresničitev okoljskih in razvojnih ciljev EU (Plut, 1997: 55-58).

Ekologizacija evropskega gospodarstva in regionalnega razvoja postaja skupna strateška značilnost in temeljna prvina razvojnih načrtov posameznih držav poleg sonaravno zasnovane skupne kmetijske in regionalne politike razvojno šibkih območij EU. Sonaravno razvojna paradigma je po Maastrichtski pogodbi postala temeljna razvojno-okoljska doktrina EU.

EU usmerjena v gospodarsko rast, zdaj pa je glavni vir okoljske politike in prizadevanj (Connelly in Smith: 1999: 241).

Vgrajevanje okoljskih načel v proizvodnjo in potrošnjo¹⁰ ocenjujejo kot naložbo za povečanje konkurenčnosti, ekoindustrija pa naj bi postala ena najhitreje rastočih industrijskih vej (Plut, 1997: 253).

1999 je Evropska komisija ovrednotila izvajanje petega akcijskega okoljskega programa. Prišla je do ugotovitve, da je stanje okolja zaskrbljujoče, kljub temu pa so bile dosežene nekatere izboljšave. Brez uveljavitve okoljevarstvenih načel v gospodarstvu in brez sodelovanja ter podpore državljanov bo razvoj EU ostal netrajnosten. Čeprav je bil ta okoljski program zelo ambiciozen, pa ga je zaradi pomanjkanja količinsko merljivih ciljev, kazalcev in nadzornih mehanizmov težko ovrednotiti (<http://www.umanotera.org/slo/docs/integracija.pdf>, 26. 6. 2003).

Šesti akcijski okoljski program (2001-2010) se imenuje »Okolje 2010, naša prihodnost, naša možnost«. V njem so identificirana štiri področja, kjer je nujna večja aktivnost: sprememba podnebja, varovanje narave in biotske raznovrstnosti, zdravje in kakovost življenja ter upravljanje z naravnimi viri in ravnanje z odpadki. Več pozornosti pa je potrebno posvetiti še onesnaževanju zraka, recikliranju smeti, upravljanju z viri, varovanju tal, urbanističnemu razvoju, trajnostni rabi pesticidov in morskemu okolju (Evropska komisija, 2002: 8-10).

Tudi države kandidatke so lahko sodelovale pri oblikovanju tega akcijskega okoljskega programa. Imele so možnost posredovati in doseči, da se bodo njihove prednostne naloge in potrebe upoštevale v bodoči okoljski zakonodaji EU. Ta okoljski program bo močno vplival na okoljsko politiko držav kandidatk, saj bo ogrodje bodoče evropske okoljske politike (podobno kot trenutno nacionalna okoljska politika znotraj vsake države). Tako Svet EU kot tudi Evropski parlament sta dokument formalno sprejela, s čimer je postal pravno obvezujoč (<http://www.rec-lj.si/publikacije/bilten/nov00/clanek04.html>, 26. 6. 2003).

¹⁰ Pod okriljem Evropske komisije poteka vsako leto zeleni teden, med katerim Komisija in lokalni akterji v državah članicah in pristopnicah k EU z različnimi aktivnostmi poskušajo približati okoljsko problematiko širši javnosti. Ključno sporočilo letošnjega zelenega tedna je bilo "Spreminjamo navade", še posebej glede trajnostne potrošnje. Znanstvene raziskave o okoljski ogroženosti našega planeta so potrdile, da proizvodnja in potrošnja za 25 odstotkov presegata mejo, do katere ekološki sistemi lahko poskrbijo za obnovo ekosistemov. Potrošnja in odgovornost za njo v veliki meri leži v rokah razvitega sveta, saj 15 % najbogatejšega prebivalstva prispeva 56 % k skupni svetovni potrošnji, medtem ko 40 % najrevnejših k tej številki doda le 11 %. Evropska unija je s svojimi 370 milijoni prebivalcev in z veliko gospodarsko močjo eden največjih svetovnih trgov, kjer prevladujoči potrošniški trendi močno ogrožajo zrahljano okoljsko stabilnost in prispevajo k prekomerni gospodarski porabi (<http://www.evropska-unija.si/Aktualno/vabilo.htm>, 11. 6. 2003).

Sodobne evropske izkušnje kažejo, da ustrezna okoljska politika države lahko ustvari nova delovna mesta (spodbujanje naložb in uvajanje javnih izdatkov za zelena delovna mesta) s pomočjo ekonomskih okoljskih instrumentov in davčno reformo, pri kateri davki bolj bremenijo porabo energije, onesnaževalce in proizvajalce odpadkov kot pa delo (Plut, 1997: 255).

Za EU je značilna izrazita okoljevarstvena naravnost, pri čemer predvsem Nemčija in Nizozemska narekujeta svetovne trende. V teh državah je postalo jasno, da ocenjena škoda zaradi onesnaženosti zraka, ki dosega v Nemčiji od 4 do 6 % BDP ni le moralno vprašanje, ampak tudi makroekonomski problem. V Nemčiji se približno tretjina podjetnikov pri svojih poslovnih odločitvah obnaša bolj okoljevarstveno, kot to določajo strogi okoljevarstveni predpisi, druga tretjina posluje v okviru okoljevarstvenih norm, ostala tretjina pa teh norm ne dosega. To kaže na dejstvo, da zelena paradigma postaja filozofija razvitih evropskih držav. Pomembno pa je razlikovati med okoljevarstveno politiko EU in okoljevarstveno politiko njenih držav članic, saj te niso identične (Pichler, 1995: 154-155).

Tudi Evropska investicijska banka je zavezana ciljem Unije na področju varovanja okolja in izboljšanja življenja. Banka zagotavlja dolgoročna posojila v višini 50 % stroškov za investicije projektov, ki so v skladu s temi cilji. Posojila, namenjena za okolje, predstavljajo tretjino aktivnosti te banke v EU. Največji del teh posojil, 40 % gre za upravljanje z vodami, vključno z izboljšanjem pitne vode in odpadnih voda. Tretjino posojil predstavlja izboljševanje gosto naseljenih urbanih področij (financiranje javnega transporta, mestne obnove). Vpliv banke je še večji, saj so med kriteriji za financiranje vseh projektov tudi presoje vplivov na okolje (Evropska komisija, 1997: 32).

Okoljska politika EU ustvarja nova delovna mesta. V določenih panogah in regijah je delovnih mest sicer manj, vendar pa je veliko več novih mest pridobljenih kot izgubljenih. Do izgube delovnih mest pride v panogah, ki zelo obremenjujejo okolje, nova delovna mesta pa nastajajo v sektorjih, ki imajo perspektivo. Sem štejemo čistejše tehnologije, obnovljive energetske vire, recikliranje, obnova mest, razvoj podeželja in varovanje narave, še posebej velik porast zaposlenosti pa je v storitvah na področju okolja (Evropska komisija, 2000: 10).

Na področju okolja je leta 1997 v Evropi delalo najmanj 3,5 milijona zaposlenih: 2 milijona na zgoraj naštetih področjih, 1,5 milijona pa v ekoloških podjetjih. Do leta 2010 bi bilo

možno samo pri obnovljivih energetskih virih pridobiti tudi do milijon novih delovnih mest (Evropska komisija, 2000: 10).

4. 4. 2. Vključevanje Slovenije v EU na področju okolja

Skupaj s spremembo gospodarskega in političnega sistema je Slovenija v okoljsko politiko začela uvajati načelo trajnostnega (sonaravnega) razvoja. Okoljska zakonodaja se zgleduje po zakonodaji v EU in skuša izpolnjevati zahodnoevropske okoljske standarde in zahteve (Kus, 2000: 13).

V primerjavi z EU je Slovenija med zmerno onesnaženimi državami. Znatno del obremenitve okolja dobivamo čez meje iz zahodnoevropskih industrijskih bazenov po ozračju, rekah in cestah. Glede na doseženo stopnjo gospodarskega razvoja in novo ustvarjeno vrednost na prebivalca, ki je pol manjša od povprečja EU, je okoljsko breme Slovenije primerjalno bistveno večje. Odvisni smo zlasti od uvoza energije in surovin, navezani na trženje s tujino, kar je opozorilo, da moramo skrbno varovati naravo (Plut, 1998: 14-15).

Trg, ki ga predstavlja EU, je izjemnega pomena za Slovenijo in je hkrati tudi eden najbolj zahtevnih, kar se tiče okoljevarstvenih predpisov. Zaradi vključevanja vanj je enostavno neizogibno, da se slovensko gospodarstvo prestrukturira tudi v okoljevarstvenem vidiku. Evropska banka za obnovo in razvoj pri dodelitvi kreditov že zahteva presojo vplivov načrtovanega projekta na okolje (Pichler, 1995: 155).

Možni pozitivni in negativni učinki pridruženja EU:

- Slovenija mora svoj sistem varovanja okolja prilagoditi EU¹¹,
- prevzemanje systema okoljevarstvenih instrumentov, uveljavljenih v EU,
- priložnost za preprečitev nekritičnega prenosa okolju škodljivih tehnologij in za zagotovitev ustreznega varstva občutljivega prostora,
- ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki je primerjalna prednost Slovenije pri vključevanju v EU,
- obvladovanje pričakovanih dodatnih negativnih vplivov zaradi približevanja EU (povečan tranzit, spremembe v navadah potrošnikov in proizvajalcev),

¹¹ Seveda tudi drugim državam z učinkovito politiko varstva okolja, pri čemer pa ima EU zaradi slovenske odločitve o pridružitvi poseben pomen.

- uvajanje komplementarnih mehanizmov varstva okolja, ker se bodo tradicionalne metode nadzora dopolnjevale s sodobnejšimi mehanizmi, ki temeljijo na moči trga (uvajanje procesnih in proizvodnih standardov), dosledni preventivi ter uveljavljanju načela čim širšega sodelovanja ter deljene odgovornosti,
- krepitev naše institucionalne šibkosti (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Slovenija je junija 1996¹² podpisala Pridružitveni (evropski) sporazum, ki ga je Državni zbor ratificiral junija 1997. S tem se je za Slovenijo začelo obdobje sprejemanja strukturnih, političnih in proceduralnih sprememb, nujnih za vstop v EU (Kus, 2000: 13).

Evropska komisija je 1997 objavila Agendo 2000, ki vsebuje smernice delovanja EU in mnenje o desetih državah kandidatkah za vstop. Komisija jih je ponovno ocenila (po političnih in ekonomskih kriterijih) in pozitivno ocenila naslednje države: Češko, Madžarsko, Poljsko, Estonijo, Slovenijo in Ciper. Po mnenju Komisije bi bila sposobnost sprejemanja obveznosti Slovenije v primeru njenega polnopravnega članstva v EU naslednja:

- zadovoljuje politične kriterije, je demokratična država s stabilnimi državnimi ustanovami;
- deluje kot država tržne ekonomije s stabilnim gospodarstvom, vendar pa je v posameznih sektorjih prisotno pomanjkanje konkurenčnosti (zlasti v finančnem), izboljšati pa je potrebno tudi delovanje tržnih mehanizmov. Prenova podjetij je bila počasna zaradi konsenzualnega načina odločanja ter hotenj delavcev in managerjev. Rast produktivnosti je počasna, neposredne investicije pa skromne;
- večina industrije bo pripravljena na povečano konkurenčnost ob morebitnem vstopu v EU;
- glede okolja bodo potrebne velike investicije in okrepitev administrativnih zmogljivosti;
- potrebno bo nadaljevati s posodabljanjem cest in železniške mreže;
- na socialnem področju bo Slovenija srednjeročno pripravljena, potrebni pa bodo ukrepi na področju delovne zakonodaje, varstva pri delu in avtonomije inšpektorjev dela;
- regionalna politika se srednjeročno lahko prilagodi, kar je pogoj za rabo strukturnih skladov, potreben pa bo večji finančni nadzor;

¹² Slovenija je Pridružitveni sporazum podpisala pet let pozneje kot večina pridružitvenih članic.

- pri kmetijstvu je dosežen napredek glede veterinarskega in fitosanitarnega nadzora, preobrazbe kmetijskega sektorja in razvoja podeželja;
- na področju energetike so potrebni ukrepi zaradi monopolov, cenovne politike, potrebno bo rešiti problem radioaktivnih odpadkov;
- potrebna je reforma bančnega sektorja;
- zmožnost opravljanja skupnih obveznosti glede zunanje in varnostne politike obstaja, vendar obstaja tudi spor s Hrvaško glede meje (Plut, 1997: 329-340).

Komisija je torej glede na merila, ki označujejo stopnjo pripravljenosti držav kandidatk za EU, Slovenijo označila kot primerno kandidatko, zato je predlagala začetek pogajanj. Področja, kjer je potreben največji napredek, pa so okolje, zaposlovanje, socialno področje in energija. Komisija je bila tudi mnenja, da Slovenija potrebuje predpristopno nacionalno strategijo, s katero bi lažje uresničevala obveznosti polnopravnega članstva in izboljšala pomanjkljivosti, navedene v Agendi 2000 (Plut, 1997: 340). Pogajanja s prvo skupino pridruženih članic (s Ciprom, Češko, Estonijo, Madžarsko, Poljsko in Slovenijo) so se začela marca 1998 (Kus, 2000: 14).

V skladu z Agendo 2000 oz. s predpristopno strategijo EU je Svet EU marca 1998 sprejel Partnerstvo za pristop, ki obsega kratkoročne in srednjeročne naloge, ki jih mora država kandidatka izpolniti pri vključevanju v EU. O letnem izvajanju teh nalog je Slovenija redno obveščala Evropsko komisijo. Ta in druga poročila so bila tudi podlaga za Redna poročila Evropske komisije o napredku Slovenije v procesu vključevanja v EU (Kus, 2000: 16-17).

Pridružene članice so v odgovor na Partnerstvo za pristop pripravile državne programe za prevzem pravnega reda EU. Njihov temeljni cilj je opredelitev konkretnih nalog za uresničitev zahtev Partnerstva za pristop. Slovenski državni program je bil pripravljen za obdobje do konca leta 2002, prva različica je bila sprejeta marca 1998, kasneje pa so se sprejemale še spremembe. Državni program za področje okolja dodatno upošteva za EU pomembne dokumente, zlasti pa NPVO (Kus, 2000: 18-29).

Okoljska pristopna strategija Slovenije je temeljni programski in terminski dokument, ki usmerja prizadevanja za vključitev v EU na področju okolja in ga je vlada Republike Slovenije sprejela marca 1998 kot prilogo k Državnemu programu za prevzem pravnega reda EU (acquis communautaire). V dokumentu je opisan pristopni proces, opredeljen je delovni

načrt za okoljske pristopne dejavnosti in prednostne naloge, predstavljena je ocena usklajenosti okoljske zakonodaje z evropsko in zagotovljeno je spremljanje ter uveljavljanje okoljske zakonodaje (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

V skladu s priporočili in sklepi Mnenja Evropske komisije o prošnji Slovenije za članstvo v EU¹³ je moralo MOP v kratkoročnem obdobju slovensko okoljsko zakonodajo uskladiti z EU na področju okvirnih smernic za zrak, vode in odpadke ter začeti uresničevati usklajevalne programe z EU. V srednjeročnem obdobju pa je moralo ministrstvo uskladiti tudi direktivo o preprečevanju in nadzoru nad industrijskim onesnaževanjem (direktiva IPPC¹⁴) in drugo okoljsko zakonodajo ter razviti spremljanje in nadzor nad uresničevanjem okoljske zakonodaje (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Pregled usklajenosti okoljske zakonodaje z zakonodajo EU (screening) je potekalo od aprila 1998 do jeseni 1999 v Bruslju, kar je pomenilo uvod v prava pogajanja. Prvo usklajevanje okoljske zakonodaje je vsebovalo predpise EU, veljavne 31. 3. 1998. Pomembno je bilo »moving target«: spreminjanje in sprejemanje nove okoljske zakonodaje EU (environmental acquis), ki je povzročalo težave pri prenosu in usklajevanju naše zakonodaje, zato je bil pristop selektiven (Kus, 2000: 25).

Za pregled usklajenosti zakonodaje z zakonodajo EU in za proces pogajanj je vlada RS imenovala 31 delovnih skupin, vsebine okolja je prevzela delovna skupina 22. Pregled usklajenosti zakonodaje z zakonodajo EU je bila natančna obrazložitev pravnega reda EU in je bil zato nujen uvod k samim pogajanjem. Postopek pregleda usklajenosti zakonodaje je bil razdeljen na multilateralni (potekal je na skupnih srečanjih z vsemi šestimi kandidatkami in je obsegal razlago in pojasnjevanje zakonodaje Evropske komisije) in bilateralni (individualna srečanja s posamezno kandidatko, obsegal je pregled zakonodaje A (primarne) in B (sekundarne) »screening« liste zakonodaje) »screening«. A lista je obsegala okoljsko zakonodajo v naslednjih sklopih: splošna ali horizontalna zakonodaja, kakovost zraka, gospodarjenje z odpadki, kakovost voda, varovanje narave, nadzor nad industrijskim onesnaževanjem ter tveganji, kemikalije in gensko preoblikovani organizmi, hrup vozil in strojev, jedrska varnost in varstvo pred sevanjem, podnebne spremembe, zaščita in reševanje,

¹³ Mnenje je na področju okolja v Sloveniji opredelilo podobne pomanjkljivosti kot MOP.

¹⁴ Direktiva IPPC (Integrated Pollution and Prevention Control): Direktiva o celovitem preprečevanju in nadzoru nad industrijskim onesnaževanjem.

okoljska politika in mednarodno sodelovanje. B lista pa je obsegala preostalo zakonodajo: zaščita in reševanje, okoljska politika ter mednarodno sodelovanje (Kus, 2000: 31-32).

Ministrstvo za okolje in prostor ter Služba vlade za evropske zadeve sta pripravili Pogajalsko izhodišče za poglavje 22 – okolje. Pri tem so upoštevali ugotovitve pregleda usklajenosti okoljske zakonodaje februarja 1999. Julija 1999 je Slovenija oddala svoje pogajalsko izhodišče, v katerem je predlagala štiri prehodna obdobja (na področjih kakovosti goriv, ravnanja z embalažo in odpadno embalažo, komunalnih odpadnih voda ter celovitega preprečevanja in nadzora nad industrijskim onesnaževanjem) (Kus, 2000: 35-37).

Proces vključevanja Slovenije v EU je **spodbuda za učinkovito uresničevanje sodobne (trajnostne) okoljske politike**, zato so lahko kratkoročni okoljevarstveni cilji tudi tisti, ki bi jih glede na nacionalne okoljevarstvene zahteve sicer dosegli kasneje. To dejstvo je upoštevano **pri določanju ciljev in ukrepov za kratkoročno obdobje, kjer so kot prednostno upoštewane obveze, vezane na izpolnjevanje zahtev iz *acquis communautaire*** (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Slovenija je kot prva med kandidatkami zaključila poglavje okolja¹⁵. Uspela je uveljaviti zahteve za tri prehodna obdobja, in sicer pri ravnanju z embalažo in odpadno embalažo (do 31. 12. 2007), pri čiščenju komunalnih odpadnih voda (določena področja do 31. 12. 2008 in do 31. 12. 2010, določena do 31. 12. 2015) ter pri celovitem preprečevanju in nadzoru nad industrijskim onesnaževanjem (do 30. 10. 2011) ([http://www2.gov.si/svez/svez-web.NSF/0/53DCDB471BDBF958C1256C8E00563A25/\\$file/POinIZJEME-popravljen.doc](http://www2.gov.si/svez/svez-web.NSF/0/53DCDB471BDBF958C1256C8E00563A25/$file/POinIZJEME-popravljen.doc), 21. 6. 2003). S prevzemom pravnega reda EU je Slovenija dobila dodatna zagotovila za uspešno doseganje lastnih ciljev, opredeljenih v Nacionalnem programu varstva okolja. Zakonodaja je postala koherentnejša. Članstvo odpira nove možnosti tudi v določenih institucijah in programih skupnosti (Evropska agencija za okolje, program spodbujanja nevladnih organizacij na področju varstva okolja). Prav tako je z vključevanjem v evropsko mrežo okoljskih inšpektorjev mogoče pričakovati nadaljnje povečevanje ukrepanja v primeru kršitev okoljskih predpisov

¹⁵ Poglavje je Slovenija zaprla prav v času švedskega predsedovanja EU, kar je dogodku dalo posebno težo. Švedska je namreč skupaj s Finsko in z Avstrijo v pogajanjih za vstop v Evropsko unijo uveljavljala ostreje standarde varstva okolja, kot jih je poznala EU (<http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/270-122/>, 6. 7. 2003).

([http://www2.gov.si/svez/svezweb.NSF/0/7A542BB6999E108AC1256C8E00563481/\\$file/klj_uci_dosezki-pogajanja111202.doc](http://www2.gov.si/svez/svezweb.NSF/0/7A542BB6999E108AC1256C8E00563481/$file/klj_uci_dosezki-pogajanja111202.doc), 21. 6. 2003).

Glede na predpise s področja varstva okolja, ki veljajo v državah članicah EU in ki jih moramo kot kandidati za sprejem v EU uveljaviti tudi v Sloveniji, lahko ocenjujemo, da bo vpliv članstva pozitiven. Vendar pa bomo morali ob tem posebno pozornost posvetiti varstvu nekaterih specifičnih vrednot, ki jih v nekaterih članicah EU ne poznajo več (varstvo naše velike biotske pestrosti) (<http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/267-58/>, 6. 7. 2003).

Za prenos direktiv s področja varstva okolja bo Slovenija v obdobju 2000-2006 prejela nepovratna sredstva v okviru programov Ispa in Phare, ki pa bodo predstavljala le manjši delež visokih stroškov prilagajanja evropskim standardom na tem področju (<http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/278-58/>, 6. 7. 2003).

Zakonodaja na področju varstva okolja je že skoraj v celoti usklajena s pravnim redom EU. Krovni zakoni s področja varstva okolja so že sprejeti, intenzivno pa se pripravljajo tudi manjkajoči podzakonski predpisi (<http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/270-122/>, 6. 7. 2003).

4. 4. 3. Evropska agencija za okolje

Evropska agencija za okolje (EEA) deluje v Kopenhagenu in je prvo telo EU, ki je sprejelo zdajšnje kandidatke za vstop v EU še pred njihovim vstopom. Slovenija je ratificirala sporazum za sodelovanje z EEA 2001, njen status pa je do vstopa v EU izenačen z drugimi državami članicami, vendar brez pravice glasovanja v upravnem odboru agencije (http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje_porocila/stanje_okolja_mednarodno_sodelovanje.pdf, 20. 6. 2003).

Slovenija in druge države programa Phare¹⁶ so v programih EEA sodelovale že od leta 1996. Prispevale so informacije za potrebe evropskih poročil o stanju okolja, vzpostavljale so

¹⁶ Program Phare je bil ustanovljen leta 1989. Njegov namen je bil podpora nekdanjim komunističnim državam srednje in vzhodne Evrope za vzpostavitev demokracije in tržnega gospodarstva. Slovenija je postala upravičena do pomoči iz programa Phare leta 1992. V obdobju od 1992 do 1995 je prejela 69 milijonov evrov finančnih sredstev za projekte, ki so se izvajali na področjih reforme javne uprave, privatizacije, reforme finančnega sektorja, regionalnega razvoja (vključno s čezmejnimi sodelovanjem) in razvoja človeških virov. Letni znesek, ki ga Slovenija prejme iz Phare, znaša 25 milijonov evrov (http://www.evropska-unija.si/Evropska_unija/Predpristopna_pomoc/pomoc.htm, 20. 7. 2003).

strukturo EIONET-a (Evropsko okoljsko informacijsko omrežje) na državni ravni, udeleževale so se delavnic in sestankov v okviru EEA ter vzpostavile evropske podatkovne baze. Slovenski strokovnjaki imajo tudi možnost zaposlitve v EEA

(http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/mednarodno_sodelovanje.pdf, 20. 6. 2003).

Koristi, ki jih prinaša sodelovanje z EEA, so naslednje:

- izmenjava informacij na evropski ravni,
- usmerjen in usklajen poročevalski informacijski sistem,
- uporaba skupnih orodij in metodologij, ki jih razvija EEA,
- možnost primerjanja z drugimi državami,
- sodelovanje naših institucij in državnih uradnikov v procesih na mednarodni ravni

(http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/mednarodno_sodelovanje.pdf, 20. 6. 2003).

EIONET je omrežje institucij in organizacij, s katerim države članice sodelujejo z EEA, da lahko le-ta zagotavlja kakovostne in pravočasne informacije za spremljanje stanja okolja in izvajanje okoljske politike ter trajnostnega razvoja na evropski ravni. Slovenija posreduje informacije, sodeluje pri vzpostavljanju sistemov poročanja (Reportnet) in metodologij, pri pripravi različnih poročil o stanju okolja in predstavlja rezultate slovenski javnosti. EIONET je omrežje, ki omogoča pretok informacij o okolju z državnih ravni na evropsko, omogoča njihovo izmenjavo ter izmenjavo znanja in izkušenj. 11 referenčnih centrov pošilja redna letna poročila na EEA (letno okoli 15), število pa se iz leta v leto povečuje (http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/mednarodno_sodelovanje.pdf, 20. 6. 2003).

4. 5. TRAJNOSTNI RAZVOJ V SLOVENIJI

Koncept trajnosti je uporabljen tudi v Nacionalnem programu varstva okolja (NPVO) in pomeni predvsem spodbudo za spreminjanje sedanjega razmerja med naravo in družbo.

Predpostavlja:

- da sta trajnost aktivnosti človeka in nemoten razvoj v prihodnosti odvisna od ustreznega gospodarjenja z okoljem in naravnimi viri;
- da so zaloge naravnih virov in zmogljivosti končne, kar zahteva smotrno gospodarjenje z njimi;

- da se mora vsak posameznik zavedati neobnovljivosti nekaterih naravnih virov in da gre vsaka poraba naravnih virov na račun nekoga drugega (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Skrb za trajnostni razvoj je izrecno opredeljena kot vedno bolj pomembna strateška naloga države, ki mora biti prisotna v okviru razvojnih usmeritev vseh razvojnih sektorjev (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Sodobni koncepti varstva okolja temeljijo na preprečevanju obremenjenosti okolja. V Sloveniji smo v procesu nadomeščanja zastarelih tehnologij, kar je pomembna priložnost za upoštevanje preventive na področju okolja, saj je modernizacija in optimizacija tehnoloških procesov pomembna tudi zaradi racionalnejše uporabe surovin in energije. V ospredje prihaja problem ravnanja z odpadki (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

V skladu z načelom sodelovanja¹⁷ daje NPVO prednost sodelovanju pred neposrednim urejanjem problematike s strani države, hkrati pa spodbuja sodelovanje vseh zainteresiranih partnerjev (državne uprave, gospodarstva in javnosti) za sklepanje prostovoljnih dogovorov povsod, kjer je tak način urejanja varstva okolja učinkovitejši od zakonsko predpisanega. Uveljavljanje tega načela zahteva tudi dostop do informacij, možnost preverjanja podatkov in njihove interpretacije s strani neodvisnih institucij. Prostovoljne aktivnosti znotraj industrijskega sektorja imajo pri tem ključno vlogo tudi v Sloveniji¹⁸. Ta pristop ne izključuje prisile, jo pa omejuje na neodzivne povzročitelje. Pogoji za uspešno delovanje takšnih mehanizmov je zaupanje javnosti, ki zahteva stvarne cilje in pozitivne izkušnje, ki jih je v svetu dovolj (Nizozemska), prav tako pa dobro poznavanje slabosti in omejitev tega sistema, ki ne more v celoti nadomestiti sedanjih instrumentov varstva okolja (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

4. 5. 1. Okoljsko poročanje

Sistemske možnosti za uveljavljanje koncepta trajnostnega razvoja so odvisne od infrastrukture trajnostnega razvoja, ki zajema institucije trajnostnega razvoja, instrumente (npr. poročilo o trajnostnem razvoju) in sistemsko zagotovljena sredstva za usmerjanje

¹⁷ Primerljivo z načelom deljene odgovornosti (shared responsibility).

¹⁸ ZVO določa, da ima lastna pobuda povzročitelja za zmanjšanje obremenjevanja okolja prednost pred institucionalnim urejanjem.

trajnostnega razvoja. Med institucije trajnostnega razvoja na ravni države sodi Svet za trajnostni razvoj, ki je bil ustanovljen 1997, na svoji prvi seji pa se je sešel šele novembra 2000 (Radej, 2000: 53).

Ključni instrument trajnostnega razvoja, ki je neizrabljen, je Poročilo o trajnostnem razvoju, ki je v veliki meri le predelava Poročila o stanju okolja. Okoljsko poročanje je občasno in standardizirano poročanje o kakovosti okolja in ukrepih za izboljšanje le-te. ZVO zahteva vsakoletno poročilo o dogajanju v okolju, obravnavati ga mora Državni zbor. Do sedaj so bila poročila objavljena za leto 1995 (objavljeno 1996), za leto 1996 (objavljeno 1998) in za leto 2002 (objavljeno 2003). Pregled okoljskega dogajanja v sodelovanju s Slovenijo vsakih pet let pripravi UNECE (Ekonomska komisija OZN za Evropo) (1997, 2002). Poročilo o stanju okolja v EU vsake tri leta pripravi tudi Evropska agencija za okolje (1995, 1998, 2001) in vključuje tudi Slovenijo. Poročilo o trajnostnem razvoju je potrebno pripraviti vsakih pet let in ga poslati UNCSD (Organ ZN za spremljanje izvajanja Agende 21) (1996, 2001) (Radej, 2000: 54).

V poročilu so v ospredju težave okoljskega poročanja, ker manjkata razlikovanje med ključnimi in drugimi vsebinami ter strnjen pogled na okoljske pritiske in odzive nanje. Večja bi morala biti tudi navezava poročanja o stanju okolja na razvojne programe. ZVO določa, da je potrebno poročilo o stanju okolja pripraviti vsako leto, vendar skuša MOP uveljaviti poročanje o stanju okolja na vsake tri leta. Treba bi bilo bolj natančno določiti njegovo vsebino, obseg in način priprave, da bi postalo bolj obvezujoče za okoljevarstveno politiko in za usmerjanje razvoja. Sicer pa mora Slovenija tudi zaradi sprejetih mednarodnih dogovorov skoraj vsako leto poročati o stanju okolja (Radej, 2000: 57-59).

4. 5. 2. Gospodarski in trajnostni razvoj

Okoljske vsebine so tudi investicijske odločitve (na projektni ravni), vključno s presojami vplivov na okolje, ki so obvezne za vsak poseg v prostor, »ki bi lahko občutneje vplival na okolje« (55. člen ZVO). Na programski ravni se za to področje pripravijo celostne presoje vplivov na okolje oz. strateške okoljske presoje, ki bi morale vsebovati vse politike, še posebej instrumente in načrte, »ki bi lahko občutneje vplivali na okolje« (ZVO). Presoje vplivov na okolje so v Sloveniji že operativen način vključevanja okoljskih in gospodarskih vsebin v oblikovanje odločitev o realizaciji investicijskih projektov kar za celostne presoje in

razvojne programe ni mogoče trditi. Doslej nista bili predpisani niti vsebina niti metodologija za izdelavo celostne presoje vplivov na okolje (Radej, 2000: 52).

Integralni načrtovalski pristop usklajuje gospodarsko, socialno in prostorsko načrtovanje, vendar ni nobene garancije, da bo takšen pristop privedel do razvoja, ki bo integralen tudi z okoljskega stališča, zato tudi ni zagotovil za trajnostno naravnane gospodarske razvojne usmeritve. Je pa trajnostna naravnost razvoja potrebna z več vidikov:

- a) Integralnost usmerjanja razvoja govori o tem, kaj je potrebno upoštevati pri usmerjanju razvoja, vendar šele koncept trajnosti pove, kaj so njegovi cilji in ga s tem osmišlja.
- b) Koncept trajnostnega razvoja vsebuje prednostne narodnogospodarske cilje, kot so kar največja blaginja skupnosti, dolgoročne odločitve in vzpostavitev dinamičnega ravnovesja.
- c) Razlogi za uvajanje razvojnega modela države kot trajnostnega so tudi formalni. Usmeritev v trajnostni razvoj je Slovenija sprejela na konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju ter jo simbolizira ustanovitev vladnega sveta za trajnostni razvoj, ki je oblikovan v skladu z obveznostmi, prevzetimi na tej konferenci (vodi ga predsednik vlade, člani so ministri). Trajnostni razvoj je vključen tudi v preambulo Amsterdamske pogodbe kot eden izmed ciljev EU. Za trajnostni razvoj so se začele opredeljevati tudi mednarodne organizacije, katerih članica je Slovenija (Svetovna banka, UNDP (Program ZN za razvoj, ki širi znanstvene in tehnološke dosežke, s čimer pomaga državam in podpira varstvo okolja), IUCN (Mednarodna zveza za varstvo narave in naravnih bogastev)).
- d) Z deklariranjem trajnostnega razvoja je ponazorjena razsvetljenost vlade (tisti, ki usmerjajo razvoj, so etično odgovorni za njegovo okoljsko kakovost)¹⁹ (Radej, 2000: 53).

4. 6. PODROČJA OKOLJSKE POLITIKE V SLOVENIJI PO NACIONALNEM PROGRAMU VARSTVA OKOLJA (NPVO)

Državni zbor Republike Slovenije je 16. 9. 1999 sprejel Nacionalni program varstva okolja (NPVO). Sprejet je bil na podlagi zakona o varstvu okolja ter na podlagi poslovnika Državnega zbora. Objavljen je bil v Uradnem listu RS št. 83/99, ki je izšel 14. oktobra 1999 (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

¹⁹ Generalni sekretar OZN Kofi Anan je leta 1999 pozval k oblikovanju etičnega kodeksa voditeljev sveta, ki naj bi temeljil na treh splošnih deklaracijah: o človekovih pravicah, o pravicah, povezanih z delom in trajnostnem razvoju.

NPVO je temeljni strateški okoljski dokument. Namenjen je določitvi nacionalnih ciljev okoljevarstva in internih okoljevarstvenih prioritet (kako pomembna je za okoljevarstveno politiko določena okoljska tema (Radej, 2000: 60).

NPVO je temeljni strateški in planski dokument na področju okolja. Vsebuje in opredeljuje strategijo, cilje in usmeritve varstva okolja ter rabo naravnih dobrin za obdobje 10-ih let (Kus, 2000: 28).

NPVO ima dvojni pomen: usmerja razvoj na usklajenih sonaravnih osnovah in povezuje vse dejavnike, ki vplivajo na okolje. Usmerjanje pomeni koncentriranje naporov in sredstev na tistih področjih, kjer bo učinek največji tako glede racionalnosti naložb, kakor glede izboljšanja okolja (Slokar, 1998a: 16).

Ob sprejemanju NPVO so se pojavljale kritike, da ne gre za nacionalni program, ampak za akcijski okoljski program, ki se osredotoča predvsem na dve področji: na odpadne vode in odpadke. Za ti dve področji je bilo namreč predvidenih več kot 84 % vseh finančnih sredstev (<http://www.ljudmila.org/retina/eungo/wwwboard/messages/05.html>, 26. 6. 2003).

4. 6. 1. Izhodišča in cilji NPVO

NPVO upošteva cilje zakona o varstvu okolja, Okoljsko pristopno strategijo, Agendo 21 in peti evropski akcijski okoljski program (Kus, 2000: 28).

Problematika varstva okolja je kompleksna, njeno proučevanje interdisciplinarno in reševanje problemov povezano z usklajeno udeležbo številnih dejavnikov. NPVO je osredotočen na reševanje najpomembnejših problemov v okolju in predstavlja prvi korak k dolgoročnemu obvladovanju problematike razmerij med naravo in družbo. Dokument je osredotočen le na tisti vidik problemov v okolju, ki jih povzroča človek s svojim poseganjem, kar pomeni, da ne obravnava problemov, nastalih le zaradi naravnih procesov (poplave, plazenja ipd.) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Sodobna praksa varstva okolja se je razvijala v dveh smereh:

- Zahodne države so se v začetku sedemdesetih let soočile z mejami rasti gospodarstva in katastrofalnimi posledicami onesnaženja okolja. Najprej so prevladovali instrumenti neposrednega nadzora – državi je pripadla vloga varuha, industrija pa je zgolj izpolnjevala

zahteve. Kasneje se je neposredna regulativna funkcija države postopoma umikala učinkovitejšim posrednim mehanizmom, ki temeljijo predvsem na moči trga (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Spreminjala se je tudi narava okoljskih problemov; najprej so prevladovali lokalni problemi, danes so v ospredju medregionalni ali celo globalni problemi²⁰. Klasične probleme onesnaževanja, ki so prevladovali na začetku, vedno bolj nadomeščajo problemi narave v širšem smislu (skrb za ohranjanje biotske raznovrstnosti ipd.) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

- Za socialistične države s prevladujočo državno lastnino so bili značilni objektivno nedosegljivi cilji in zato neizvedljivi podzakonski predpisi, ki so bili sicer najostrejši na svetu (Sovjetska zveza). Zaradi okoljskih dilem tudi niso bile spremenjene vrste in sestave proizvodnje ter porabe (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

»Osnovni cilj NPVO je boljše okolje za življenje v Sloveniji ter uveljavitev okolja kot omejitvenega in spodbujevalnega dejavnika razvoja.« V skladu s tem ciljem vsebuje NPVO niz instrumentov varstva okolja, ki je usmerjen predvsem v odpravo najpomembnejših problemov. Pomemben cilj je tudi krepitev institucij, katerih prednostna skrb je zagotoviti ustrezno raven varstva okolja in s tem uveljaviti načela trajnostnega razvoja v državi sodobnega tipa (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

NPVO je osnovni programski dokument varstva okolja v Republiki Sloveniji, ki je usmerjen v uresničevanje naslednjih ciljev:

- obvladovanje problemov okolja v državi in prednostno reševanje najpomembnejših problemov. Posebna skrb je namenjena vključevanju v EU in varstvu specifičnih potez ter problemov države;
- institucionalna krepitev uprave in lokalne samouprave,
- uveljavljanje vseh v zakonu o varstvu okolja opredeljenih načel varstva okolja,
- uveljavljanje ekonomskih instrumentov in zagotavljanje finančnih sredstev za varstvo okolja,
- vključitev načel trajnostnega razvoja v posamezne sektorje,

- zagotavljanje čim boljših učinkov glede na vložena sredstva (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

4. 6. 2. Osnovni cilji varstva okolja v Sloveniji

Problemi v okolju so bili razvrščeni po pomenu, iz njih pa so bili izpeljani osnovni strateški cilji kot podlaga za izdelavo akcijskega programa. Za vsako tematsko področje je podan seznam po pomenu razvrščenih ciljev:

VODNO OKOLJE

- VO1) Zmanjšanje emisij iz točkovnih virov – odpadne vode iz industrije, živinorejskih farm in komunalne odpadne vode
- VO2) Zmanjšanje emisij iz razpršenih virov – intenzivno kmetijstvo, razpršena poselitev brez urejenega čiščenja odpadnih voda, promet
- VO3) Sanacija starih bremen, ki ogrožajo vodno okolje
- VO4) Sanacija in preprečitev neustreznih posegov v vodno okolje

RAVNANJE Z ODPADKI

- ODP1) Zmanjšanje nastajanja in nevarnostnega potenciala odpadkov pri izvoru
- ODP2) Povečanje snovne in energetske izrabe odpadkov ter zmanjševanje emisij toplogrednih plinov
- ODP3) Vzpostavitev učinkovitega sistema ravnanja z odpadki
- ODP4) Postopna odprava starih bremen

BIOTSKA RAZNOVRSTNOST IN GENSKI VIRI

- BIO1) Preprečevanje zmanjševanja biotske raznovrstnosti na ravni ekosistemov (in habitatnih tipov), vrst (in habitatov) ter genomov (in genov)
- BIO2) Preprečevanje nadaljnjega ogrožanje naravnega ravnovesja zaradi neustreznega izkoriščanja rastlinskih in živalskih vrst

²⁰Koncept trajnostnega razvoja je predvsem poskus razvitih, da obvladajo grožnjo okolju v primeru hitrega razvoja nerazvitih.

ZRAK

- ZR1) Zmanjševanje onesnaževanja zraka iz industrijskih virov
- ZR2) Zmanjšanje emisij iz termoelektrarn
- ZR3) Obvladovanje onesnaževanja zraka zaradi prometa
- ZR4) Zmanjševanje emisij iz individualnih in skupinskih (kotlovnice) kurišč v naseljih
- ZR5) Zmanjševanje vzrokov za pojav fotokemijskega smoga in troposferskega ozona
- ZR6) Odprava uporabe CFC
- ZR7) Zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (Kioto)
- ZR8) Obvladovanje problemov onesnaževanja zraka na velike razdalje

TLA IN GOZD

- TLA1) Omejevanje kemičnega onesnaževanja tal in izvedba nujnih sanacij
- TLA2) Omejevanje fizikalne degradacije tal (zbitost, erozijo...)
- TLA3) Omejevanje nadaljnje degradacije gozdnih tal

HRUP

- HR1) Zmanjšanje hrupa zaradi cestnega prometa
- HR2) Zmanjšanje hrupa iz ostalih virov

SEVANJA

IONIZIRNA SEVANJA

- SEV1) Zagotavljanje učinkovitega ravnanja z radioaktivnimi odpadki
- SEV2) Obvladovanje radioaktivnega sevanja v zunanjem okolju

NEIONIZIRNA SEVANJA

- NIS1) Identificiranje in postopoma obvladovanje posameznih virov neionizirnih sevanj

TVEGANJA

- TVE1) Zagotovitev ustreznih postopkov ravnanja s kemikalijami in gensko spremenjenimi organizmi v proizvodnji, prometu in uporabi

TVE2) Uveljavitev ustreznega skladiščenja, transporta in odlaganja kemikalij

(<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Vse investicije iz pridruževanja EU podpirajo cilje NPVO, izven neposrednega vpliva zahtev EU so predvsem področja varstva krajine, tal in gozda, ki so v Sloveniji programsko pokrita s Prostorskim planom Republike Slovenije ter dolgoročnimi programi gospodarjenja z gozdovi in kmetijstva (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

V preteklosti je bila v Sloveniji največja težava onesnaženost zraka, ki je ogrožala nekaj več kot 40 % prebivalcev in je pripomogla k obsežnemu propadanju gozdov. Strokovna analiza stanja in trendov v okolju je pokazala, da se bo potrebno v prihodnje najbolj posvetiti skrbi za vodo, ustreznemu ravnanju z odpadki ter ohranitvi biotske raznovrstnosti, ki je pomembna strateška primerjalna prednost Slovenije (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Prednostni cilji Slovenije so zato naslednji:

-
- **uspešno dokončanje zastavljenih programov varstva zraka in njihova dopolnitev s programi zmanjševanja imisijskih koncentracij troposferskega ozona ter drugih škodljivih snovi ter emisij toplogrednih plinov,**
 - **izboljšanje stanja vodnega okolja,**
 - **uveljavitev sodobnih oblik ravnanja z odpadki,**
 - **ohranjanje in varstvo biotske raznovrstnosti in genskih virov,**
 - **in krepitev institucij varstva okolja na vseh ravneh, kar je predpogoj za prve štiri cilje**
-

(<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

4. 6. 3. Akcijski program do leta 2008, z opredelitvijo konkretnih ukrepov do leta 2003

Akcijnski program je razčlenjen po posameznih področjih politike okolja (posebej za prednostna ter druga območja), sektorjih dejavnosti in po posebej občutljivih območjih (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Po posameznih področjih politike okolja je program razčlenjen v dve obdobji: do leta 2008 (v skladu z zahtevo ZVO) ter do leta 2003 (1999 je bilo predvideno leto vstopa v EU leto 2003).

Pri oblikovanju NPVO so bila upoštevana naslednja načela:

1. načelo hierarhije dokumentov: NPVO operacionalizira načela ter zahteve, ki izhajajo iz ZVO, prevzetih mednarodnih obveznosti ter strategije pridruževanja EU;
2. načelo restriktivnosti: opredeljeni so samo tisti ukrepi, za katere je v tem trenutku mogoče oceniti vse potrebno za njihovo izvajanje;
3. načelo deljene odgovornosti: v NPVO niso opredeljeni ukrepi, ki morajo biti locirani v okviru programskih dokumentov posameznih sektorjev, vendar pa NPVO opredeljuje mehanizme nadzora nad vključevanjem okoljskih ciljev v posamezne dejavnosti (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

4. 7. PREDNOSTNA PODROČJA

4. 7. 1. Skrb za boljše stanje vodnega okolja

Kroženje vode je eden od temeljnih podsistemov planeta in ga poganja sončna energija. Zemlja je vodni planet, saj je približno 70 % zemeljskega površja pokritega z oceani in morji, v katerih je približno 97 % vse vode na svetu. Na kopnem je torej okoli 3 % vseh vodnih zalog. Sladke vode je le 2,5 %, pa še ta je predvsem v obliki ledu okoli Antarktike in Arktike ter v obliki talne vode. Vodni viri so po svetu zelo neenakomerno razporejeni²¹. Največ držav z omejenimi vodnimi viri²² je v Afriki in na Bližnjem vzhodu. Zaradi hitre stopnje letne rasti prebivalstva se razpoložljivost obnovljivih vodnih virov na prebivalca v državah tretjega sveta zmanjšuje (Plut, 2000: 97-98).

Pritiski na planetarne vodne vire sveže vode so se zlasti povečali v 20. stoletju, kar je posledica večjega števila prebivalstva in večje porabe vode na prebivalca. V zadnjih 40-ih letih se je svetovno prebivalstvo podvojilo, količine načrpane vode pa so se več kot početrile (1950 je bilo načrpane 1.000 km³ vode, 1990 pa 4.400 km³) (Plut, 2000: 98)²³.

Današnja uporaba vode je skrajno potratna in netrajnostna, saj gre pri namakanju za velike izgube vode, poleg tega pa jo zastrupljata predvsem industrija in kmetijstvo. Reševanje

²¹ Zelo velike količine rečnih voda na prebivalca imajo Kanada, Norveška, Kongo, Gvajana in Laos.

²² Manj kot 2.000 m³ razpoložljive vode na prebivalca na leto.

²³ Kako pomembna je voda, dokazuje tudi Norman Myers (v Komat, 2000: 206-207), ki se je srečal z enim izmed vodilnih izraelskih generalov v izraelsko-arabski vojni 1967. Ta je povedal, da so Izraelci napadli arabske cilje takoj, ko so izvedeli za tajne načrte Sirije in Jordanije, po katerih naj bi Izrael odrezali od vodnih virov, ki izvirajo v teh dveh državah. To je bila torej vojna za vodne vire. Velika napetost vlada tudi med Turčijo, Sirijo in Irakom glede nadzora nad Evfratom in Tigrisom, stalne napetosti zaradi virov pitne vode so med Indijo in Pakistanom zaradi Inda, med Indijo in Bangladešem zaradi Gangesa, med Kitajsko in Rusijo zaradi Amurja, zaradi Parane med Brazilijo in Argentino ipd..

nakopičenih problemov porušeni vodnih režimov in onesnaženja voda je zaradi sektorske organizacije in množice gospodarjev vode praktično nemogoče, ker vsakdo gospodari s svojim delom vodnega kroga²⁴. Prav tako je nadzor porazdeljen med množico institucij (Komat, 2000: 156).

Poraba vodnih virov se je občutno povečala tudi z graditvijo velikih jezov, hidroelektrarn, z regulacijo vodotokov, hidromelioracijami, širjenjem namakalnih površin, črpanjem podzemeljske vode, s povečanjem pritiskov na morske ekosisteme in z veliko količino odpadnih vod. Če bi bili viri sveže vode razporejeni glede na razporeditev prebivalstva, bi bilo ob upoštevanju zdajšnje stopnje porabe na prebivalca dovolj vode za 20 milijard prebivalcev (Plut, 2000: 99).

V Sloveniji je gospodarski razvoj zlasti v zadnjih 50-ih letih prezrl številne naravne omejitve (labilna erozijska žarišča, ozke grape, soteske, pozidava poplavnih oz. naravnih površin zadrževanja vode). Loka (svet med strugo – prodiščem – in površino, do koder sežejo najvišje poplavne vode) se je zelo skrčila na račun urbanih in kmetijskih površin. V letih 1973-1991 je bilo izsušenih približno 72.000 hektarov mokrišč, s čimer jim je bila odvzeta funkcija naravnega regulatorja vodnega odtoka. Krčenje lok in mokrišč je povzročilo poslabšanje vodnega režima tako po količini kot po kakovosti (onesnaževanje). V Sloveniji sta najpogostejša poletno pomanjkanje vode in velika občutljivost za onesnaževanje (Plut, 2000: 106).

Slovenija je kljub bogastvu vodnih virov, zaradi njihove vodnoekološke občutljivosti, prisiljena sprejeti načela sonaravnega gospodarjenja z vodnimi viri in je zato tudi kot podpisnica dolžna udeležati načela Agende 21, ki poudarja nujnost kakovostne oskrbe z vodo za vse prebivalstvo, hkrati pa nujnost ohranjanja ekosistemov s prilagoditvijo človekovih aktivnosti naravnim omejitvam. Temeljna cilja Agende 21 sta zadovoljevanje človekovih potreb in ohranjanje funkcij ekosistemov. Vendar pa se v NPVO pogosto pojavlja nasprotje med zadovoljevanjem človekovih potreb in ohranjanjem vodnih ekosistemov. Tako so etično dvomljivi številni vodnogospodarski projekti, ki predvidevajo zadovoljevanje temeljnih

²⁴ Gospodarjenje z vodami se obravnava ločeno od oskrbe s pitno vodo, gospodarjenje z zemljo ločeno od zavarovanja vodnih ekosistemov, talnica se obravnava ločeno od površinske vode ipd.

potreb človeka, ne upoštevajo pa potrebe po vodi z vidika varovanja ekosistemov (Plut, 2000: 123).

Ekonomska potreba kmetijstva po novih površinah obdelovalne zemlje je zahtevala krčenje gozdnih površin. Vendar je gozd neprecenljiv kot naravni zadrževalnik vode pa tudi regulacije vodotokov porušijo vodno ravnovesje. Oboje povzroči naglo odtekanje vode v dolinske dele, ki se zamočvirijo in zakisajo. Ker se ob deževju pojavijo velike vode in poleti suše, ki jih prej ni bilo, nastanejo melioracije in drenaže, s čimer se voda pospešeno odvaja v nižje predele vodotokov in tam povzročajo večje poplave ob hkratni vse hujši suši v zgornjem toku. Takšna primera so današnje posledice posegov v vodni režim Savinje, ki občasno povzročajo poplave v Celju in ideje o namakalnih programih v povirju reke Dragonje. Prarek v celotnem toku v Sloveniji danes dejansko ni več, so le redki nedotaknjeni deli rek. Imamo pa prapotoke (gozdni potoki) (Komat, 2000: 157-158).

Za ohranitev vodnih virov je zelo pomembna gozdnatost slovenske pokrajine. Gorske reke imajo velik strmec, na dveh petinah kraškega ozemlja pa so vodotoki podzemni in izjemno ranljivi z onesnaževanjem. Slovenija dobiva 52 % pitne vode iz podtalnice, 46 % pa iz izvirov (Zupan, 1998: 20).

Nova politika EU temelji na prilagajanju porabe stalnim zalogam podtalnice, torej na vodnih bilancah. Takšna nova politika varstva vode in vodovja je potrebna tudi zaradi varstva biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot. Bilo bi dobro, da bi se čim prej uresničil načrt o razširitvi zaščitnih območij in znamenitosti od sedanjih 8 % na 25-30 % državnega ozemlja, saj bi uvedba zaščitnih režimov poudarila tudi odnos do vode (Zupan, 1998: 22).

Obilje voda, čeprav neustrezno razporejenih v prostoru in času, je ena največjih primerjalnih prednosti Slovenije. Država kot skrbnik celotnega naravnega bogastva RS je dolžna uveljaviti splošna načela gospodarjenja z vodami na ekosistemskih in ekonomskih osnovah in upoštevati vodo kot odločilni dejavnik za trajnostni razvoj (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Glavni cilji na tem področju do leta 2008 so naslednji:

VO1) zmanjšanje emisij iz točkovnih virov – odpadne vode iz industrije, živinorejskih farm in komunalne odpadne vode,

-
- VO2) zmanjšanje emisij iz razpršenih virov – intenzivno kmetijstvo, razpršena poselitve brez urejenega čiščenja odpadnih voda, promet,**
VO3) sanacija starih bremen, ki ogrožajo vodno okolje,
VO4) sanacija in preprečitev neustreznih posegov v vodno okolje.
-

Težišče aktivnosti bo na zmanjšanju emisij industrije v vodno okolje, na sanaciji dotrajanih industrijskih kanalizacijskih sistemov, boljšem vzdrževanju skladiščnih naprav za nevarne snovi, ustrežnejšem ravnanju s padavinskimi vodami z onesnaženih površin ter na čiščenju odpadnih voda. Zdajšnje stanje čiščenja odpadnih voda prebivalstva je prikazano na grafu 4. 1. Nujna je izgradnja novih kanalizacijskih omrežij s čistilnimi napravami za naselja, ki še nimajo javnega kanalizacijskega omrežja²⁵. Na ekološko specifičnih območjih (kraško območje, alpski svet, Pomurje, področja s specifičnimi krajinskimi vrednotami in turističnim pomenom) bo potrebna višja stopnja čiščenja (terciarno čiščenje) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Potrebno bo zmanjšati vplive kmetijstva na podtalnice z nitrati, fosfati in pesticidi (problematično predvsem zaradi intenzivnega poljedelstva v severovzhodni Sloveniji), z organskimi snovmi, s spojinami dušika z živinorejskih farm, z blati čistilnih naprav, biotehnološkimi odpadki ipd. (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

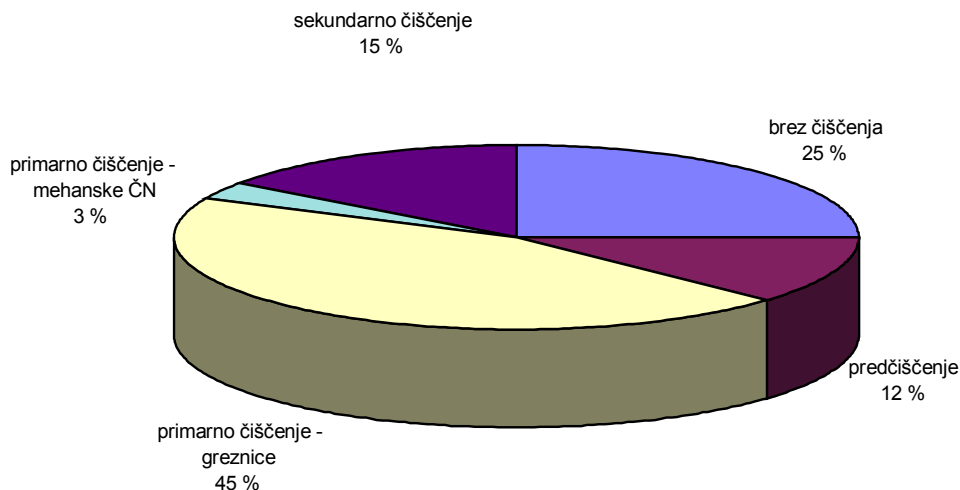
Potrebna je tudi izdelava strategije gospodarjenja z vodami ter vključitev in usklajitev s strategijami v kmetijstvu, industriji, energetiki, prometu in turizmu. Oblikovati bo treba strategije za doseganje končnih ciljev na posameznih povodjih z upoštevanjem optimalnih ekonomskih in okoljskih rešitev celostnega izkoriščanja vodnega bogastva (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Uveljaviti bo potrebno smotrno, upravičeno rabo sladkovodnih virov z zapiranjem krogov tehnološke vode, uvajanjem suhih tehnologij in v prakso vpeljati varstvo kakovosti voda z ekološko in ekonomsko učinkovitimi metodami za zaščito vodnega okolja. Posebno pozornost je potrebno nameniti načinu uresničevanja načela »onesnaževalec plača«. Vzpostaviti je treba organizacije po načelu regionalnega povezovanja ter krepiti strokovne in upravne institucije

²⁵ Upoštevati je treba, da večji del površine Slovenije pokrivajo manjši vodotoki, ki so ekološko občutljivejši od velikih vodotokov.

na državnem nivoju za zagotavljanje načel trajnosti pri gospodarjenju z vodnim bogastvom države (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Graf 4. 1.: Čiščenje odpadnih voda prebivalstva

Vir: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

Program ukrepov za doseganje ciljev na področju voda do leta 2003 in njegovo izvajanje do 2002 sta opisana v tabeli 4. 1.

Tabela 4. 1.: Program ukrepov na področju voda do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika varstva voda:		
Izdelava Strategije gospodarjenja z vodami s podrobnim programom izvajanja njenih prednostnih nalog za državo in posamezna vodna območja	1999	2002 (vezana na novo evropsko zakonodajo, ki je bila sprejeta 2000)
Opredelitev programa ukrepov za preprečevanje onesnaževanja iz točkovnih virov za vodna območja	1999	1999-2002
Opredelitev programa ukrepov za preprečevanje onesnaževanja iz razpršenih virov za vodna območja	1999	2001, 2002

Opredeliti program postopne odprave starih bremen	1999	2002
Zakonodaja:		
Zakon o vodah s podzakonskimi akti	1999	Zakon je bil sprejet 2002, sprejetje podzakonskih aktov je predvideno do 2005.
Priprava tehničnih standardov za projektiranje in gradnjo objektov za čiščenje odpadnih voda	1999	Veljajo standardi.
Sprejem predpisa o državnem monitoringu stanja vodnega okolja	1999	2001, 2002
Revizija cenovne politike na področju oskrbe z vodo in stroškov odvajanja in čiščenja komunalnih voda	1999	Revizija se ne izvaja celovito, ampak ob obravnavi posameznega zahtevka.
Institucionalna krepitev:		
Spodbujanje in pomoč pri pripravi projektov za izgradnjo objektov in naprav za čiščenje odpadnih voda kot podlaga za pridobivanje tuje finančne pomoči oz. kreditov	2003	Ustanovitev ustrezne službe in institucij na tem področju, izdelava strokovne študije – vse je bilo izvedeno 1999.
Reorganizacija uprave in nadzora na državnem, regionalnem in lokalnem nivoju	1999	2000 je bila z reorganizacijo vzpostavljena Agencija RS za okolje.
Nadgradnja katastra virov onesnaževanja voda	2000	2000, 2001
Investicije:		
Izgradnja naprav za čiščenje odpadnih voda v industriji	trajna naloga	Investicije potekajo kontinuirano od 1999.
Izgradnja naprav za čiščenje komunalnih čistilnih naprav in sistemov zbiranja odplak	dolgoročna naloga	Investicije potekajo kontinuirano od 1999.
Nove čistilne naprave za naselja, večja od 15 000 prebivalcev, in evtrofikacijskega območja ²⁶ - morje	2003	Investicije potekajo.
Dograditev čistilnih naprav, ki že imajo primarno stopnjo	2003	Investicije potekajo.

²⁶ Evtrofikacija pomeni prenasičenost s hranilnimi snovmi.

čiščenja ²⁷		
Dogradnja kanalizacijskih sistemov	2003	Investicije potekajo.
Nadstandardna sanacija virov onesnaževanja voda na območju naravnih kopališč: izgradnja ca. 10 čistilnih naprav na območjih kopaliških voda	dolgoročna naloga 2003	Investicije potekajo. Investicije potekajo.
Izdelava programa interventnih ukrepov za zaustavitev ogrožanja kakovosti podtalnic in drugih pomembnih virov za oskrbo z vodo	1999	2002
Raziskovanje:		
Opredelitev raziskovalnega programa VODE za obdobje do leta 2000, ki bo neposredno podpiral nacionalni program na področju voda	1998	Raziskave potekajo redno od 1999.
Strokovne podlage za določitev evtrofikacijskih območij	1999	2001
Razvoj metodologije za celovito vrednotenje vplivov na vodno okolje	2000	Še ni uresničena.
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Kontinuirano (izveninstitucionalno) izobraževanje in usposabljanje strokovnih profilov, odgovornih za izvajanje gospodarjenja z vodami	trajna naloga	Poteka kontinuirano od 1999.
Zagotavljanje rednega informiranja javnosti o stanju vodnega okolja	trajna naloga	Poteka redno.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Po primerjavi časovnega roka v NPVO in dejanskega izvajanja lahko opazimo, da večina ukrepov poteka z zamikom (največkrat dvoletnim). Za zamudo v enem primeru je »krivo« čakanje na novo evropsko zakonodajo, torej v tem primeru harmonizacija z EU ne deluje kot spodbuda. Sprejemanje podzakonskih aktov za zakon o vodah se bo zavleklo do predvidoma 2005, kar je šest let po terminskem načrtu! Prav tako revizija cenovne politike na tem področju ne poteka celovito, ampak od primera do primera. Investicije in izobraževanje pa potekajo redno. V povezavi z našo hipotezo (Slovenija uresničuje NPVO po predvidenem terminskem načrtu predvsem zaradi harmonizacije slovenske okoljske zakonodaje s pravnim

²⁷ Primarno čiščenje je mehansko čiščenje z obdelavo blata.

redom EU) lahko trdimo, da se velika večina ukrepov, opredeljenih v NPVO, izvaja, vendar z zamudo. Vpliv EU se kaže v tem, da to področje v celoti temelji na prilagajanju evropskim direktivam.

4. 7. 2. Odpadki

Odpadki so eno najslabše rešenih področij v Sloveniji. Vzroki so številni, npr. dosedanji družbeni odnos do odpadkov in način ravnanja z njimi, pomanjkanje upravne in strokovne usklajenosti, pomanjkanje pravnih predpisov in ekonomskih ukrepov ter značilna pojava NIMBY (ne na mojem dvorišču) in NIMET (ne v času mojega mandata) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Poglavitni cilji na tem področju so naslednji:

-
- ODP1) zmanjšanje nastajanja in nevarnostnega potenciala odpadkov pri izvoru,**
 - ODP2) povečanje snovne in energetske izrabe odpadkov ter zmanjševanje emisij toplogrednih plinov,**
 - ODP3) vzpostavitev učinkovitega sistema ravnanja z odpadki,**
 - ODP4) postopna odprava starih bremen.**
-

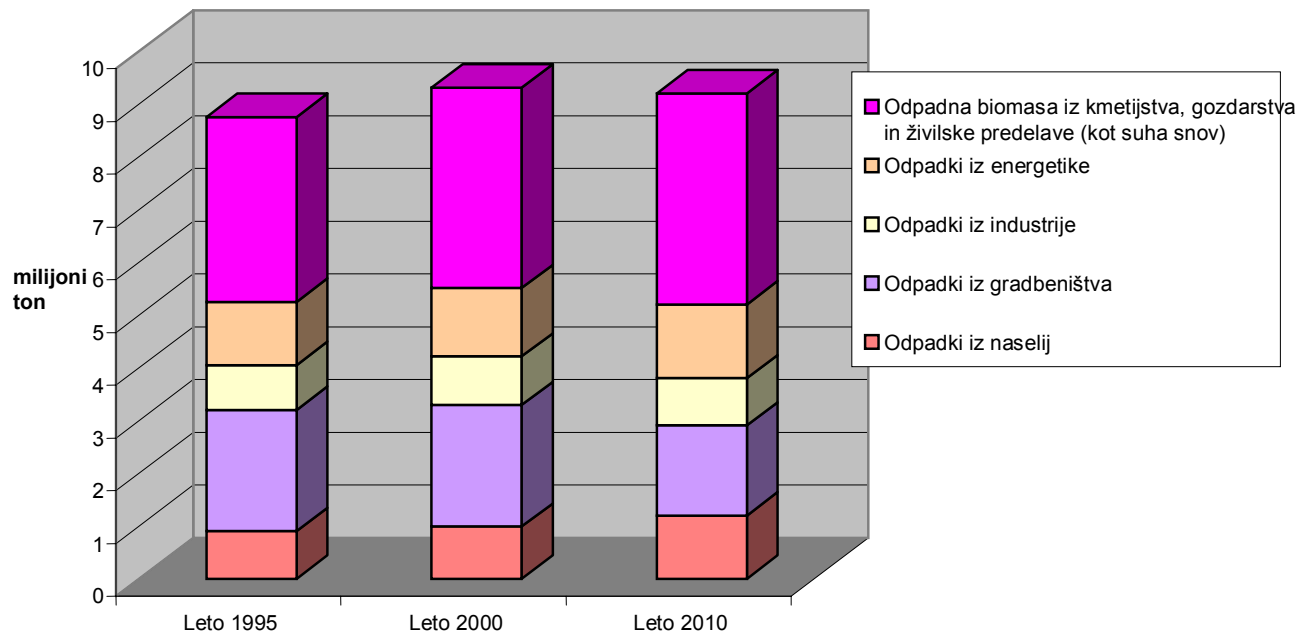
Odpadki so hkrati okoljsko breme in gopodarska prvina, ki jo zakonodaja EU opredeljuje kot blago, za katero veljajo tržna načela, vendar pod posebnimi pogoji. Postopno bi lahko v Sloveniji v petih do desetih letih dosegli snovni in energetski izkoristek okoli 48 % odpadkov, posledično pa bi se količina odloženih odpadkov zmanjšala za okrog 40 %. Tudi najmanj tretjino gradbenih odpadkov bi bilo v tej panogi možno ponovno uporabiti že v nekaj letih, perspektivno gledano pa kar dve tretjini. Zmanjšanje nastajanja odpadkov je mogoče doseči z ustrežnejšo izbiro surovin in pomožnih materialov, s spremembami v proizvodnji, pri skladiščenju, emabaliranju in dobavi blaga (Slokar, 1998b: 18-19).

Okvirni program do leta 2008:

Količine komunalnih odpadkov (prikazane so na grafu 4. 2.) bo mogoče zmanjšati z ustreznim zbiranjem posameznih vrst odpadkov ter z njihovo snovno in energetsko izrabo (glej graf 4. 3.). Ločeno zbiranje nevarnih komponent bo zmanjšalo nevarnostni potencial (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

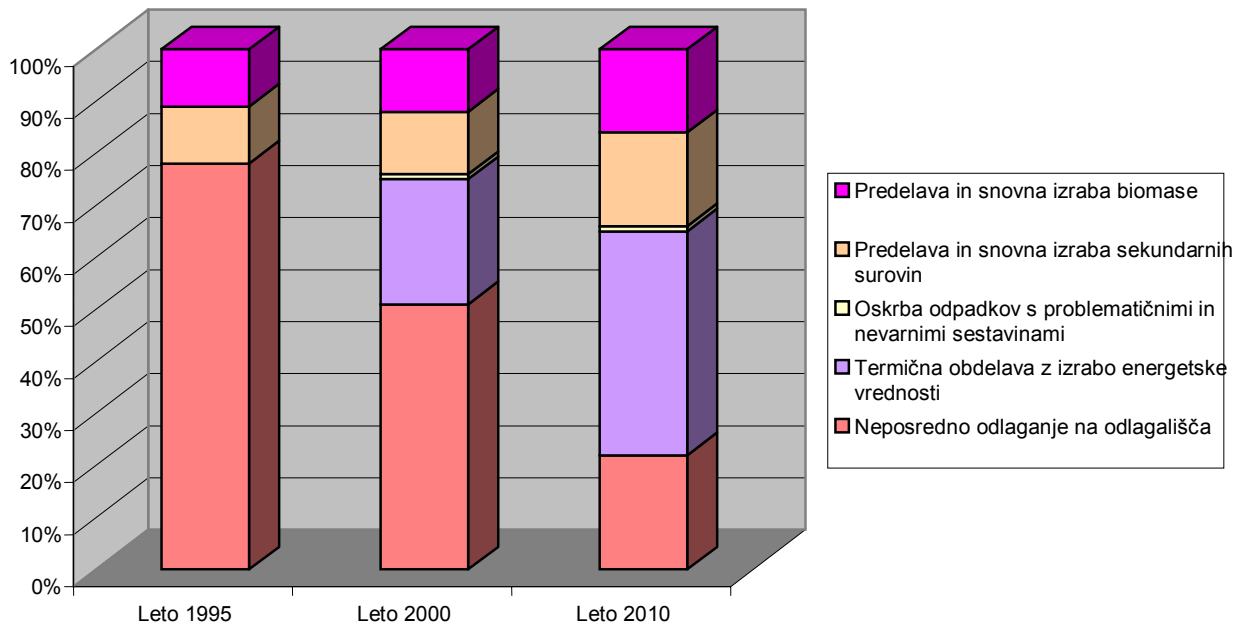
Na področju industrijskih odpadkov bo poudarek na uvajanju ukrepov za vzpostavitev ravnanja z odpadki, skladno s prakso EU, zaradi česar bodo uvedeni ukrepi na osnovi tržnih mehanizmov, dajatve za povzročitelje odpadkov, višji stroški odlaganja odpadkov in olajšave v primeru uvajanja rešitev, ki bodo spodbujale snovno in energetska izrabo odpadkov (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Graf 4. 2.: Okvirne količine odpadkov in trendi

Vir: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

Graf 4. 3.: Napoved ravnanja z odpadki iz naselij

Vir: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

Program ukrepov na področju ravnanja z odpadki do leta 2003 in njegovo izvajanje do 2002 sta ponazorjena v tabeli 4. 2.

Tabela 4. 2.: Program ukrepov na področju ravnanja z odpadki do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika ravnanja z odpadki:		
Analiza izvajanja Strateških usmeritev RS za ravnanje z odpadki	1999	2000
Izdelava načrtov za ravnanje s posameznimi vrstami odpadkov na ravni države, lokalnih skupnosti in gospodarskih dejavnosti	2003	Na ravni države: 1999, na ravni občin 2001, gospodarstvo 1999;
Zakonodaja:		
Sprejem osnovnega sistema predpisov na področju ravnanja z odpadki v skladu z ureditvijo EU	1999	1998
Institucionalna krepitev:		

Kadrovska okrepitev za izvajanje programskih, upravnih in inšpekcijskih nalog na področju ravnanja z odpadki	1999	V obdobju 1999-2002 sta bila na novo zaposlena 2.
Vzpostavitev baze podatkov o: a) izvoru, količini in načinu ravnanja z odpadki, b) objektih in napravah za ravnanje z odpadki, c) izvajalci dejavnosti s področja ravnanja z odpadki	2000	a) 1999; b) baza podatkov se vzpostavlja; c) baza podatkov se vzpostavlja;
Osnovne investicije in tehnični ukrepi:		
A. Investicije na področju ravnanja s komunalnimi in njim podobnimi odpadki		
Vzpostavitev sistemov za zbiranje, sortiranje, pretovarjanje, predobdelavo in predpripravo odpadkov	2010	Investicije se redno izvajajo od 1999.
Sanacija in rekonstrukcija sedanjih ter izgradnja novih odlagališč odpadkov	2015	Investicije se izvajajo.
Izgradnja objektov in naprav za toplotno obdelavo in energetska izraba odpadkov	2010	Investicije se izvajajo.
B. Investicije na področju ravnanja z odpadki iz dejavnosti		
Priprava in izvedba programov ravnanja z odpadki v industriji, energetiki, kmetijstvu, gozdarstvu in gradbeništvu	2010	Investicije se izvajajo.
Raziskovanje:		
Preučitev ekonomskih ukrepov za spodbujanje rasti snovne in energetske učinkovitosti družbe (javni sektor in gospodarstvo)	1999	Raziskovalna naloga ni bila izvedena.
Izobraževanje, usposabljanja in informiranje:		
Uveljavljanje specializiranih programov za minimaliziranje in recikliranje odpadkov (brošure, članki, TV-oddaje, plakati ipd.)	trajna naloga	1998/1999 kampanja; Leta 2001 je MOP izdal publikacijo <i>Opadki v Sloveniji</i> , poleg tega so bile izvedene delavnice in izdane druge publikacije.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Po opravljeni analizi vidimo, da večina aktivnosti na področju ravnanja z odpadki poteka po načrtu, nekatere so izvedene še pred rokom (izdelava načrtov ravnanja s posameznimi vrstami

odpadkov, sprejem osnovnih evropskih predpisov s tega področja). Investicije in izobraževanja se izvajajo, le preučitev ekonomskih ukrepov za spodbujanje rasti snovne in energetske učinkovitosti družbe ni bila izvedena. Izvajanje v skladu z načrtom lahko povežemo s tem, da je bilo področje ravnanja z odpadki eno od najslabše urejenih in je zdaj potrebno ukrepanje. Z vidika naše hipoteze vidimo, da se NPVO večinoma uresničuje skladno z načrtom. Na to vpliva tudi EU, saj je celotno področje usklajeno z evropskim pravnim redom.

4. 7. 3. Ohranjanje biotske raznovrstnosti

Izraz biotska raznovrstnost so začeli dosledno uporabljati raziskovalci iz skupine Kentona Millerja na World Resources Institutu, ki so 1989 skupaj z Mednarodno zvezo za varstvo narave (IUCN) in Programom Združenih narodov za okolje (UNEP) začeli razvijati program za preprečevanje zmanjševanja biotske raznovrstnosti na svetu. Rezultati dela so bili skrb zbujajoči, zato so pripravili Svetovno strategijo za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Tako se je nov izraz najprej uveljavil v znanstvenih krogih, z objavo strategije pa so ga spoznali še drugi. Prelomnica je bilo leto 1992, ko je bila na konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju Riu de Janeiru sprejeta Konvencija o biološki raznovrstnosti, s čimer je bila pravno opredeljena odgovornost človeštva za ohranjanje vseh živih bitij na Zemlji. Po tej konvenciji je biotska raznovrstnost raznolikost živih organizmov iz vseh virov in vključuje kopenske, morske in druge vodne ekosisteme ter ekološke komplekse, katerih del so. Vključuje raznovrstnost znotraj vrst, med vrstami in raznovrstnost ekosistemov (Skoberne, 2000: 253).

Biotska raznovrstnost zajema bogastvo celotne biosfere (vseh življenjskih oblik), ki izraža in vzdržuje variabilnost živega sveta na več ravneh: genska raznovrstnost organizmov, različnost živih bitij in raznovrstnost sistemov, ki jih organizmi sestavljajo (Hlad in Skoberne, 2002: 3).

Konvencija o biotski raznovrstnosti podaja nov način razumevanja pomena biotske raznovrstnosti in odgovornosti za njeno ohranitev: vsak posameznik je od nje odvisen in hkrati zanjo tudi odgovoren. Konvencija opredeljuje biotsko raznovrstnost zelo široko – od molekularne in genske ravni do ekosistemov. Na svetovni ravni prihaja do močnega siromašenja biotske raznovrstnosti, kar je posledica dejavnosti človeka, še posebej ekonomskega razvoja, zmanjševanja kulturne pestrosti, izginjanje plemen in narodov, hkrati z njimi pa tudi izginjanje zavesti o trajnostnem načinu življenja (Hlad in Skoberne, 2002: ix).

Konvencija o biotski raznovrstnosti zavezuje države podpisnice, da ohranjajo domorodne rastlinske in živalske vrste ter izboljšujejo njihove življenjske pogoje. Temeljni pogoj za ohranjanje biotske raznovrstnosti je ohranjanje stabilnosti ekosistemov in s tem njihove raznovrstnosti oz. narave v celoti. Le v takšnih razmerah se lahko obdržijo dovolj velike populacije posameznih vrst, ki so sposobne preživeti in se zdravo razmnoževati²⁸ (Urbanc-Berčič, 1998: 23).

Danes živeče vrste so verjetno samo med 2 in 4 % bitij, ki so kdaj živela na Zemlji. Današnja biotska raznovrstnost je odsev več milijonov let razvoja različnih življenjskih oblik. Okoli 11.000 vrst je pred izumrtjem. Stopnja izumiranja vrst je veliko večja, kot je naravno povprečje 2-3 vrste na leto, zato lahko govorimo o šestem množičnem izumiranju²⁹, katerega glavni vzrok je človek (hitra demografska rast človeške populacije, neenakomerna in čezmerna poraba naravnih virov in energije, globalno poseganje v biosfero) (Hlad in Skoberne, 2002: 5).

Biotska raznovrstnost prinaša mnoge neposredne in posredne koristi. Neposredne uporabne koristi: rastline in živali zadovoljujejo prehranske zahteve in s tem ponazarjajo najosnovnejšo vrednost biotske raznovrstnosti. Ocenjuje se, da je bilo le 7.000 od 270.000 opisanih rastlinskih vrst kultiviranih v prehrabene namene. Pred razvojem moderne medicine so vse biološko aktivne sestavine zdravil pridobivali le iz naravnih virov, kar velja še danes za velik del rastlinskega materiala. Ker so le redke zdravilne rastline kultivirane, so prostoživeče populacije zaradi čezmernega izkoriščanja resno ogrožene. Biotska raznovrstnost je pomemben potencial za odkrivanje novih zdravilnih snovi. Sem sodi tudi doživljajska in rekreacijska vrednost: rekreacija v ohranjenih naravnih ekosistemih in doživljanje narave, živali in rastlin sprošča ljudi (Hlad in Skoberne, 2002: 6-7).

Posredne uporabne (ekološke) koristi pa so naslednje: delujoči ekosistemi zagotavljajo ekološke procese, ki so osnova za delovanje človeške družbe in gospodarstva (zaščita tal pred spiranjem in erozijo, blaženje podnebnih sprememb, samočistilna funkcija voda, ustrezen življenjski prostor za živali in rastline idr.). Pravočasno upoštevanje vloge delujočih ekosistemov v okviru celovitega razvoja družbe zmanjšuje porabo sredstev za sanacijo nezaželenih posledic (Hlad in Skoberne, 2002: 8).

²⁸ Vsaj nekaj sto, pri nekaterih vrstah nakaj tisoč reproduktivnih osebkov.

²⁹ Ugotovili so pet pomembnejših izumiranja, in sicer v ordoviciju, devonu, permu, triasu in kredi.

Estetska, notranja (intrinzična) in kulturna vrednost se kaže v zavesti, da še obstajajo območja z ohranjeno naravo in visoko biotsko raznovrstnostjo, ki imajo vrednost sama po sebi. Kdor priznava naravi takšno vrednost, je pripravljen prispevati k ohranjanju narave. Človek potrebuje ohranjeno naravo tudi za vzpostavljanje psihičnega in fizičnega ravnotežja (Hlad in Skoberne, 2002: 8).

Vrste danes izginevajo hitreje, kot jih uspemo prepoznati, zato je v Konvenciji o biotski raznovrstnosti poudarjena naloga države podpisnice, in sicer mora država ugotoviti vrstno sestavo organizmov, ki živijo na njenem ozemlju, prepoznati ogrožene vrste in razglasiti območja zavarovane narave. Spodbuda k varovanju biotske raznovrstnosti so t. i. vroče točke planeta, ki označujejo območja s povečanim številom vrst na površino. Pregled stanja flore in favne v Sloveniji je pokazal, da spada tudi Slovenija med vroče točke. Na našem ozemlju je že prepoznanih 24.000 vrst, kar predstavlja več kot 1 % vseh znanih živečih vrst na Zemlji. Strokovnjaki predvidevajo, da na ozemlju Slovenije živi najmanj 50.000 vrst rastlin in živali (morda celo 120.000). Stopnja endemizma je glede na majhnost območja visoka, še posebej podzemeljskih živali, še vedno so primerne razmere za populacije rjavega medveda, risa in volka. Delež razpoložljivih sredstev za raziskave upada, zmanjšuje se število raziskovalcev, ki se ukvarjajo z razširjenostjo slovenske favne in flore. Razpoložljivi podatki o biotski raznovrstnosti so zdaj razpršeni po različnih institucijah in društvih, morali pa bi biti zbrani v državnem referenčnem centru za biotsko raznovrstnost. Podatki o ogroženosti kažejo na največjo ogroženost dvoživk in plazilcev, vendar pa za vse skupine niso narejene ocene ogroženosti. Najpomembnejši vzroki ogroženosti rastlinskih in živalskih vrst so spreminjanje življenjskega prostora, onesnaževanje in vpliv tujerodnih invazivnih vrst. Gradnja prometnega križa v Sloveniji bo, dolgoročno gledano, najbolj vplivala na drobljenje habitatnih tipov in oviranje komunikacijskih poti med populacijami. Najbolj so ogrožena mokrišča in suha travišča (Hlad in Skoberne, 2002: x).

Za Slovenijo je poleg izjemne rastiščne raznolikosti značilna tudi ohranjenost okolja. Obe kategoriji, raznolikost in ohranjenost, sta v primerjavi z ostalo Evropo tako nadstandardni, da nekateri govorijo celo o tem, da bi Slovenija kot celota morala postati evropski park.

(<http://www.mladina.si/tehdnik/200137/clanek/bled/>, 15. 3. 2003).

Za Slovenijo sta značilni pestra in sorazmerno dobro ohranjena narava ter krajina (bogata biotska in geološka raznovrstnost in krajinska raznolikost), kar je ena od prednosti naše države pred drugimi evropskimi državami. Poudarek varstvenih prizadevanj v preteklosti je bil predvsem na naravni dediščini in naravnih znamenitostih in manj na naravi kot celoti (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Krajinska pestrost je pogled na habitatne tipe s krajinskega vidika, pomen ohranjanja le-te poudarja Panevropska strategija biotske in krajinske pestrosti (sprejeta v Sofiji, 1995). S krajinskega stališča je Slovenija razdeljena na pet osnovnih regij (alpska, predalpska, subpanonska, kraška in primorska), v vsaki regiji pa so opredeljene izjemne krajine. Biotska raznovrstnost je tesno povezana s krajinsko pestrostjo. Krajina je izraz socialnih in ekonomskih razmer, gospodarske in politične spremembe (vstop v EU, liberalizacija prostorske politike) pa lahko vodijo v poenostavljanje in uniformiranje krajine. Neurejena politika urejanja prostora in neučinkovito izvajanje prostorske zakonodaje lahko skupaj z gospodarskimi razlogi povzročita izginjanje določenih habitatnih tipov in vrst (steljniki v Beli krajini, pašniki s kozolci) (Hlad in Skoberne, 2002: x).

Podlaga celovitemu vrednotenju narave so rdeči sezname rastlinskih in živalskih vrst. Gozdovi, ki pokrivajo 54,2 % našega ozemlja, so genska zakladnica, ki je v Evropi prava redkost. Tudi 900 tipov tal omogoča veliko pestrost organizmov, ki tvorijo tla in podpirajo njihovo rodovitnost (Urbanc-Berčič, 1998: 23-25).

Osnovna specifična cilja na tem področju sta:

BIO1) preprečiti zmanjševanje biotske raznovrstnosti na ravni ekosistemov (in habitatnih tipov), vrst (in habitatov) ter genomov (in genov),

BIO2) preprečiti nadaljnje ogrožanje naravnega ravnovesja zaradi neustreznega izkoriščanja rastlinskih in živalskih vrst

(<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Okvirni program do leta 2008:

Poskrbeti je potrebno za:

- koordinacijo regionalnih zavodov za varstvo naravne dediščine z upravnimi enotami v ministrstvih, ki skrbijo za upravljanje gozdov, lova in ribolova;

- krepitev upravljanja pri zavarovanih območjih z ustanavljanjem uprav;
- postopno povečanje zavarovanih območij na okoli 30 % državnega ozemlja;
- posebno strategijo, ki jo zahteva Ramsarska konvencija³⁰ in pripravo seznama ogroženih mokrišč;
- vključevanje v mednarodne programe s področja varstva narave (UNESCO) in projekte (mednarodni strukturni fond);
- umestitev v mednarodne standarde;
- poglobljanje sodelovanja v mednarodnih organizacijah in fondacijah (IUCN, WWF, Euronatur, Eurosite itd.);
- pripravo inventarjev naravnih vrednot;
- aktivno vključitev varstva dediščine v okoljsko politiko s ciljem zmanjšanja tveganj fizičnega propadanja dediščine zaradi onesnaževanja, v skladu z zahtevo Konvencije o varstvu stavbne dediščine in priporočili Odbora ministrov državam članicam Sveta Evrope (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Program ukrepov na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti in genskega potenciala do leta 2003 ter njegovo izvajanje do 2002 sta podana v tabeli 4. 3.

Tabela 4. 3.: Program ukrepov na področju biotske raznovrstnosti in genskega potenciala do 2003 ter njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti in ohranjanja naravnih vrednot:		
Izdelava strategije za ohranjanje biotske raznovrstnosti, krajinske pestrosti ter varstva naravnih vrednot (Strategija varstva narave, Nacionalna strategija in akcijski plan o biotski raznovrstnosti)	1998	2001 je bila izdelana Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji.
Vključevanje ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot v razvojne programe, plane in načrte urejanja prostora ter v programe, sektorske načrte in ukrepe rabe ali izkoriščanja naravnih dobrin ter v načrte in ukrepe varstva kulturne dediščine	trajna naloga	Poteka kontinuirano od 1996.
Zakonodaja:		

³⁰ Konvencija o močvirjih, ki imajo mednarodni pomen, zlasti kot prebivališča močvirskih ptic.

Ratifikacija mednarodnih konvencij (CITES ³¹ , Bonnska ³² , Bernska ³³ , Barcelonska ³⁴ in protokolov k tem in že ratificiranim konvencijam)	2003	CITES: 1999; Bonnska: 1998; Bernska: 1999; Barcelonska: 2002
Priprava zakona o ohranjanju narave in priprava podzakonskih predpisov k zakonu o ohranjanju narave	2002	Zakon je bil sprejet 1999, podzakonski predpisi se še sprejemajo.
Priprava zakona o varstvu kraških jam	2000	Predvidoma bo sprejet 2003, trenutno je v drugi obravnavi.
Priprava podzakonskih predpisov na osnovi zakona o varstvu kraških jam	2001	Še niso pripravljene.
Priprava zakona o visokogorju	2000	Zakon še ni sprejet.
Priprava oz. izdaja aktov o razglasitvah zavarovanih območij naravnih vrednot, ki so državnega pomena na osnovi prehodnih in končnih določb zakona o ohranjanju narave	2002	Akti so v pripravi.
Priprava oz. izdaja aktov o razglasitvah naravnih parkov (zlasti Kočevski, Notranjsko-Snežniški, Pohorski, Kozjanski, Kraški, Kamniško-Savinjski, Mura, Soča, Kolpa, Drava, Dragonja, Ljubljansko barje, Trnovski gozd, Goričko, Krakovski gozd) in drugih zavarovanih območij	2002	Aktivnosti potekajo pri vseh naravnih parkih, razen pri Trnovskem gozdu in Kamniško-Savinjskem parku.
Institucionalna krepitev:		
Vzpostavitev in vodenje registra naravnih vrednot	trajna naloga	Izdelana je celotna podatkovna baza.
Spremljanje stanja ohranjenosti narave (rastlinske in živalske vrste, habitati, ekološko pomembna območja, ekosistemi, gensko spremenjeni organizmi, naravne vrednote, geološka in geomorfološka dediščina)	trajna naloga	Postavitev celovitega sistema je predvidena za 2003.
Vodenje javne evidence območij, ki so pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti	trajna naloga	Javna evidenca je na spletu od leta 2000.
Kartiranje habitatnih tipov	2003	Izvedeno, vendar ni podatkov, kdaj.

³¹ CITES ali Washingtonska konvencija: Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami.

³² Konvencija o varstvu selitvenih prostoživečih živali.

³³ Konvencija o ohranjanju prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov.

³⁴ Konvencija o varstvu Sredozemskega morja in obalnega območja.

Kartiranje tipov krajine	2003	Zaključena je študija o vrednotenju krajin.
Inventariziranje tipov mokrišč in naravnih vrednot	2003	2000 je bila zaključena inventarizacija mokrišč, inventarizacija naravnih vrednot pa še poteka.
Vzpostavitev in dopolnjevanje rdečih seznamov ogroženih rastlinskih in živalskih vrst	2003	2002
Vzpostavitev in delovanje upravne, strokovne, upravljalvske (za zavarovana območja), nadzorne in inšpekcijske službe za področje ohranjanja narave	2003	1999 je bila vzpostavljena pravna podlaga, 2002 je začel delovati Zavod RS za varstvo narave.
Investicije in tehnični ukrepi:		
Infrastrukturalna oprema naravnih parkov (infocentri, parkovne poti, oznake)	2003	Se izvaja kontinuirano.
Vzpostavitev in vzdrževanje genskih bank ter drugi ukrepi za ohranjanje biotske raznovrstnosti	2003	Delujeta slovenska rastlinska genska banka in genska banka pasem domačih živali.
Ureditev in vzdrževanje azilov za prosto živeče avtohtone in alohtone živali (konvencija CITES)	2003	2002
Ekološka sanacija Škocjanskega zatoka	2003	1999 je bil sprejet ustrezen odlok, 2002 pa ureditveni načrt za območje rezervata.
Odkup nepremičnin na zavarovanih območjih, območjih naravnih vrednot ter odkup območij, ki so pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti	trajna naloga	To poteka od sprejetja ZON.
Izvajanje akcij in intervencij s področja varstva narave (fizična zaščita kraških jam in drugih naravnih vrednot, sanacije dreves ipd.)	2003	Od 1999 je bilo takšnih intervencij okoli 100.
Izvajanje tehničnih ukrepov za izboljšanje stanja ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih življenjskih prostorov (zgraditev biokoridorjev preko prometnic, ponovno naseljevanje vrst)	2003	Se izvaja kontinuirano, ni podatkov, od kdaj.
Renaturacija uničenih ali poškodovanih naravnih vrednot	2003	Se izvaja kontinuirano, ni

ter območij, ki so pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti		podatkov, od kdaj.
Izvajanje pogodbenega varstva	2003	Se izvaja, ni podatkov, od kdaj.
Odškodnine za škodo, ki jo povzročijo zavarovane živalske vrste ter preventivni ukrepi	trajna naloga	Se izvaja kontinuirano, ni podatkov, od kdaj.
Raziskovanje:		
Raziskave za izvajanje ukrepov varstva narave	trajna naloga	Kontinuirano se izvaja od 1999.
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Vključevanje vsebin varstva narave v šolske in izobraževalne programe	trajna naloga	Se izvaja kontinuirano, ni podatkov, od kdaj.
Populariziranje varstva narave s publikacijami, razstavami, priznanji in drugimi promocijskimi sredstvi ter ostale aktivnosti za naravovarstveno ozaveščanje ljudi (naravovarstveno usposabljanje)	2003	Se izvaja kontinuirano od 1994.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Za področje biotske raznovrstnosti in genskega potenciala velja, da se večina aktivnosti izvaja po predvidenem načrtu. Četrtnina ukrepov je bila izvedena pred postavljenim rokom v NPVO, četrtnina predvidenih ukrepov pa zamuja ali so ustrezni predpisi še v pripravi, čeprav bi morali biti že sprejeti. Če to povežemo z našo hipotezo, lahko trdimo, da na tem področju večina predvidenih aktivnosti poteka po načrtu. Osrednjo vlogo imajo mednarodne konvencije, ki so bile ratificirane pred zastavljenim rokom, kar priča o pomembnosti biotske raznovrstnosti in genskega potenciala za Slovenijo. Izrecno navedenih direktiv EU glede ukrepov na tem področju v Poročilo o stanju okolja 2002 ni bilo zaslediti, kar bi lahko povezali s tem, da je biotska raznovrstnost v EU že bila okrnjena.

4. 8. DRUGA PODROČJA POLITIKE OKOLJA

4. 8. 1. Varstvo zraka in podnebja

Podnebje je posledica kompleksnih mehanizmov, ki delujejo na globalni in lokalni ravni. Znano je, da se je podnebje v zgodovini spreminjalo. Del tega je tudi biosfera, na katero je

vplivala sprememba iz prvotno metanskega ozračja v atmosfero, bogato s kisikom, kar je omogočilo razvoj višjih oblik življenja (Tomšič in Urbančič, 2000: 163).

Energetska kriza 1973-1986 je bilo obdobje učenja, predvsem za razvite zahodne države. Sprožila so jo pričakovanja o skorajšnji porabi zalog nafte, ki pa so se izkazala za napačna zaradi sprememb v porabi, zaradi novih najdb nafte in zemeljskega plina ter novih tehnologij pridobivanja. Ob prelomu tisočletja je energetska perspektiva boljša, razmerje med odkritimi zalogami in letno porabo je ugodnejše, na kar je vplivala zmanjšana poraba v državah nekdanjega vzhodnega bloka in zastoj porabe v tretjem svetu. Do 2010 se predvideva, da se bosta ponudba in povpraševanje po energiji spet tesno približala. Globalno omejevanje porabe fosilnih goriv je kolektivno-strateški motiv. Jedrski lobi podpira kiotski proces, proti njegovemu uveljavljanju pa imajo večji vpliv lobiji fosilnih goriv, predvsem premogovniški (Tomšič in Urbančič, 2000: 164-168).

Slovenija je podpisala Okvirno konvencijo Združenih narodov o klimatskih spremembah, sprejeta 1992 v Riu de Janeiru in jo 1995 tudi ratificirala. 1997 se je v Kiotskem protokolu obvezala k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov za 8 % glede na leto 1986, ko so bile emisije najvišje. Ciljno obdobje zmanjšanja je od leta 2008 do 2012. Zaradi praktičnih zadržkov pa Slovenije ni med vodilnimi državami gibanja proti podnebnim spremembam. Med razlogi so tudi morebitni stroški, povezani s spremembami v gospodarjenju in ravnanju. Doslej sicer še ni dokazano, da bi optimalno izvajanje programa zmanjšanja emisij neugodno vplivalo na gospodarski in družbeni razvoj Slovenije, možno je celo, da bodo prevladali pozitivni učinki razvojnih spodbud (Tomšič in Urbančič, 2000: 167).

Vstop v EU bo za Slovenijo najpomembnejša spodbuda za sodelovanje v procesu omejevanja klimatskih sprememb, ker je v EU na tem področju vodilna. Obveza EU za zmanjšanje emisij je enaka slovenski, nekatere države pa so se odločile za znatno večje zmanjšanje od drugih držav (Nemčija za 25 %) (Tomšič in Urbančič, 2000: 168).

V Sloveniji bo zmanjševanje emisij zelo zahtevno, predvsem v prometu, ker se poraba goriv (CO₂) in drugih emisij (N₂O) v zadnjem obdobju izjemno povečuje³⁵. V teh razmerah so zelo pomembni t. i. ukrepi brez obžalovanja – ukrepi, katerih posledica so poleg zmanjšanja

³⁵ V zadnjih petih letih se je poraba goriv v prometu povečala za 90 % in je zdaj dvakrat večja kot pred desetimi leti.

emisij toplogrednih plinov tudi druge koristi, npr. ekonomske (Tomšič in Urbančič, 2000: 169).

V zadnjih letih se je onesnaževanje zraka iz stacionarnih virov sicer znatno zmanjšalo, povečalo pa se je onesnaževanje zaradi prometa. S postopnim oživljanjem industrijske dejavnosti se bodo ponovno povečevale emisije iz teh virov, zato je osnovna usmeritev za naslednjih deset let oblikovanje ukrepov za sočasno obvladovanje stacionarnih in mobilnih izvorov onesnaževanja zraka. Dolgoročna naloga na področju kakovosti zraka je učinkovita zaščita ljudi pred zdravstvenimi tveganji zaradi onesnaženega zraka³⁶ in zmanjševanje emisij toplogrednih plinov (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

V obdobju do leta 2008 so prednostni cilji na področju varstva zraka sledeči:

-
- ZR1) zmanjševanje onesnaževanja zraka iz industrijskih virov,**
 - ZR2) zmanjšanje emisij iz termoelektrarn,**
 - ZR3) obvladovanje onesnaževanja zraka zaradi prometa,**
 - ZR4) zmanjševanje emisij iz individualnih in skupinskih (kotlovnice) kurišč v naseljih,**
 - ZR5) zmanjševanje vzrokov za pojav fotokemijskega smoga in troposferskega ozona,**
 - ZR6) odprava uporabe snovi, ki ogrožajo ozonski plašč (ODS),**
 - ZR7) zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (Kioto),**
 - ZR8) obvladovanje problemov onesnaževanja zraka na velike razdalje.**
-

Pogoji za doseg zastavljenih ciljev pa so naslednji:

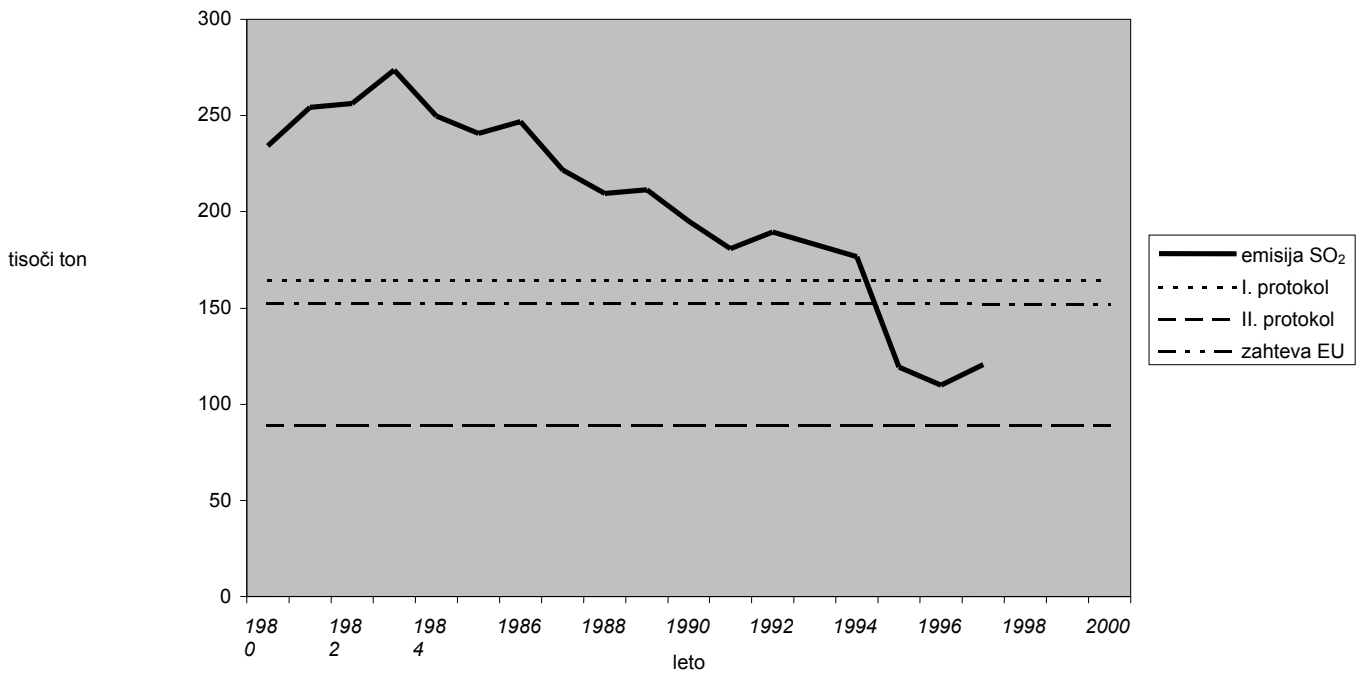
- priprava dolgoročne strategije za varstvo zraka,
- priprava programa za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov,
- izpolnitev prevzetih mednarodnih obveznosti (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003):

1. Konvencija Združenih narodov o onesnaževanju zraka na velike razdalje preko meja, ki vsebuje več protokolov. Slovenija je sprejela obveznosti za zmanjšanje emisije SO₂ po **drugem žeplovem protokolu**, kar pomeni zmanjšanje letne emisije SO₂ do 2003 na skupno 93.000 ton, do leta 2010 pa na 70.000 ton. Emisija v letu 1997 je znašala 120.391

³⁶ Mejne vrednosti Svetovne zdravstvene organizacije postanejo obvezne za vse članice EU po letu 2000.

ton. Smernica EU predvideva zmanjšanje za 35 % od leta 1980 do leta 2000, kar je Slovenija dosegla v letu 1996 (glej graf 4. 4.).

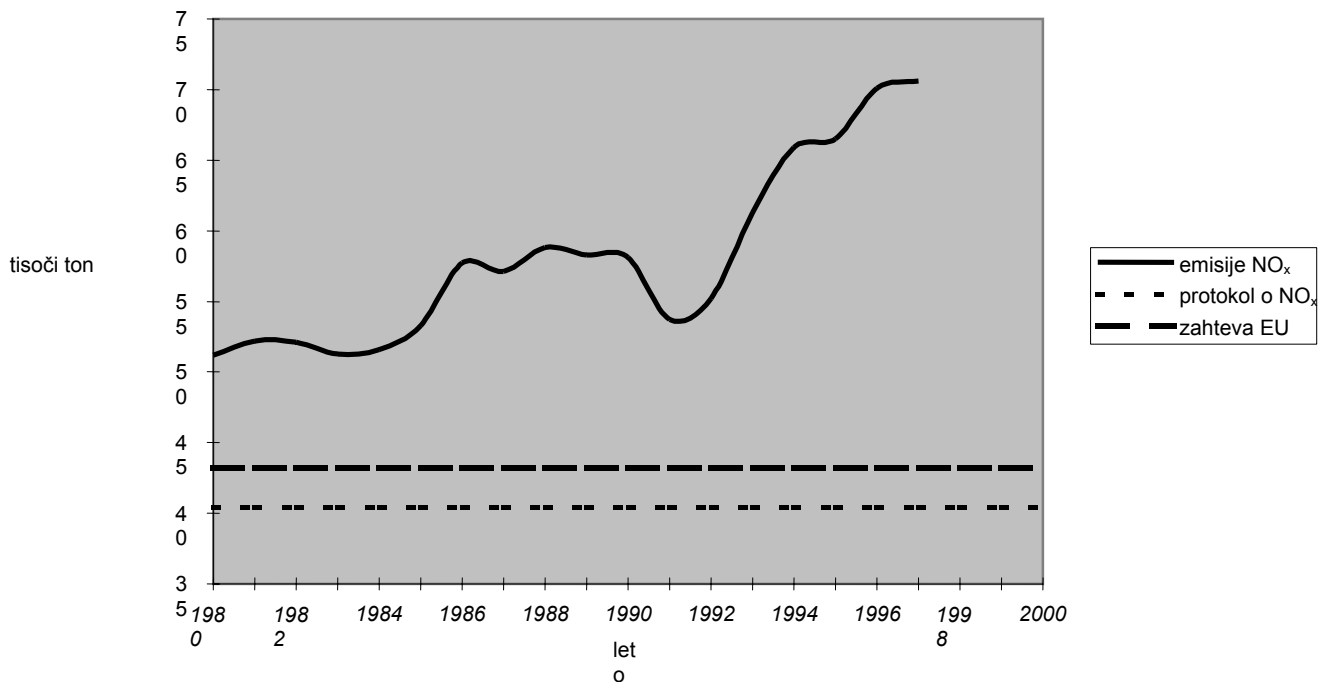
Graf 4. 4.: Emisije SO₂ v letih od 1980 do 1997

Vir: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003

Protokol o lahkih ogljikovodikih predvideva do leta 1999 30-odstotno zmanjšanje glede na leto 1988. Slovenija protokola še ni podpisala, pomenil pa bi omejitev emisij hlapnih organskih snovi na 24.500 ton (zadnji izračun emisije je bil narejen za leto 1990 in je znašal 35.000 ton) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

V pripravi je **protokol o dušikovih oksidih in sorodnih snoveh**, ki bo omejeval škodljive učinke zakisljevanja, fotokemičnega smoga in eutrofikacije. Pričakovati je, da bomo morali zmanjšati emisije NO_x za vsaj 30 % glede na leto 1987, kar pomeni dovoljeno letno emisijo 40.000 ton (v letu 1997 je znašala emisija NO_x 70.600 ton). EU pa je predpisala zmanjšanje emisije za 30 % v obdobju 1990-2000 (glej graf 4. 5.).

Graf 4. 5.: Emisije NO_x v letih od 1980 do 1997

Vir: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003

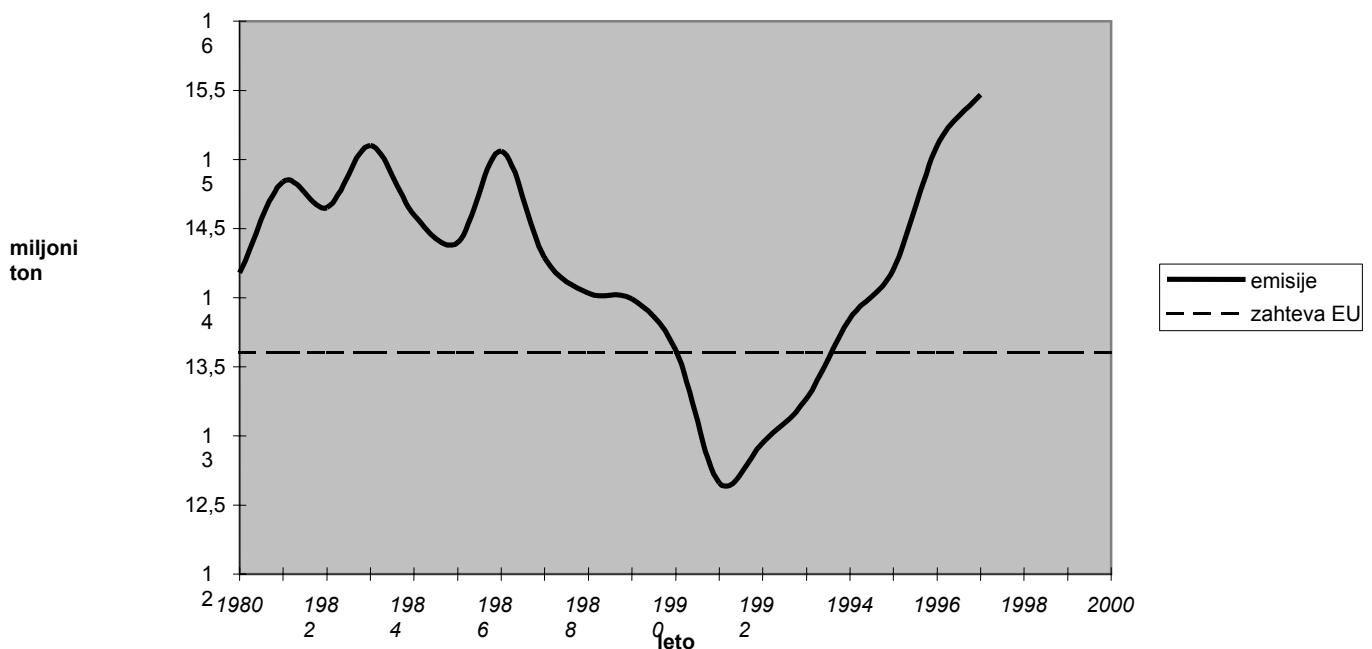
2. Konvencija o spremembi podnebja. Kiotski protokol nalaga državam zmanjševanje emisij toplogrednih plinov. Obveznost Slovenije po tem protokolu je zmanjšati emisije toplogrednih plinov (CO₂, CH₄, N₂O, HFC, PFC in SF₆) v povprečju za 8 % v obdobju 2008–2012 glede na referenčno leto 1986. Od leta 1991 emisije CO₂ zaradi porabe fosilnih goriv naraščajo, tako da so leta 1997 dosegle 15,5 milijona ton. Cilj EU na tem področju je stabilizacija emisij CO₂ na ravni iz leta 1990 do leta 2000 ter njihovo nadaljnje zmanjševanje po letu 2000³⁷ (glej graf 4. 6.) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Projekcije kažejo, da bodo brez dodatnih ukrepov emisije zaradi porabe fosilnih goriv v letu 2010 glede na stopnjo gospodarske rasti med 15 in 19 milijonov ton CO₂. Za

³⁷ Pred kratkim je EEA sporočila, da je bila izmerjena emisija toplogrednih plinov lani za odstotek višja kot leta 2000, kar pomeni, da bo EU težko držala obljubo, ki jo je dala s podpisom Kiotskega protokola. Eden glavnih vzrokov za povečano emisijo plinov je izjemno mrzla zima, zaradi česar so gospodinjstva porabila več fosilnih goriv. Povečal se je tudi promet, za proizvodnjo električne energije so porabili več fosilnih goriv. Emisijo plinov so najbolj omejili v Luksemburgu in Nemčiji, več kot polovica članic pa ni naredila ničesar za zmanjšanje emisij (<http://www.evropska-unija.si/novica.php?id=812>, 11. 6. 2003).

zadostitev obveznostim iz Kiotskega protokola bo potrebno pripraviti celovit program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, ga izvajati hkrati s spremljanjem učinkov ter periodično novelirati, predvsem pa bo potrebno izkoristiti možnosti zmanjševanja tudi drugih toplogrednih plinov (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Graf 4. 6.: Emisije CO₂ v letih od 1980 do 1997

Vir: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003

3. Montrealski protokol o opustitvi snovi, ki škodljivo vplivajo na ozonski plašč.

Potrebno bo:

- uveljavljanje pogojev za zamenjavo ekološko nesprejemljivih surovin³⁸ in nadaljevanje izločanja okolju ali zdravju nevarnih snovi³⁹ iz uporabe,
- spodbujanje učinkovite in varčne rabe energije vseh vrst, kar bo zagotovljeno predvsem z ustrežno ceno energije (vključno s stroški varstva okolja), ugodnejšimi

³⁸To so predvsem snovi, ki povzročajo kisli dež (SO₂, NO_x), tanjšajo ozonski sloj (CFC, haloni, halogenirana topila), toplogredni plini (CO₂, metan ...), težko razgradljive organske snovi (dioksini, pesticidi), nekatere težke kovine, azbest itd.

kreditu pri energetsko učinkovitejših investicijah ipd. Individualno varčevanje z energijo bo potrebno spodbujati z izboljšavami pri izolaciji zgradb, spodbujanjem kogeneracije⁴⁰ ipd. Bolje bo treba tudi izkoristiti možnosti uvajanja sistemov zagotavljanja kakovosti (ISO 9000) in varstva okolja (ISO 14000),

- uvajanje daljinskega ogrevanja in plinifikacija ter uvajanje ekološko kvalitetnih goriv,
- povečevanje deleža obnovljivih virov energije (vodne energije, energije sonca in vetra, hidrotermalne energije, lesa, biomase ter odpadkov), pri tem pa skrbno upoštevati princip trajnostnega razvoja izkoriščanja teh virov⁴¹. Pospeševati bo potrebno gradnjo zbiralnikov sončne energije (predvsem v privatnem sektorju in v turizmu), uporabo lesa in lesnih odpadkov za kurjenje, izkoriščanje deponijskega plina itd. (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Energetska oskrba iz NEK: ob zanesljivem dosedanjem obratovanju, omejenih rezervnih zmogljivostih drugih energetskih virov in malo verjetnemu zmanjšanju porabe energije ni realno pričakovati predčasne ustavitve delovanja te elektrarne⁴². Njena ustavitev bi namreč povzročila potrebo po nadomestni energiji iz fosilnih goriv, kar pa bi povečalo onesnaževanje zraka s CO₂, NO_x idr. ter otežkočilo izpolnjevanje mednarodnih obveznosti (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Program ukrepov na področju varstva zraka in podnebja do 2003 ter njegovo izvajanje do 2002 sta prikazana v tabeli 4. 4.

Tabela 4. 4.: Program ukrepov na področju varstva zraka in podnebja do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika na področju varstva zraka in podnebja:		
Izdelava nacionalne strategije varstva zraka	2000	Strategija ni predvidena.
Izdelava nacionalnega programa zmanjševanja emisij	1999-2002	Program naj bi bil sprejet

³⁹V Sloveniji jih že zamenjujejo povsod tam, kjer je prisotna mednarodna trgovina (izločanje škodljivih CFC iz hladilnikov, izločitev vsebnosti živega srebra iz baterij, azbesta iz raznih izdelkov splošne rabe ipd).

⁴⁰ Sočasna proizvodnja električne energije in toplote.

⁴¹ Hidroenergija trenutno predstavlja 24 % porabljene energije, z izgradnjo verige savskih elektrarn in malih hidroelektrarn (tudi zasebnih) pa bi se ta delež lahko povzpел na 30 % sedanje potrošnje, ki naj bi ostala nespremenjena.

⁴² Nuklearna elektrarna Krško zagotavlja okrog 34 % sedanje porabe elektrike v Sloveniji.

toplogrednih plinov, uvajanje in spremljanje učinkov ukrepov ter priprava nacionalnih poročil		2003, MOP je 2002 izdelal prvo poročilo.
Izdelava programa za ukrepanje v primeru prekoračitve alarmnega praga zaradi emisij na izbranih odsekih avtocestnega omrežja	2000	Se še ne izvaja.
Izdelava programov zmanjšanja emisij strupenih in toplogrednih plinov prometa na urbanih območjih, medkrajevnem in tranzitnem prometu ter iz energetike in industrije	2002	2003
Ukrepi na področju zakonodaje in financiranje:		
Uvedba sodobnih (EU) tehničnih standardov za nova vozila	že izvedeno	Uvedba je potekala od 1998-2002.
Harmonizacija emisijsko/imisijskih predpisov z EU	2000	Že izvedeno, vendar ni podatkov, kdaj.
Priprava predpisa o emisijah s farm	2002	Predpis bo sprejet po poenotenju EU na tem področju.
Uvedba taks za onesnaževanje zraka iz industrijskih virov	rok ni opredeljen	Takse so bile uvedene 1996, spremenjene pa 2002.
Sprejem predpisa o obveznem zajemanju, zbiranju, regeneriranju in odstranjevanju ODS ⁴³	2003	2001
Priprava standardov za izkoristke in emisije novih in sedanjih malih kurilnih naprav	2000	2001
Priprava standardov za toplotno prehodnost stavb in sistema za njihovo uveljavljanje pri gradnji novih objektov in renovaciji sedanjih stavb	1999	2002
Ureditev statusa neodvisnih proizvajalcev električne energije iz obnovljivih ali njim podobnih virov (kogeneracija) za spodbujanje učinkovite pretvorbe primarne energije	1999	Predpisi so bili sprejeti v obdobju 1999-2002.
Revizija cenovne politike na področju javnega ogrevanja in okoljsko sprejemljivejših energentov	2002	Vse pristojnosti so vezane na lokalne skupnosti.
Institucionalna krepitev:		
Okrepitev službe katastra in bilance emisij	2001	2002 je bil zaposlen eden

⁴³ ODS: ozonu škodljive snovi.

		na novo, 2003 bosta predvidoma dva.
Spremljanje učinkov ukrepov za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov in njihova novelacija	trajna naloga	predvidoma 2003
Posodobitev imisijskega monitoringa	2001	Projekt je potekal od 1998 do 2002 v okviru projekta Phare.
Investicije in tehnični ukrepi:		
Ekološka sanacija bloka pet v termoelektrarni Šoštanj	poteka	Poteka.
Čiščenje dimnih plinov v industriji	2005	Se izvaja kontinuirano od 1999.
Nadaljevanje programa zamenjave premoga z zemeljskim plinom	2005	Se izvaja kontinuirano od 1999.
Investicije za spodbujanje prevoza blaga po železnici	2010	Ni podatkov.
Ukrepi za zmanjšanje emisij CFC	rok ni opredeljen	Projekt je potekal 1994-1998.
Ukrepi za zmanjšanje emisij NO _x , NH ₃ , VOC, CH ₄ , CO ₂	rok ni opredeljen	Ni podatkov.
Zmanjšanje emisij težkih kovin	rok ni opredeljen	Ni podatkov.
Vzpostavitev obratovalnega monitoringa pri prioriternih onesnaževalcih	2000	Potekala je v letih 2000-2002.
Vzpostavitev sistema zbiranja in regeneracije CFC, HCFC in HFC	rok ni opredeljen	Osnetek pravilnika za ta sistem je v pripravi.
Raziskovanje:		
Rajonizacija Slovenije glede na onesnaženost zraka	2000	1999-2002
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Usposabljanje za pravilno ravnanje s hladivi v hladilni in klimatizacijski tehniki	trajna naloga	Se izvaja od 1997.
Informiranje in izobraževanje javnosti v zvezi z regeneracijo ODS in o posledicah izpuščanja ODS v ozračje	trajna naloga	Se izvaja od 2001.
Informiranje in izobraževanje javnosti za varčno rabo energije in varstvo okolja (industrija, javni sektor, širša javnost) (publikacije, razstave in druga promocijska sredstva)	trajna naloga	Ni podatkov.
Usposabljanje upravljavcev kotlarn, konstruktorjev,	trajna	Izvaja se kontinuirano od

projektantov	naloga	1996.
--------------	--------	-------

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Pri izvajanju ukrepov na področju varstva zraka in podnebja nekateri časovni roki za izvedbo ukrepov niso opredeljeni že v NPVO, nekaj podatkov pa manjka tudi pri uresničevanju aktivnosti. Približno polovica ukrepov se izvaja po načrtu, polovica pa zamuja. En ukrep je bil izveden pred rokom, en ukrep pa bo sprejet po poenotenju evropske zakonodaje na tem področju. Glede na našo hipotezo lahko trdimo, da se ukrepi izvajajo deloma po načrtu, deloma pa ne. Tu je jasno vidno, da ne gre za prednostno področje. Vloga EU je zelo pomembna, saj je na tem področju med vodilnimi na svetu, kar se kaže tudi v njenih direktivah.

4. 8. 2. Tla in gozd

Tla so naravni vir, potreben za pridelavo hrane, industrijskih surovin in pridobivanje energetskih virov, pa tudi naravna vrednota. Kot naravni vir, naravna vrednota in kot nosilec prostora so za obstoj in razvoj človeštva nenadomestljiva. Cilj gospodarjenja s tlemi je zagotoviti ravnovesje med naravnimi danostmi tal in ukrepi za ustrezno življenje človeka. Trajnostni razvoj zahteva ohranitev in varovanje vseh funkcij tal v kopenskih ekosistemih, tako naravnih kakor grajenih (antropogenih), saj so spremembe v tleh pogosto neobnovljive. Ohranjanje kmetijskih tal in gozda sta torej dolgoročnega strateškega pomena za ohranjanje plodnega potenciala slovenskih tal in proizvodno/reprodukcijske sposobnosti gozdov (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Življenjska moč gozda je v njegovi prostranosti ter v tisoč in več tonah žive snovi na hektar (v primerjavi s poljem, na katerem je le malo mesecev na leto nekaj ton biomase). V preteklosti je v Sloveniji gozd na krasu izginil, delež gozdov se je nasploh zelo zmanjšal in gozdna tla so bila izkoriščena za druge namene, zato so nastali mnogi hudourniki, plazoviti bregovi, ogrožene so doline in kotline. Takšne razmere so prevladovale do sredine prejšnjega stoletja, potem pa je nastopilo obdobje prizadevanj, da bi se gozdu vrnila njegova naravna moč in vloga. Za ta spoznanja je zaslužna gozdarska stroka. Začel se je uveljavljati spoštljiv odnos do gozda in narave. Gozdovi so se začeli popravljati, gozdno okolje bolj urejati. Zakon o

gozdovih je 1949 uvedel naravi primerno ravnanje z gozdom. Prekinil je golosečno gospodarjenje in uveljavil negovalno poseganje v gozd. Opustilo se je uničujoče steljarjenje v gozdovih in prekinila se je paša v gozdovih. Poseganje lastnikov v gozdove je bilo omejeno in strokovno usmerjeno. Našteti ukrepi, ki so v nekaj desetletjih dokazali uspešnost načrtnega gozdarjenja, so bili slovenska izjema v sodobnem svetu, zato so te izkušnje začele prevzemati tudi druge države. 1994 so tudi v ZDA prepovedali golosek (Mlinšek, 1998: 29-30).

Gozdovi so bistveni za ohranitev oblik življenja in za gospodarski razvoj. So vir lesa, hrane ter zdravil in bogata skladišča bioloških proizvodov, med katerimi jih veliko sploh še ni odkritih. Delujejo kot zbiralniki vode in ogljika, ki bi sicer, sproščen v atmosferi v obliki CO₂, deloval kot toplogredni plin. V gozdovih domuje tudi veliko število prostoživečih vrst. V Sloveniji je bil leta 1993 sprejet zakon o gozdovih, katerega cilj je zagotovitev sonaravnega ter večnamenskega gospodarjenja z gozdovi. V Državnem zboru je bil že sprejet program razvoja gozdov v Sloveniji, s katerim so določeni nacionalna politika sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, usmeritve za ohranitev in razvoj gozdov ter pogoji za njihovo izkoriščanje (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Osnovni cilji do leta 2008 so:

-
- TLA1) omejiti kemično onesnaževanje tal in izvesti nujno sanacijo,**
TLA2) omejiti fizikalno degradacijo tal (zbitost, erozijo ...),
TLA3) omejiti nadaljnjo degradacijo gozdnih tal.
-

Pogoji za dosego teh ciljev so naslednji:

- ker trenutno poznamo podatke o onesnaženosti tal le za okoli 8 % ozemlja, je prednostnega pomena zaključiti raziskave onesnaženosti tal,
- izvedba programov za sanacijo prekomerno onesnaženih tal,
- vzpostavitev informacijskih in ekspertnih sistemov o onesnaženosti tal ter njihovi optimalni rabi,
- stabilne razmere za spremljanje učinkov onesnaženega zraka, ki imajo negativen vpliv na gozdne ekosisteme,
- vzpostavitev in vzdrževanje genskih bank in karakterizacija genske raznolikosti v gozdnih ekosistemih,

- ohranjanje neokrnjenih velikih ekosistemov gozda in zagotavljanje usklajene rabe gozdnega prostora med gozdarstvom, kmetijstvom, vojsko, prometom, vodnim in elektro gospodarstvom idr. (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Program ukrepov na področju varstva tal in gozda do leta 2003 in njegovo izvajanje do 2002 sta opisana v tabeli 4. 5.

Tabela 4. 5.: Program ukrepov na področju varstva tal in gozda do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika na področju varstva tal in gozda:		
Priprava programa za sanacijo onesnaženih tal	2000	1999, 2000
Revizija in dopolnitev resornih programov za področji kmetijstva in gozdarstva v skladu z usmeritvami NPVO (kmetijsko-okoljski program)	2000	2001
Zakonodaja in financiranje:		
Priprava in sprejem predpisa državnega monitoringa tal	2001	Predvidoma 2004, ko bo EU sprejela nove direktive s to problematiko.
Priprava in sprejem predpisa dobre kmetijske prakse	2000	2000
Zakon o ekološkem kmetovanju	1999	2001
Institucionalna krepitev:		
Oblikovanje medresorske delovne skupine za zagotavljanje integracije načela sonaravnosti v kmetijstvu	1999	Skupina je bila oblikovana, vendar ni podatkov, kdaj.
Vzpostavitev baze podatkov o emisijah snovi v tla in stanju onesnaženosti tal	2000	Baza je bila vzpostavljena, vendar ni podatkov, kdaj.
Raziskovanje:		
Analiza vzrokov spreminjanja kmetijskih zemljišč s predlogom ukrepov	2000	Analiza ni bila narejena.
Nadaljevanje raziskav onesnaženosti tal (Koroška, Zasavje, Šaleška dolina, območje Maribora idr.) s predlogom	2003	2000 se je zaključila raziskava na področju

programa ukrepov nujnih sanacij		Maribora, Zasavja in Jesenic, nadaljnje raziskave pa so potekale do 2002.
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Izvedba izobraževalnih kmetijsko okoljskih programov v kmetijstvu	trajna naloga.	Izobraževanje je bilo izvedeno, vendar ni podatkov, kdaj.
Izdaja poljudnih publikacij o rabi tal, sonaravnem kmetovanju, smotrni uporabi gnojil in fitofarmaceutskih sredstev	trajna naloga.	Izdani sta bili dve publikaciji, vendar ni podatkov, kdaj.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Večina aktivnosti na področju varstva tal in gozdov poteka ali po predvidenem načrtu ali z manjšo zamudo, vendar tudi manjkajo podatki o letu začetka izvajanja ukrepa. To področje temelji na direktivah EU, pomembno pa je tudi sodelovanje v okviru EIONET. En ukrep zamuja zaradi čakanja na nove evropske direktive. EU ima torej tudi tu temeljni vpliv, čeprav v enem primeru deluje zaviralno. V povezavi z našo hipotezo lahko trdimo, da se NPVO na tem področju večinoma uresničuje po načrtu, vloga EU pri tem pa je bistvena.

4. 8. 3. Hrup

Zunanje okolje Slovenije je zmerno obremenjeno s hrupom. Hrup povzroča nevroze, nemir, utrujenost, slabo počutje, deluje pa tudi na kardiovaskularni sistem⁴⁴. Učinki so jasno izraženi pri jakosti nad 50 dB (decibeli). Glavni viri hrupa so: cestni in železniški promet, proizvodne dejavnosti in drugi viri (gradbena mehanizacija, zabavišča). Najpomembnejši vir hrupa je promet (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Raziskave obremenjenosti prebivalstva s hrupom, ki so bile opravljene v nekaterih državah OECD, kažejo, da hrup cestnega prometa moti 63 % prebivalcev, hrup industrije in obrti 20 %

⁴⁴ Povezavo med hrupom in vplivi na zdravje je težko dokazati, razen v primerih, ko je jakost taka, da ima jasen neposreden vpliv na zdravje. Hrup nizkih jakosti vpliva na kvaliteto življenja, odzivnost pa je izrazito subjektivna.

prebivalcev, hrup letalskega prometa 14 %, hrup hišnih naprav 8 %, hrup železniškega prometa pa moti 6 % prebivalcev (Volovšek, 1994: 565).

Poleg hrupa v zunanjem okolju je pomemben hrup v notranjih prostorih⁴⁵, saj človek preživi v zaprtih prostorih več kot 90 % vsega časa. Po priporočilih Svetovne zdravstvene organizacije naj ta hrup ne bi presegal 30 dB. Po nekaterih ocenah je takemu hrupu izpostavljeno okrog 6 % ljudi (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Najbolj učinkovit ukrep proti hrupu je zmanjševanje emisij virov hrupa. Uveljavljeno je spoznanje, da sta tišja proizvodnja in tišji izdelek kakovostnejša – manjša emisija hrupa pomeni večjo kakovost. Zaostren odnos do hrupa odsevajo zahteve EU za omejevanje zvočne emisije strojev (za proizvodne stroje velja omejitev ravni hrupa na 85 dB na delovnem mestu). Približne ocene iz naše industrije pred leti kažejo, da je okrog 13 % zaposlenih v neposredni proizvodnji obremenjenih s hrupom nad 90 dB, okrog 30 % pa s hrupom nad 80 dB (Gspan, 1994: 561).

Prednostna cilja do 2008 sta:

HR1) zmanjšati hrup zaradi cestnega prometa,

HR2) zmanjšati hrup iz ostalih virov.

Pogoji za izpolnjevanje ciljev:

- oblikovanje politike ter sprejem predpisov s področja varstva pred hrupom, vzpostavitev katastra virov hrupa ter monitoringa stanja, opredelitev območij varstva ter obremenjenosti s hrupom;
- dosledno aktivno in pasivno varovanje pred hrupom ob vseh novogradnjah (ceste, železnice, stanovanjske soseske);
- upoštevanje tehničnih zahtev pri nabavi novih vozil, gradbene mehanizacije, proizvodnih naprav;
- zaščita bivalnih sosesk s protihrupnimi ukrepi (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

⁴⁵ NPVO obravnava hrup le v zunanjem okolju

Program ukrepov na področju varstva pred hrupom do leta 2003 in njegovo izvajanje do 2002 sta predstavljena v tabeli 4. 6.

Tabela 4. 6.: Program ukrepov na področju varstva pred hrupom do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika na področju varstva pred hrupom:		
Priprava strategije varstva pred hrupom	2003	Strategija še ni celostna.
Zakonodaja:		
Vzpostavitev sistema predpisov (emisijskih, imisijskih, tehničnih)	2000	Emisijski predpisi so bili sprejeti 1995, 2001 in 2002, ostale je potrebno uskladiti z evropskimi direktivami do konca 2003.
Institucionalna krepitev:		
Kadrovska in ekspertna krepitev resornih ministrstev za področje varstva pred hrupom (kadrovska krepitev resornega ministrstva ter inšpekcijskih služb, vzpostavitev in vzdrževanje katastra, postavitve in vzdrževanje karte hrupa idr.)	2003	Vzpostavlja se kataster hrupa, meritve se izvajajo.
Raziskovanje:		
Izvajanje pilotnih raziskav obremenjenosti ter za zmanjšanje hrupa v naravnem in bivalnem okolju	redna naloga	Izvaja se kontinuirano.
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Priprava izobraževalnega programa za sistematično izobraževanje delavcev v nadzornih ter upravnih službah na državni in lokalni ravni	1999	Poteka redno izobraževanje.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Ukrepev na področju hrupa je v primerjavi z drugimi področji relativno malo, kar dokazuje, da to področje ni prednostno. Od petih aktivnosti se dve redno izvajata, ostale tri pa zamujajo pri implementaciji. Naša hipoteza pravi, da se NPVO uresničuje pravočasno predvsem zaradi vpliva EU. To za področje hrupa ne drži popolnoma, saj več aktivnosti pri izvajanju zamuja kot pa je pravočasnih. Tudi to področje temelji na prilagajanju evropskim direktivam.

4. 8. 4. Sevanja

Ionizirna sevanja

Človek živi s sevanjem, odkar obstaja, ker je obsevan iz vesolja in tal. V telo vnašamo radioaktivne snovi s hrano, z vodo in z vdihavanjem, zato ne moremo trditi, da v naravi prisotno sevanje človeku ni celo koristno. Škodljivo pa je lahko povečano obsevanje, ki ga prispeva človekova dejavnost. Radioaktiven je ves planet, ker so v Zemljini skorji številni nestabilni radioaktivni izotopi kemijskih elementov. Pri sevanju se vedno sprošča energija. Pojav spontanega razpadanja nestabilnih jeder se imenuje radioaktivnost. Značilnost radioaktivnega razpada vsakega radioaktivnega izotopa je njegova razpolovna doba, t. j. čas, v katerem razpade polovica na začetku prisotnih jeder (Sušnik, 1998: 48).

Problemi sevanja oz. radioaktivnosti so različni tako kot vrsta sevanja, z našimi čutili ga tudi ne zaznamo. Posledice obsevanja se pokažejo šele po dolgem latentnem obdobju, rakasta obolenja pa po več desetletjih. Močna obsevanja pa uničujejo tkiva in lahko povzročijo smrt organizma v kratkem času po obsevanju. Zato je človek postal previdnejši in preprečuje nepotrebna sevanja. Biološki učinek sevanja na organe se izraža v sievertih (Sv). Človeka z obsevanjem najbolj ogroža radon. Ta plin z lahkoto prodre iz tal in sten ter se kopiči v zaprtih prostorih, kjer ga vdihavamo, posledica pa je pljučni rak. To lahko preprečimo s prezračevanjem (Sušnik, 1998: 48).

Za ustrezno varstvo pred sevanjem deluje več mednarodnih organizacij. Mednarodna komisija za radiološko zaščito je bila ustanovljena že leta 1928 in je postavila glavne smernice za varstvo pred sevanjem:

- če je izpostavljenost sevanju neizogibna, jo je potrebno zadržati na tako nizki ravni, kolikor je ob optimalni zaščiti mogoče;
- vsak vir sevanja mora biti upravičen s koristjo, ki jo prinaša, in s tem, da zanj ni sprejemljive zamenjave;

- doza, ki jo vsak posameznik prejme v enem letu, ne sme preseči mednarodno določenih omejitev (Sušnik, 1998: 49).

Pri tehnologijah nastajajo tudi ostanki neizkoriščenih radioaktivnih snovi in radioaktivni odpadki. Visoko radioaktivno je izrabljeno gorivo, ki ostaja v jedrski elektrarni. Iz reaktorja nuklearne elektrarne Krško letno odstranijo 24 ton gorivnih elementov, kar je približno 7 m³. V bazenu za izrabljeno gorivo jih je potrebno hladiti vsaj deset let. Nizko in srednje radioaktivni odpadki so vse radioaktivne odpadne snovi razen goriva iz jedrskih elektrarn (odpadki, ki nastanejo pri vzdrževalnih delih in odpadki, ki nastanejo v reaktorju). V Sloveniji jih letno nastane okoli 180 m³. Te odpadke je potrebno izločiti iz našega življenjskega okolja. Preden se dokončno odložijo, jih je potrebno za določen čas shraniti, da med tem njihova aktivnost močno pade in delavci niso nepotrebno izpostavljeni nevarnostim sevanja. Varno jih je mogoče shraniti v vodotesnem površinskem odlagališču za nizko in srednje radioaktivne odpadke, kjer v 300-ih letih zaradi radioaktivnega razpadanja postanejo za okolje nenevarni. Podzemna odlagališča globoko pod zemljo so namenjena za visoko radioaktivne odpadke, da na površju nad zaprtim odlagališčem sevanje ni nič večje od naravnega, ki izhaja iz tal (Sušnik, 1998: 49-50).

Efektivna ekvivalentna doza, ki bremeni vsakega prebivalca Slovenije, izkazana v mSv (tisočinkah sieverta):

- letna doza, ki jo prejme iz naravnega okolja: 2,0 mSv;
- letni prispevek iz NE Krško (ob ograji NE): 0,01 mSv;
- letni prispevek, ki ga prejme iz umetnih virov (medicina, aparati): 0,4 mSv;
- letna doza vseh sevanj na prebivalca je skupaj torej 2,4 mSv (Sušnik, 1998: 50).

Problematika ionizirnih sevanj⁴⁶ oz. odpadkov sicer ne predstavlja splošnega in intenzivnega problema v okolju, vendar pa izredno zanimanje javnosti daje temu problemu dodatno dimenzijo. Dolgoročni cilj na področju ionizirnih sevanj je obvladovanje vseh vrst nenaravnih sevanj v mejah, neškodljivih za človeka in naravo (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Prednostna cilja na tem področju sta:

-
- SEV1) zagotoviti učinkovito ravnanje z radioaktivnimi odpadki,**
SEV2) obvladovati radioaktivna sevanja v zunanjem okolju.
-

Predpogoji za obvladovanje te problematike so:

- opredelitev programa sistematičnega ohranjanja intenzivnosti nenaravnih ionizirnih sevanj v okolju na dopustni meji;
- odločitev o lokaciji objektov za zbiranje in odlaganje nizko in srednje radioaktivnih odpadkov (NSRAO);
- priprava programa sanacije sedanjih skladišč;
- sprejem odločitve o nadaljnjem delovanju NEK;
- priprava strokovnih podlag za odlaganje visokoradioaktivnih odpadkov, povezanih z delovanjem in morebitno ustavitvijo NEK (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Program jedrske varnosti predpostavlja osnovni ukrep za varnost obratovanja in ravnanja z radioaktivnimi odpadki, ki obsega dosledno izvajanje programa ustreznega ravnanja z NSRAO (stiskanje nizko- in srednjeradioaktivnih odpadkov in posledično zmanjšanje nastajanja odpadkov ter zagotovitev prehodnega skladišča do konca obratovanja s predvideno razširitvijo sedanjega skladišča) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Program ukrepov na področju varstva pred sevanji do leta 2003 in njegovo izvajanje do 2002 sta ponazorjena v tabeli 4. 7.

Tabela 4. 7.: Program ukrepov na področju varstva pred sevanji do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika na področju varstva pred sevanji:		
Strategija obvladovanja radioaktivnosti v okolju	1999	Ta strategija ne obstaja, je pa 1996 bila sprejeta strategija za ravnanje z izrabljenim gorivom,

⁴⁶ Umetna radioaktivna sevanja v okolju se pojavljajo predvsem zaradi odpadnih radioaktivnih materialov.

		2003 je predvidena revizija le-te.
Priprava programa sanacije začasnih skladišč radioaktivnih snovi	1999	Program ni pripravljen, vendar od 1999 potekajo sanacije.
Sprejem odločitve o nadaljnjem delovanju NEK	1999	2000, z zamenjavo uparjalnikov.
Zakonodaja:		
Priprava predpisov z mejnimi vrednostmi intenzitete posameznih vrst sevanj v posameznih okoljih in priprava potrebnih ukrepov zaščite, usklajenih s standardi EU	1998	2002
Priprava predpisa o zbiranju, hranjenju, obdelavi, odlaganju in knjigovodenju radioaktivnih odpadkov	1998	Dva predpisa sta bila sprejeta 1999 in 2000.
Uvedba taks za prekomerno obremenjevanje okolice z radioaktivnim sevanjem	1999	Ni podatkov.
Institucionalna okrepitev:		
Kadrovska in ekspertna krepitev MOP pri ugotavljanju in odpravljanju prekomernih sevanj v okolju	2003	Nove zaposlitve so načrtovane od 2003 do 2005.
Dograditev osnovnega stalnega monitoringa sevanj, izdelava katastra tveganj in varnostnih načrtov za ukrepanje v primeru izrednih razmer	1999	1999, 2002
Investicije in tehnični ukrepi:		
Sprejem odločitve o lokaciji objektov in naprav za ravnanje z NSRAO ⁴⁷	2001-2002	Aktivnosti potekajo od 1999.
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Priprava izobraževalnega programa za sistematično izobraževanje delavcev v nadzornih ter upravnih službah na državni in lokalni ravni	1999	Se izvaja kontinuirano, vendar ni podatkov, od kdaj.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

⁴⁷ NSRAO: Nizko- in srednjeradioaktivni odpadki.

Velika večina aktivnosti na področju varstva pred sevanji poteka z zamudo, kar nasprotuje naši hipotezi, da se aktivnosti v NPVO implementirajo pravočasno, predvsem zaradi zahtev EU. Direktive EU sicer obstajajo, vendar pa je jasno razvidno, da to področje za Slovenijo ni prednostno.

Neionizirna sevanja

Neionizirana sevanja so vsa tista sevanja, ki nimajo dovolj energije, da bi razbijala atome na elektrone in ione. Neionizirana elektromagnetna sevanja povzročajo vse naprave, ki za svoje delovanje uporabljajo električen vir in v prostoru med delovanjem ustvarjajo dodatno električno magnetno polje

(http://www.drustvo-informatika.si/dogodki/arhiv/dsi2001/sekcija_e/cufar_vrbinc.doc, 20. 7. 2003).

Z vse večjim številom električnih naprav se intenziteta neionizirnih sevanj⁴⁸ povečuje. Dolgoročni cilj na tem področju je obvladovanje vseh vrst virov sevanj po načelu razumne preventive. Prednostni cilj do 2008 je

NIS1) identificirati in postopoma obvladati posamezne vire neionizirnih sevanj.

Pogoji za obvladovanje tega sklopa so:

- institucionalna krepitev na področju varstva pred neionizirnimi sevanji;
- dosledno izvajanje ukrepov za varstvo pred neionizirnimi sevanji ob vseh novogradnjah ter rekonstrukcijah;
- vzpostavitev nadzora nad UV-sevanji (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Program ukrepov na področju varstva pred neionizirajočimi sevanji do leta 2003 in njegovo izvajanje do 2002 sta podana v tabeli 4. 8.

Tabela 4. 8.: Program ukrepov na področju varstva pred neionizirajočimi sevanji do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika na področju varstva pred sevanji:		

⁴⁸ Najpogostejši umetni viri neionizirnih sevanj so daljnovodi, gospodinjske naprave, radijski in televizijski oddajniki, mobilni telefoni, radarji ...

Strategija obvladovanja neionizirnih sevanj v okolju	2003	Ni pripravljena in je tudi ne predvideva nobena direktiva.
Zakonodaja:		
Vzpostavitev sistema predpisov	2003	Dva predpisa sta bila sprejeta 1996, ni pa podatkov o novih.
Institucionalna krepitev:		
Vzpostavitev osnovnega stalnega monitoringa, izdelava katastra sevalnih obremenitev relevantnih virov idr.	2003	Se kontinuirano izvaja, ni podatkov, od kdaj.
Raziskovanje:		
Posnetek stanja obremenjenosti okolja z elektromagnetnim sevanjem zaradi največjih emitentov neionizirnih sevanj v okolju	2000	2002
Izbor najprimernejšega modela za oceno sevalnih obremenitev	2000	Je bil izveden, vendar ni podatkov, kdaj.
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Priprava izobraževalnega programa za sistematično izobraževanje delavcev v nadzornih ter upravnih službah na državni in lokalni ravni	1999	2002 sta bila izvedena posvet in seminar.
Informiranje in izobraževanje potencialno izpostavljenega prebivalstva o problematiki neionizirnih sevanj	stalna naloga	2002 sta bila izvedena posvet in seminar.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Ukrepi na področju varstva pred neionizirajočimi sevanji se izvajajo, vendar manjkajo podatki, od kdaj. Kjer podatki so, je več takih ukrepov, ki so pravočasni. To potrjuje našo hipotezo o pravočasnem izvajanju NPVO. En ukrep ni relevanten, saj ga ne predvideva nobena evropska direktiva, zato tudi ni bil izveden. Tu se jasno kaže vpliv EU, saj je bil ukrep v NPVO najprej opredeljen, vendar pa ne obstaja nobena podobna evropska direktiva, zato ukrep ni bil uresničen.

4. 8. 5. Tveganja

Slovenija je soočena s tveganji zaradi proizvodnje⁴⁹ in transporta kemikalij kakor tudi zaradi različnih oblik kemičnega onesnaževanja in neurejenih aktivnih odlagališč kemikalij. Znotraj posameznih industrijskih panog potekajo različni programi varovanja pred nevarnimi kemijskimi snovmi (kemična, farmacevtska in gumarska industrija) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Kemizacija je pretirano kopičenje različnih kemičnih spojin in izdelkov, ki so škodljivi živim bitjem in okolju. Kemizacija pomeni tudi onesnaževanje življenjskega prostora in ogrožanje človekovega zdravja. Kemizacijo povzročajo že dolgo znane spojine in novi proizvodi sintezne kemije. Vir kemizacije so vse vrste industrije, promet, proizvodnja energije, kmetijstvo in izdelki za gospodinjstva. Škodljivi vpliv kemizacije je tako globalen (uničevanje ozonske plasti v stratosferi, ki jo povzročajo CFC, učinek tople grede zaradi večanja koncentracije CO₂), kakor tudi omejen na velika področja (kisli dež) in na lokalno onesnaževanje s kemikalijami (Exel, 1994: 434).

Na področju genske tehnologije lahko glede na velike možnosti, ki jih tehnologija rekombinantne DNK in deloma proteinsko inženirstvo omogočata na raziskovalnem in industrijskem področju, pričakujemo precejšnje povečanje te dejavnosti pri nas⁵⁰.

Osnovni cilji na področju varstva pred tveganji zaradi rabe ali transporta nevarnih snovi so:

TVE1) zagotoviti ustrezne postopke ravnanja s kemikalijami in gensko spremenjenimi organizmi v proizvodnji, prometu in uporabi,

TVE2) uveljaviti ustrezno skladiščenje, transport in odlaganje kemikalij.

Cilj na področju tveganj je čim bolj povečati varnost in tako zmanjšati tveganja ob upoštevanju dejavnikov ekonomskega razvoja. Da bi lahko dosegli ta cilj, je potrebno razviti sistem spremljanja in ravnanja s kemikalijami v okolju, v katerega bodo vključeni vsi sektorji s standardi kakovosti okolja tako za ravnanje s kemikalijami kakor tudi za GSO in proizvode,

⁴⁹ Slovenija z lastno proizvodnjo pokriva potrebe po potrošniških kemikalijah ter 75 % potreb po industrijskih kemikalijah v predelovalni in obdelovalni industriji. Proizvodnja pesticidov in predelava naftnih derivatov pa je minimalna, tako da Slovenija večino svojih potreb krije z uvozom.

⁵⁰ Z rekombinacijo DNK se v Sloveniji danes ukvarja že več skupin raziskovalcev, in sicer na Biotehniški fakulteti, Kemijskem inštitutu, Inštitutu Jožef Stefan, Biokemijskem inštitutu Medicinske fakultete in deloma še na drugih inštitutih Medicinske fakultete, Inštitutu za hmeljarstvo in pivovarstvo ter nekaterih enotah farmacevtske industrije, kot sta Krka in Lek.

ki bodo zagotovili ohranjanje biotske raznovrstnosti (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Program ukrepov na področju varstva pred tveganji zaradi rabe ali transporta nevarnih snovi ter GSO do leta 2003 in njegovo izvajanje do 2002 sta predstavljena v tabeli 4. 9.

Tabela 4. 9.: Program ukrepov na področju varstva pred tveganji zaradi rabe ali transporta nevarnih snovi ter GSO do 2003 in njegovo izvajanje do 2002

Ukrepi za doseganje ciljev	Rok	Izvajanje/neizvajanje, leto sprejema ukrepa/ov
Politika na področju varstva pred tveganji zaradi rabe ali transporta kemikalij:		
Priprava programa ravnanja s kemikalijami ter varstva pred ekološkimi posledicami zaradi industrijskih nesreč	2000	Naj bi bil pripravljen leta 2003.
Priprava programa ravnanja z GSO	2001	Program se vzpostavlja od 1999, naj bi bil pripravljen do jeseni 2003.
Zakonodaja:		
Sprejem Zakona o kemikalijah	1999	1999
Vključitev programa ravnanja z GSO v Zakon o ohranjanju narave	2002	2002 je bil sprejet Zakon o ravnanju z GSO.
Revizija instrumenta obvezne priprave načrtov zaščite in reševanja	2001	2002
Pregled ustreznosti mehanizmov uveljavljanja polne odgovornosti povzročiteljev za posledice nesreč z ekološkimi posledicami	1999	Še ni izveden.
Institucionalna krepitev:		
Ustanovitev Urada za kemikalije ter podatkovne baze (registra) za kemikalije v koordinaciji z bazo podatkov o drugih nevarnih snoveh, fitofarmaceutskih sredstvih in odpadkih ter podatkovno bazo za GSO	1999	1999 je bil ustanovljen Urad, podatkovna baza je bila izpopolnjena, ni podatkov, kdaj.
Ustanovitev upravnega organa za izvajanje upravnega postopka za področje GSO	1999	1999-2002 so potekale ustanovitve več organov.
Vzpostavitev Informacijskega centra za obveščanje javnosti	2000	Vzpostavljen je od

in za mednarodno izmenjavo informacij o stanju na področju kemikalij in GSO		ustanovitve Urada za kemikalije 1999.
Investicije in tehnični ukrepi:		
Izpopolnjevanje sistema obveščanja in informiranja pri industrijskih nesrečah	trajna naloga	Se izpopolnjuje od 1997 naprej.
Določitev poti za transport kemikalij in lokacijskih kriterijev za lociranje velikih skladišč kemikalij	2002	Poti so določene od 1994, lokacijski kriteriji bodo predvidoma 2004.
Raziskovanje:		
Nastavitev registra kemikalij in GSO v uporabi, seznam naprav in genskotehničnih enot, seznam kemikalij v transportu in hrampi, seznam GSO ali izdelkov, ki vsebujejo GSO in se tržijo	2000	1999, 2000 so bili sprejeti predpisi o registru kemikalij. GSO: predpisi se sprejemajo od 2001 dalje.
Priprava definicij in kataloga kemikalij in GSO	2000	1999
Izobraževanje, usposabljanje in informiranje:		
Priprava izobraževalnega programa za informiranje prebivalstva glede možnosti tehničnega varstva pred industrijskimi nesrečami in o ravnanjih z GSO ter vplivih na človeka in okolje	1999	Izobraževanja potekajo kontinuirano od 1999.

Vir: Prirejeno po: (1999): NPVO. <http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.

In: (2003): Izvajanje NPVO.

http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.

Več kot polovica ukrepov na področju varstva pred tveganji zaradi rabe ali transporta nevarnih snovi ter GSO se implementira pravočasno (trije ukrepi so bili celo izvedeni pred rokom), ostali ukrepi pa zamujajo. Če to povežemo z našo hipotezo, jo za to področje lahko potrdimo. Vloga EU se izraža v njenih številnih direktivah, ki so vplivale na sprejemanje zakonov s tega področja.

4. 9. PODROČJA OKOLJSKE POLITIKE PO IZBRANIH SEKTORJIH

Eno najpomembnejših izhodišč sodobnih konceptov upravljanja z okoljem, ki so grajeni po načelih učinkovitosti, je, da vsaka dejavnost vpliva na okolje in zato tudi nosi odgovornost do

njega. Potreben je pristop k obvladovanju problemov okolja od spodaj navzgor (bottom-up⁵¹), ki dopolnjuje tradicionalni pristop od zgoraj navzdol (top-down⁵²) (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

NPVO je osredotočen na pet ključnih sektorjev, in sicer na industrijo, energetiko, kmetijstvo in gozdarstvo, promet ter turizem, ki so objektivno največja grožnja okolju in so z vidika uveljavljanja trajnostnega razvoja še posebej pomembni. Skladno z načeli povzročitelja ter deljene odgovornosti NPVO samo opredeljuje osnovne pogoje in usmeritve, ki se jim bodo morale posamezne dejavnosti podrediti in je namenjen predvsem uskladitvi posameznih dejavnosti z vidika zahtev Agende 21, ZVO ter politike EU po posameznih področjih (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

Kot sem omenila že v metodološkem poglavju, sektorskega dela NPVO ne bom obravnavala, ker sem se zaradi zamejitve diplomskega dela osredotočila na področja okoljske politike.

4. 10. OBČUTLJIVA OBMOČJA

Enako kot sektorski del tudi ta del samo omenjam zaradi omejitve diplomskega dela.

V NPVO so posebej omenjeni specifični okoljski problemi obale, podeželja, krasa, gorskih območij ter problematika okolja v mestih. Izhodiščni dokumenti za razreševanje problematike na teh območjih so Prostorski plan Republike Slovenije, programi razvoja posameznih mest oz. naselij ter posamezni sektorski dokumenti (<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003).

4. 11. INSTITUCIJE SLOVENSKE OKOLJSKE POLITIKE

Na področju varstva okolja delujejo v Sloveniji naslednje institucije:

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo zagotavlja zdravo življenjsko okolje, spodbuja in usklajuje prizadevanja v smeri trajnostnega razvoja. Prizadeva si povečevati skrb družbe za ohranjanje naravnega ravnovesja in biotske raznovrstnosti v državi. Usmerja prostorski razvoj mest, trgov in vasi. Zagotavlja vse potrebne pogoje za enakopravno vključitev v EU, tako na področju infrastrukturnega povezovanja kot tudi na področju okoljskih standardov in pravil.

⁵¹ Od spodaj (onesnaževalec) navzgor (država).

⁵² Od zgoraj (država) navzdol (onesnaževalec).

Skrbi za ustrezne zaloge vodnih virov, kakovost voda in sonaravno urejanje površinskih in podzemnih voda ter morja. Zagotavlja zanesljivo oskrbo Slovenije z energijo ob nujnem upoštevanju načel trajnostnega razvoja in uveljavitvi konkurenčnih odnosov, vzpostavlja pa tudi mehanizme solidarnostne pomoči ob naravnih nesrečah. Zagotavlja vključevanje okoljskih stroškov v ekonomske na podjetniški in narodnogospodarski ravni (<http://www.gov.si/mop/>, 22. 6. 2003).

Znotraj ministrstva delujejo naslednji organi v sestavi: Agencija RS za učinkovito rabo energije, Urad RS za prostorsko planiranje, Agencija RS za okolje, Uprava RS za jedrsko varnost, Inšpektorat RS za okolje in prostor, Uprava RS za rudarstvo in Geodetska uprava RS. Z novelo zakona je ministrstvo dobilo tudi področji energetike in rudnih bogastev, tako da se naloge ministrstva nanašajo še na primarno in transformirano energijo, pridobivanje virov energije in racionalno ravnanje z njimi, strategijo gospodarjenja z vsemi vrstami mineralnih surovin ne glede na to, ali so te energetske, kovinske, ali nekovinske, odpiranje in delovanje rudnikov, razen tistih, ki se v skladu z zakonom zapirajo oziroma so prenehali delovati (http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003).

Slika 4. 1: Organigram organov v sestavi Ministrstva za okolje, prostor in energijo (MOP):

Vir: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo (2003): Organi v sestavi.
<http://www.gov.si/mop/>, 20. 6. 2003.

Agencija RS za okolje je bila vzpostavljena z reorganizacijo 2001 in je prevzela naloge in zaposlene na Upravi za varstvo narave, Hidrometeorološkem zavodu in Upravi za geofiziko. Agencija je organ v sestavi MOP in ima vrsto pristojnosti, ki izhajajo iz pravnega reda EU (spremljanje stanja okolja, poročanje Komisiji EU, priprava programskih dokumentov in mednarodno sodelovanje ter vodenje upravnih postopkov) (http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/mednarodno_sodelovanje.pdf, 20. 6. 2003). Je osrednja nacionalna strokovna institucija, odgovorna za opravljanje upravnih in strokovnih nalog, ki obsegajo celovito varstvo okolja in naravnih dobrin, ohranjanje narave, varstvo zraka in tal, presojo vplivov na okolje, varstvo pred hrupom, upravljanje z vodami, podeljevanje koncesij za rabo voda, monitoring meteoroloških, hidroloških in ekoloških elementov ter spremljanje stanja geoloških, seizmoloških in drugih geofizikalnih pojavov (http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003).

V okviru ARSO delujejo posebni uradi, in sicer Urad za okolje, Urad za monitoring, Urad za meteorologijo, Urad za seizmologijo ter Urad za splošne in finančne zadeve, v katerih se izvajajo vse naloge agencije. V okviru Urada za okolje delujejo tudi samostojni sektorji za različna področja okolja (kakovost zraka, voda, ravnanje z odpadki idr.) ter sektorja za upravljanje z vodami in ohranjanje narave, ki naj bi v prihodnosti postala samostojna urada (http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003).

Nadzor nad izvajanjem okoljske zakonodaje izvaja Inšpektorat RS za okolje in prostor, ki se je zelo okrepil v letu 2000. Spremlja in opravlja nadzor nad izvajanjem večine sprejetih predpisov, ki urejajo:

- varstvo okolja in narave ter ekološki nadzor na državni meji;
- vodni režim, urejanje voda in gospodarjenje z njimi;
- raziskovanje in izkoriščanje vseh vrst mineralnih surovin;
- elektroenergetiko, termoenergetiko in racionalno porabo energije;
- urejanje prostora in naselij; graditev objektov in gradbenih konstrukcij;

- izpolnjevanje bistvenih zahtev za objekte;
- stanovanjske zadeve;
- geodetske dejavnosti (<http://www.sigov.si/mop/>, 17. 3. 2003).

Glede na zelo obsežen obseg pristojnosti je bila opravljena tudi specializacija inšpektorjev, in sicer zdaj delujejo: inšpektorji za okolje, inšpektorji za ohranjanje narave, gradbeni inšpektorji, stanovanjski inšpektorji, geodetski inšpektorji, energetski inšpektorji in rudarski inšpektorji (<http://www.sigov.si/mop/>, 17. 3. 2003).

Ministrstvo za zdravje RS in njegovi organi: Urad RS za kemikalije, Zdravstveni inšpektorat RS).

Pomembni na področju okolja so tudi tržni inšpektorat, inšpektorat za kmetijstvo, lovstvo in ribištvo, veterinarski inšpektorat, inšpektorat za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami ter prometni inšpektorat. Na lokalni ravni pa opravljajo nadzor lokalne inšpekcijske službe na podlagi lokalnih predpisov (http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/mednarodno_sodelovanje.pdf, 20. 6. 2003).

Medresorsko sodelovanje:

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo ter njegovi organi so pristojni za večino dejavnosti, povezanih z varovanjem okolja. Nekaj pristojnosti pa si delijo z drugimi ministrstvi, s katerimi tudi sodelujejo, najpogosteje v okviru delovnih skupin. Obstajajo naslednje takšne delovne skupine:

- med Ministrstvom za okolje, prostor in energijo ter Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (varstvo narave, GSO, nitrati, dobra kmetijska praksa);
- med Ministrstvom za okolje, prostor in energijo, Ministrstvom za promet, Ministrstvom za gospodarstvo ter Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (program zmanjševanja toplogrednih plinov);
- med Ministrstvom za okolje, prostor in energijo ter Ministrstvom za zdravstvo (nevarne snovi in pesticidi);
- med Ministrstvom za okolje, prostor in energijo, Ministrstvom za gospodarstvo ter Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (biomasa);

- med Ministrstvom za okolje, prostor in energijo ter Ministrstvom za finance (takse, okoljska reforma javnih financ)

(http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003).

MOP sodeluje tudi z lokalnimi skupnostmi – predstavniki MOP so namreč redni gostje na sestankih sekcije za varstvo okolja pri Združenju slovenskih občin, kjer predstavljajo novo zakonodajo na področju okolja. V okviru tega sodelovanja je bila izvedena naloga »Skupni evropski indikatorji trajnostnega razvoja«. Naloga, katere namen je uporaba evropskih indikatorjev v slovenskem prostoru, je bila izvedena na primeru Mestne občine Maribor

(http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003). Zavedati se je namreč treba, da lokalne oblasti najprej zaznajo okoljske probleme in so najbližje državljanom, ki jih rešitev problema tudi najbolj zadeva. S tem so državljani eden od ključnih dejavnikov v procesu spreminjanja življenja. V Sloveniji imajo občine pomembno vlogo pri urejanju komunalnih problemov oz. na področju lokalnih javnih služb varstva okolja, njihove največje pristojnosti pa so pri urejanju prostora. Institucionalna organiziranost in kadrovska struktura v občinah sta, splošno gledano, šibki, čeprav obstajajo velike razlike med njimi. Z varstvom okolja se v manjših občinah ukvarja župan ali tajnik, te občine so osredotočene na tisto, kar je za življenje občanov najpomembnejše (voda, energija, dostopnost). Na urbanih območjih pa je poudarjeno odpravljanje posledic bivanja in delovanja. Medobčinsko sodelovanje na področju varstva okolja je razmeroma majhno, če pa že sodelujejo, je sodelovanje omejeno na eno ali dve občini. Nekatere občine sodelujejo s čezmejnimi občinami, ne pa tudi s svojimi slovenskimi sosedi. Novonastale občine tudi pogosto ne sodelujejo z občino, ki je sedež nekdanje občine (Šot Pavlovič, 2000: 277-278).

Občine morajo sprejeti svoj okoljevarstveni program in zanj zagotoviti svoj delež sredstev, saj se s tem vzpostavi sistem postopnega izboljševanja kakovosti okolja v občinah. Občine, ki izdelajo program varstva okolja, imajo naslednje prednosti: preudarno usmerjanje finančnih sredstev, določen vrstni red okoljskih problemov, hitrejše reševanje okoljskih in medobčinskih problemov, konkurenčnost občine pri sodelovanju na javnih razpisih in boljše sodelovanje z občani (Šot Pavlovič, 2000: 279).

Razreševanje ekoloških problemov v lokalni skupnosti bo uspešno le, če:

- temelji na poglobljenem znanju in zanesljivih informacijah;
- je sestavni del globalne razvojne strategije lokalne skupnosti;
- mu je zagotovljena popolna podpora ljudi, političnih dejavnikov in stroke;
- so prebivalci vključeni v program;
- je koordinacija učinkovita in sodelujejo vsi zainteresirani;
- se opiramo na nove organizacijske oblike delovanja, s katerimi se uveljavijo nove ideje, pridobijo finančna sredstva, se izkoristi najnovejše znanje in temeljijo na naložbah v boljše okolje (Eržen, 1994: 207).

5. VERIFIKACIJA HIPOTEZE IN SKLEP

Po analizi slovenske okoljske politike po področjih bomo sedaj preverili hipotezo. Ta se glasi: Slovenija uresničuje Nacionalni program varstva okolja po predvidenem terminskem načrtu predvsem zaradi harmonizacije slovenske okoljske zakonodaje s pravnim redom EU. Pri analizi nas je zanimalo, ali se NPVO sploh uresničuje, in če se, ali to poteka po predvidenem načrtu ter kakšna je pri tem vloga EU. Domnevali smo, da prevzemanje pravnega reda EU na področju okolja služi kot dodatna spodbuda za pravočasno sprejemanje zakonodaje, kot je to opredelil že NPVO. NPVO je namreč že v času svojega nastajanja temeljil na Okoljski pristopni strategiji, Agendi 21 in Petem evropskem akcijskem okoljskem programu in tako predstavlja vodilo pri prilagajanju slovenske okoljske politike pravnemu redu EU.

NPVO izhaja iz tega, da je proces vstopanja Slovenije v EU spodbuda za učinkovito uresničevanje okoljske politike, zato so lahko kratkoročni okoljevarstveni cilji tudi tisti, ki bi jih glede na nacionalne okoljevarstvene zahteve lahko dosegli kasneje. To je bilo tudi upoštevano pri določanju ciljev in ukrepov za kratkoročno obdobje v NPVO, kjer so kot prednostno upoštrevane obveze, vezane na izpolnjevanje zahtev iz pravnega reda EU. Tu je eksplicitno poudarjena dominantna vloga EU, saj je glavni cilj v kratkoročnem obdobju v NPVO prevzemanje in implementiranje pravnega reda EU, tudi če bi obveznosti, izhajajoče iz tega, lahko uresničili kasneje.

Hipotezo smo preverjali z analizo NPVO in Poročila o stanju okolja 2002. Primerjali smo časovno določene ukrepe, opredeljene v NPVO, in njihovo dejansko izvajanje s pomočjo Poročila o stanju okolja 2002: Izvajanje NPVO. S tem smo ugotavljali, ali se programi ukrepov sploh uresničujejo, in če se, ali se uresničujejo pravočasno ali zamujajo in kakšen vpliv ima na to EU.

Rezultati analize po posameznih področjih pa so sledeči:

Na področju vodnega okolja smo opazili, da večina ukrepov poteka z zamikom (največkrat dvoletnim). Za zamudo v enem primeru je »krivo« čakanje na novo evropsko zakonodajo, torej v tem primeru harmonizacija z EU ne deluje kot spodbuda. Sprejemanje podzakonskih aktov za zakon o vodah se bo zavleklo do predvidoma 2005, kar je šest let po terminskem načrtu! To področje sicer v celoti temelji na prilagajanju evropskim direktivam.

Večina aktivnosti pri ravnanju z odpadki poteka po načrtu, nekatere so izvedene še pred rokom (tudi sprejem osnovnih evropskih predpisov s tega področja). Izvajanje po načrtu lahko povežemo s tem, da je bilo področje ravnanja z odpadki eno od najslabše urejenih in je zdaj potrebno ukrepanje. Vpliv EU je temeljni, saj je področje usklajeno z evropskim pravnim redom.

Za področje biotske raznovrstnosti in genskega potenciala velja, da se večina aktivnosti izvaja po predvidenem načrtu. Četrtnina ukrepov je bila izvedena že pred postavljenim rokom v NPVO, četrtnina predvidenih ukrepov pa zamuja ali so ustrezni predpisi še v pripravi, čeprav bi morali biti že sprejeti. Osrednjo vlogo imajo mednarodne konvencije, ki so bile ratificirane pred zastavljenim rokom, kar priča o pomembnosti biotske raznovrstnosti in genskega potenciala za Slovenijo. Izrecno navedenih direktiv EU glede ukrepov na tem področju ni bilo zaslediti, kar bi lahko povežemo s tem, da je biotska raznovrstnost v EU že bila okrnjena.

Pri izvajanju ukrepov na področju varstva zraka in podnebja nekateri časovni roki za izvedbo ukrepov niso opredeljeni že v NPVO, nekaj podatkov pa manjka tudi pri uresničevanju aktivnosti. Približno polovica ukrepov se izvaja po načrtu, polovica pa zamuja. Vloga EU je zelo pomembna, saj je na tem področju med vodilnimi na svetu, kar se kaže tudi v njenih direktivah.

Večina aktivnosti na področju varstva tal in gozdov poteka ali po predvidenem načrtu ali z manjšo zamudo, vendar manjkajo podatki o letu začetka izvajanja ukrepa. Zlasti pomembno je sodelovanje v okviru EIONET. EU ima torej tudi tu temeljni vpliv, čeprav v enem primeru deluje zaviralno.

Ukrepov na področju hrupa je v primerjavi z drugimi področji relativno malo, kar dokazuje, da to področje ni prednostno (pet ukrepov). Več aktivnosti pri izvajanju zamuja, kot pa je pravočasnih. Tudi to področje temelji na prilagajanju evropskim direktivam.

Velika večina aktivnosti na področju varstva pred sevanji poteka z zamudo. Direktive EU sicer obstajajo, vendar pa je jasno razvidno, da to področje za Slovenijo ni prednostno.

Ukrepi na področju varstva pred neionizirajočimi sevanji se izvajajo, vendar manjkajo podatki, od kdaj. Kjer podatki so, je več takih ukrepov, ki so pravočasni. Jasno se kaže vpliv

EU, saj je bil en ukrep v NPVO najprej opredeljen, vendar pa ne obstaja nobena podobna evropska direktiva, zato ukrep ni bil uresničen.

Več kot polovica ukrepov na področju varstva pred tveganji zaradi rabe ali transporta nevarnih snovi ter GSO se implementira pravočasno (trije ukrepi so bili celo izvedeni pred rokom). Vloga EU se izraža v njenih številnih direktivah, ki so vplivale na sprejemanje naših zakonov s tega področja.

Po celoviti analizi izvajanja zastavljenih ukrepov po področjih slovenske okoljske politike lahko zaključimo, da se programi ukrepov, zastavljeni v NPVO, večinoma izvajajo pravočasno, vendar je tudi veliko primerov zamujanja pri tem. Določeni ukrepi so bili sprejeti pred zastavljenim rokom, hkrati pa srečamo primere, ko implementacija zamuja za več let. In kakšen je vpliv EU pri pravočasnem uresničevanju zastavljenih ciljev? En cilj v NPVO ne obstaja v nobenih evropskih direktivah, zato tudi niso bili uresničeni ukrepi za doseg le-tega, nekateri primeri ukrepov pa zamujajo z uresničevanjem zaradi čakanja na nove evropske direktive ali zaradi poenotenja EU. EU torej ne deluje le pozitivno na uresničevanje zastavljenih aktivnosti, kot je bilo to predvideno v NPVO leta 1999. Vendar pa vsa obravnavana področja, razen biotske raznovrstnosti in genskega potenciala, temeljijo na prevzemanju evropskega pravnega reda s področja okoljske politike, ki ali sodobno ureja določeno področje ali pa je praviloma strožji od prejšnje slovenske zakonodaje. To pomeni, da EU posredno vpliva pozitivno na uresničevanje zastavljenih načrtov. Slovenija je morala namreč redno poročati o svojem napredku pri harmonizaciji zakonodaje z evropskim pravnim redom, na podlagi tega pa je Evropska komisija ocenjevala pripravljenost kandidatka za vstop v EU.

Hipotezo lahko torej potrdimo, saj se načrtovani programi ukrepov slovenske okoljske politike za doseganje njenih ciljev večinoma izvajajo po predvidenem načrtu v NPVO. Vloga EU pri tem je osrednja, ker vsa področja, razen biotske raznovrstnosti in genskega potenciala, temeljijo na njenih direktivah, pomembno pa je tudi sodelovanje z Evropsko agencijo za okolje (telo EU) in v okviru EIONET-a. Glede na to, da se analizirani NPVO letos izteče in bo potrebno pripraviti novega, je to dobra priložnost za ponovni razmislek o tem, kakšne cilje okoljske politike si zastaviti, da jih bo možno tudi uresničevati, saj v nasprotnem primeru NPVO ni smiselno.

6. VIRI IN LITERATURA

6. 1. SEKUNDARNI VIRI

- Aljančič, Marko (1995): Evropsko leto varstva narave 1995 in Slovenija. V: Marko Aljančič (ur.): Varstvo narave na Slovenskem: Ob evropskem letu varstva narave. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, str. 14-17.
- Altvater, Elmar (1998): Global order and nature. V: Roger Keil, David V. J. Bell, Peter Penz in Leesa Fawcett (ur.): Political ecology: global and local. Routledge, London, New York, str. 19-46.
- Anko, Boštjan (1993): Skrb za Zemljo: strategija za življenje po načelu trajnosti. Aram, Maribor.
- Anko, Boštjan (2000): Kako ohranjati (in ohraniti) najvrednejšo naravo? Prispevek k Nacionalnemu programu varstva narave. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 241-251.
- Blowers, Andrew, Glasbergen, Pieter (1995): The search for sustainable development. V: Pieter Glasbergen in Andrew Blowers (ur.): Environmental Policy in a International Context: Perspectives on environmental problems. Arnold, London, str. 163-183.
- Brown, Lester R., Durning, Alan, Flavin, Christopher, French, Hilary, Lenssen, Nicholas, Lowe, Marcia, Misch, Ann, Postel, Sandra, Renner, Michael, Starke, Linda, Weber, Peter, Young, John (1994): State of the World. Worldwatch Institute, USA.
- Brown, Lester R., Flavin, Christoper, French, Hillary F., Abramowitz, Janet N., Bright, Chris, Dunn, Seth, Gardner, Gary, Platt McGinn, Anne, Mitchell, Jennifer, Renner, Michael in Tuxill, John (1998): Zemlja 1998: Poročilo inštituta Worldwatch o prizadevanjih za trajnostno družbo. Medium d. o. o., Radovljica.

- Car, Polona (2000): Okoljska neenakost: diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Catton, William R. (1987): Zmogljivost okolja in meje svobode. Teorija in praksa, letnik 24, številka 3-4, str. 491-506.
- Connelly, James, Smith, Graham (1999): Politics and the Environment: From theory to practice. Routledge, London in New York.
- Eržen, Ivan (1994): Reševanje problemov v zvezi z onesnaženostjo okolja v lokalni skupnosti. V: Avguštin Lah (ur.): Okolje v Sloveniji. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, str. 204-207.
- Evropska komisija (1997): The European union and the environment. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Evropska komisija (2000): Im Visier der EU: »grüne« Arbeitsplätze. Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften, Luxemburg.
- Evropska komisija (2002): Choices for a greener future: The European union and the environment. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Exel, Neža (1994): Kemizacija okolja in varstvo porabnika. V: Avguštin Lah (ur.): Okolje v Sloveniji. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, str. 434-442.
- Gantar, Pavel (2000): Prednostne naloge na področju varstva okolja in narave v Republiki Sloveniji. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 9-11.
- Glasbergen, Pieter, Cörvers, Ron (1995): Environmental problems in a international context. V: Pieter Glasbergen in Andrew Blowers (ur.): Environmental Policy in a International Context: Perspectives on environmental problems. Arnold, London, str. 1-29.

- Gspan, Primož (1994): Hrup v delovnem okolju. V: Avguštin Lah (ur.): Okolje v Sloveniji. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, str. 560-565.
- Hartmann, Franz (1998): Towards a social ecological politics of sustainability. V: Roger Keil, David V. J. Bell, Peter Penz in Leesa Fawcett (ur.): Political ecology: global and local. Routledge, London, New York, str. 336-352.
- Hlad, Branka in Skoberne, Peter (2002): Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.
- Kamminga, Menno T. (1995): Principles of international environmental law. V: Pieter Glasbergen in Andrew Blowers (ur.): Environmental policy in a international context: Perspectives on environmental problems. Arnold, London, str. 111-131.
- Keating, Michael (1995): Agenda za spremembo s Srečanja na vrhu (Agenda 21 in drugi sporazumi iz Ria de Janeira v razumljivem jeziku. Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, Ljubljana.
- Komat, Anton (2000): Zaton Prometejeve dobe. Časopis za kritiko znanosti, letnik 28, posebna izdaja. Študentska založba, Ljubljana.
- Kus, Zoran (2000): Okolje Slovenije in Evropska unija. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 13-45.
- Lah, Avguštin (1998): Problemi sodobnega sveta in varstvo okolja. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 12-14.
- Lah, Avguštin (2002, ur.): Okoljski pojavi in pojmi: okoljsko izrazje v slovenskem in tujih jezikih z vsebinskimi pojasnili. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana.

- Lobnik, Franc (1998): Okoljska politika. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 6-7.
- Mlinšek, Dušan (1998): Resnica o gozdu in gozdarstvu v Sloveniji. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 29-30.
- Pavlínek, Petr, Pickles, John (2000): Environmental Transition: Transformation and ecological defence in Central and Eastern Europe. Routledge, London in New York.
- Pavšer, Nada (1998): Izobraževanje kot spoznavanje. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 72-74.
- Peterlin, Stane (1995): Znamenita Spomenica iz leta 1920 in njena dediščina. V: Marko Aljančič (ur.): Varstvo narave na Slovenskem: Ob evropskem letu varstva narave. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, str. 9-13.
- Pichler, Dušan (1995): Zakon je zakon je zakon. Čemu sploh Zakon o varstvu okolja? V: Alenka Bogovič (ur.): Vesela znanost. O okolju: zbornik predavanj o okolju 1. del. KUD France Prešeren, Ljubljana, str. 151-165.
- Pličanič, Senko (2000): Nova zakonska ureditev upravljanja voda. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 65-95.
- Plut, Dušan (1997): Slovenija na križpotju: Slovenija na okoljskorazvojnem in povezovalnem križpotju Evrope. Založba Mihelač, Ljubljana.
- Plut, Dušan (1998): Okolje Slovenije ob koncu 20. stoletja. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 14-15.

- Plut, Dušan (2000): Nekateri degradacijske značilnosti in predlogi sonaravne rabe vodnih virov Slovenije. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 97-129.
- Radej, Bojan (2000): Gospodarski razvoj in okolje v sistemu in dokumentih razvojnega načrtovanja. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 47-63.
- Redclift, Michael (1995): Sustainable development: Exploring the contradictions. Routledge, London, New York.
- Skoberne, Peter (1995a): Poklicna dejavnost varstva narave v Sloveniji. V: Marko Aljančič (ur.): Varstvo narave na Slovenskem: Ob evropskem letu varstva narave. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, str. 80-84.
- Skoberne, Peter (1995b): Varstvo narave v Sloveniji. V: Alenka Bogovič (ur.): Vesela znanost. O okolju: zbornik predavanj o okolju 1. del. KUD France Prešeren, Ljubljana, str. 39-44.
- Skoberne, Peter (2000): Biotska raznovrstnost v Sloveniji. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 253-263.
- Slokar, Marko (1998a): Nacionalni program varstva okolja republike Slovenije. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 16-17.
- Slokar, Marko (1998b): Sistem ravnanja z odpadki – skupna neodločljiva naloga. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 18-19.

- (1998): Slovar slovenskega knjižnega jezika. Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana.
- Strašek, Viljem (2000): Železnica in okolje ter ekološko vodenje. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 207-225.
- Sušnik, Janez (1998): Radioaktivnost in zaščita. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 48-50.
- Šinkovec, Janez (1994): Varstvo okolja v Evropski skupnosti. V: Avguštin Lah (ur.): Okolje v Sloveniji. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, str. 186-192.
- Škrk, Mirjam (1994): Mednarodnopravno varstvo okolja od Stockholma 1972 do Ria de Janeira 1992. V: Avguštin Lah (ur.): Okolje v Sloveniji. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, str. 174-179.
- Šot Pavlovič, Leonida (2000): Varstvo okolja v lokalni skupnosti. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 277-296.
- Tomšič, Mihael-Gabriel, Urbančič, Andreja (2000): Energetika in Kioto. V: Božidar Flajšman (ur.): Naprej k naravi II, Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije in dokumenti foruma. Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, Ljubljana, str. 163-193.
- Urbanc-Berčič, Olga (1998): Biotska raznovrstnost Slovenije. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 23-25.
- Volovšek, Savo (1994): Zaščita naselij in zgradb pred hrupom. V: Avguštin Lah (ur.): Okolje v Sloveniji. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, str. 565-569.

- Zupan, Martina (1998): Skrb za vodo in vodovje – prednostni okoljski program. V: Avguštin Lah (ur.): Narava in okolje: varstvo in razvoj v Republiki Sloveniji. Svet za varstvo okolja RS, Ljubljana, str. 20-22.

6. 2. INTERNETNI VIRI

- Ali si za prenos direktiv s področja varstva okolja lahko obetamo finančno pomoč EU? <http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/278-58/>, 6. 7. 2003.
- (2003): Evropa se odmika od ciljev iz Kjota. <http://www.evropska-unija.si/novica.php?id=812>, 11. 6. 2003.
- Evropska unija – predpristopna pomoč. http://www.evropska-unija.si/Evropska_unija/Predpristopna_pomoc/pomoc.htm, 20. 7. 2003.
- (2003): Evropski vzorci potrošnje - usmeritve in možnosti. <http://www.evropska-unija.si/Aktualno/vabilo.htm>, 11. 6. 2003.
- (2003): Inšpektorat RS za okolje in prostor. <http://www.sigov.si/mop/>, 17. 3. 2003.
- (2003): Izvajanje Nacionalnega programa varstva okolja. V: Poročilo o stanju okolja 2002. http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/npvo.pdf, 20. 6. 2003.
- (2002): Kako bo članstvo vplivalo na varstvo okolja? <http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/267-58/>, 6. 7. 2003.
- (2002): Kakšne so realne priprave na varstvo okolja v času vključitve in kako je s prilagajanjem slovenske okoljske zakonodaje zakonodaji EU na tem področju? <http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/270-122/>, 6. 7. 2003.
- Keuc, Albin: Trajnostni razvoj in okoljska politika. <http://www.ljudmila.org/retina/eungo/wwwboard/messages/05.html>, 26. 6. 2003.
- Meadows, Donella (1992): Curitiba and its visionary mayor. <http://www.globalideasbank.org/BI/BI-262.HTML>, 11. 6. 2003.

- Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. <http://www.gov.si/mop/>, 22. 6. 2003.
- (1999): Nacionalni program varstva okolja (NPVO).
<http://www.gov.si/uvn/slo/index.html>, 15. 3. 2003.
- Nekateri osnovni dogovori in posledice procesa vključevanja Slovenije v Evropsko unijo.
[http://www2.gov.si/svez/svezweb.NSF/0/7A542BB6999E108AC1256C8E00563481/\\$file/kljucni_dosezki-pogajanja111202.doc](http://www2.gov.si/svez/svezweb.NSF/0/7A542BB6999E108AC1256C8E00563481/$file/kljucni_dosezki-pogajanja111202.doc), 21. 6. 2003.
- Pihler, Boštjan (2001): Agencija za uničevanje okolja.
<http://www.mladina.si/tednik/200137/clanek/bled/>, 15. 3. 2003.
- (2000): Prispevki držav kandidat k 6. okoljskemu akcijskemu programu.
<http://www.rec-lj.si/publikacije/bilten/nov00/clanek04.html>, 26. 6. 2003.
- Prehodna obdobja in izjeme, dogovorjeni v pogajanjih o pristopu Republike Slovenije k Evropski uniji.
[http://www2.gov.si/svez/svez-web.NSF/0/53DCDB471BDBF958C1256C8E00563A25/\\$file/POinIZJEME-popravljen.doc](http://www2.gov.si/svez/svez-web.NSF/0/53DCDB471BDBF958C1256C8E00563A25/$file/POinIZJEME-popravljen.doc), 21. 6. 2003.
- Umanotera (2000): Kako resno Evropska unija obravnava trajnostni razvoj? Vključevanje okoljevarstvenih načel v politiko drugih sektorjev EU.
<http://www.umanotera.org/slo/docs/integracija.pdf>, 26. 6. 2003.
- (2003): Vključevanje v Evropsko unijo in mednarodno sodelovanje. V: Poročilo o stanju okolja 2002.
http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/porocila/stanje_okolja/mednarodno_sodelovanje.pdf, 20. 6. 2003.
- Vrbinc, Zdenka: Kako se izogniti tihi nevarnosti. http://www.drustvo-informatika.si/dogodki/arhiv/dsi2001/sekcija_e/cufar_vrbinc.doc, 20. 7. 2003.
- (1999, 2002): Zakon o ohranjanju narave:

http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html, 20. 6. 2003.

- (1993, 1995): Zakon o varstvu okolja:

http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html, 20. 6. 2003.